

ΑΝΑΤΟΛΗ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΕΤΟΣ Α'. 1880 ΟΚΤΩΜΒΡΙΟΥ 5—20

ΤΕΥΧΟΣ 7—8.

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΣΥΜΑΙΚΑ.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Ὁ ἐν Σύμῃ ἀξιότιμος φίλος κ. Δημοσθένης Χαδιαράς εὐπρεσῆθη νὰ ἀνακοινώσῃ ἡμῖν πρὸ πολλοῦ τὰ κατωτέρω νῦν τὸ πρῶτον δημοσιευόμενα κείμενα, ἅτινα ἀντέγραψεν ἐκ διαφόρων χειρογράφων εὐριτκωμένων ἐν Σύμῃ, ἧτοι :

Α'. Ἀνέκδοτον ἐπιστολὴν Παΐσιου Α' πρὸς τὸν ἐν Ῥωσσίᾳ Πατριάρχην Νίκωνα.

Β'. Ἀνέκδοτον ἐπιστολὴν Μακαρίου τοῦ Πατριάρχου πρὸς τὸν Λόρδον Sherman.

Γ'. Γερασίμου Ἰωαννοῦλη, Κανόνα, ἱερατικὸν εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου.

§. 1.— Ἡ πρώτη ἐπιστολὴ ἀντεγράφη ἐκ χειρογραφομένου διατηρουμένου ἐν τῷ «Ἀναγνωστηρίῳ Αἰγλή» καὶ ἐπιγραφομένου «Πίναξ ἀκριβῆς κατὰ στοιχείον ἐν εἴδει συμφωνίας, τῶν σποράδην ἐμφορομένων ἐν ἅπασι ταῖς τόμοις τῶν Χρυσοστομικῶν τῶν τυπωθέντων ἐν Ἐτῶνῃ ἐλληνιστῇ μόνον κατὰ στοιχείον.» Ἐν τέλει ὑπάρχει ἡ εἰς σημείωσις. α' Ἐλαβε πέρας ἡ παρούσα βιβλος διὰ χειρὸς ἐμοῦ Βασιλείου Πατριάρχου Γρημάνη τοῦ καὶ γραμματικοῦ καὶ κατὰ πνεῦμα υἱοῦ τοῦ μακαριωτάτου, ἀγιωπάτου, καὶ θεοτιμήτου

Πατριάρχου τῆς μεγάλης Θεουπόλεως Ἀντιοχείας καὶ πάσης Ἀνατολῆς, κυρίου κυρίου Σιλδέστρου ἐν τῇ νήτῳ περινοστούντες τῆς Σάμου εἰς χωρίον Παγόντα κατὰ ἀφ᾽ ἑβ' ἔτος, Μαΐου δ'.» Μετὰ δὲ τὴν σημείωσιν ταύτην ἔπεται ἡ ἐξῆς αὐτόγραφος ὑπογραφή: «Σιλδέστρος Πατριάρχης τῆς μεγάλης Θεοῦ πόλεως Ἀντιοχείας καὶ πάσης Ἀνατολῆς.» Ἐπεται δ' ἀκολουθῶς ἡ ἐν λόγῳ ἐπιστολῇ 1) γεγραμμένη μὲν χυδαῖστί ἀλλὰ πλήρης χάριτος καὶ γλυκύτητος.

Ἄδηλός ἐστιν ὁ συγγραφεὺς τῆς ἐπιστολῆς ταύτης 2). Ἐκ τῶν ἐν ἀρχῇ ὁμοῦ ἐπιστολικῶν τύπων φαίνεται ἀπευθυνομένη ἐκ μέρους Πατριάρχου τινός. Ἀλλὰ ποίου θρόνου; Τὴν ἀπορίαν ταύτην λύει ἡ ἐπομένη περίοδος τῆς ἐπιστολῆς, «ὁμοίως καὶ οἱ ἄλλοι τρεῖς Πατριάρχαι ἐρχόμενοι κατὰ καιροῦς εἰς τὴν Βύζαντος καὶ ἀναγνόντες το ὑπέγραψαν καὶ ἐκύρωσαν καὶ αὐτοὶ καθὼς εὕρισκεται εἰς ἡμᾶς», δι' ἧς σαφῶς δηλοῦται ὅτι ἡ εἰρημένη ἐπιστολὴ ἀπευθύνεται ἐκ μέρους Πατριάρχου τινός τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου. Ζητήσωμεν δὲ τίς ἦν οὗτος καὶ ἐν τίνι ἔτει ἐγράφη. Ὁ Πατριάρχης τῆς Ρωσσίας Νίκων, πρὸς ὃν ἀπευθύνεται ἡ ἐπιστολή, κατεῖχε τὸν θρόνον τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ 1652—1653. «Νίκων δὲ, λέγει ῥητῶς ὁ Μελέτιος ὁ Ἀθηναῖος, ἐπιβάς τοῦ θρόνου τῷ ἀχρῶ τῇ 1 Ἰουλίου, καὶ ἀρχιερατεύσας χρόνους ἕξ, καθαιρέσει καὶ ἐξερῖα ὑπεδλήθη ὑπὸ τῆς Συνόδου ὅπου ἐν Μοσχολίᾳ ἐσυναθροίσθη διὰ τινὰς καινοτομίας αὐτοῦ καὶ ἀγερωχίας, καθὼς οἱ ἐκεῖσε ἀπελθόντες Πατριάρχαι ὅ,τε Ἀλεξανδρείας Παΐσιος, καὶ ὁ Ἀντιοχείας Μακάριος ἐβεβαίωσαν.» 3) Οὐ μόνον ἐκ τοῦ χωρίου τούτου ἀποδείκνυται ἡ περὶ τὰς καινοτομίας κλίσις τοῦ Νίκωνος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς πατριαρχικῆς ταύτης ἐπιστολῆς, ἣν δημοσιεύομεν κατωτέρω, δι' ἧς παραινέται ἡ ἀκολουθῆ πιστῶς τὰς παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας ἢ ἐπιστολῇ δὲ

1) Βλ. Χρονικὰ τοῦ ἐν Σύμῃ Ἀναγνωστῆριου Αἰγλῆς. Ἔτος πρῶτον, 1872—1873 Ἀθήνησι, 1874, σελ. 92—93.

2) Ὁ κ. Δ. Χαβιαρᾶς ἐπιστέλλει μοι ὅτι κατὰ λάθος ἐσημειώθη ἐν σ. 93 τῶν Χρονικῶν ὅτι ἡ ἐπιστολὴ αὕτη εἶναι τοῦ Σιλδέστρου Ἀντιοχείας.

3) Μελέτιου, Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία, Γ', σ. 474.

αὕτη εἶναι ἄμεσος ἀπάντησις ἐτέρα τοῦ Νίκωνος, ὡς ῥητῶς ἐν τῷ μέτῳ τοῦ προοιμίου αὐτῆς ἀναφέρεται, «μετὰ χαρᾶς ἀποκρινόμεθα εἰς τὰ ζήτημα τὰ ὅπου μᾶς γυρεύει.» Ἐπιτήδες ἀναφερόμεν τὴν τελευταίαν ταύτην περικοπὴν ὡς γινομένην αἰτία ἕνα δηλωθῆ τὸ ὄνομα τοῦ γράψαντος αὐτὴν Πατριάρχου, ἀναφερομένου ἐν τῷ ἐξῆς χωρίῳ τοῦ Μελετίου. «Μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Ἀθανασίου, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως πρεσεβεβαιώθη Παΐσιος ὁ Λαρίσσης τῷ ἀχρῶ. Προστάς δὲ τοῦ θρόνου χρόνον ἕνα, καὶ περισσώτερον, ἢ κατ' ἄλλους μῆνας μόνον ἐννέα, ἀνεχώρησεν ἀπὸ αὐτὸν, ἀφανῆς γενόμενος 1). Τοῦ πατριαρχεύοντος προσήχθη τοῖς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρχιερεῦσιν ἐκ τῆς Μοσχολίας, ἢ τοῦ Πατριάρχου αὐτῶν Νίκωνος ἐρώτησις. 2)» Μέχρι σήμερον ἀγνώστον ἦν τὸ εἶδος τῆς ἐρωτήσεως ταύτης. Ἡ ἀνακάλυψις ὁμοῦ τῆς νῦν τὸ πρῶτον ἐκδιδομένης ἐνταῦθα ἐπιστολῆς, αἶρει μὲν πᾶσαν ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ ἐν λόγῳ χωρίου, ἀλλὰ καὶ διαλείκκινει σελίδας τινὰς τῆς ρωσικῆς ἱστορίας κατὰ τὸ μέσον τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος, καθ' ὃν ὄν, τε Νίκων καὶ οἱ περὶ αὐτὸν μεγάλως ἐτάραξαν τὴν καθόλου Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἰδιαίτερος τὴν Ρωσικὴν.

Ἐκ πάσης λοιπὸν τῆς ἐρεύνης ταύτης πασιδηλον γίνεται ὅτι συγγραφεὺς τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιστολῆς εἶναι ὁ Πατριάρχης τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου Παΐσιος Α' καὶ ὅτι ἐγράφη αὕτη περὶ τὰ τέλη τοῦ 1652 ἢ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1653 σωτηρίου ἔτους.

§. 2.— Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Μακαρίου ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν Λόρδον Sherman εἶναι ἐπίσης ἀνέκδοτος καὶ ἀγνωστος ἀντεγράφη δὲ ἐκ τοῦ προπεριγραφέντος χειρογράφου. 2) Κατὰ τὴν ἐν τέλει τῆς ἐπιστολῆς χρονολογίαν ἐγράφη αὕτη ἐξ ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ γράψαντος, περὶ οὗ ἐκτενεῖς πληροφορίας εὕρισκε προχείρως ὁ ἀναγνώστης ἐν τῇ «Νεοελληνικῇ φιλολογίᾳ» σελ. 440 καὶ τῇ «Μεσαιωνικῇ Βιβλιοθήκῃ» τοῦ κ. Σάβα, (τόμ. Γ', σ. ἡ, 123, 128, 133, 199, 501, 504.) Ἐκ τῆς παρουσίας δὲ ἐπιστολῆς ἀπο-

1) Ἀπεχώρησε δὲ κυρίως ἕνεκα τῶν ἐνοχλήσεων τοῦ μεγάλου χρέους τοῦ Πατριαρχείου. Βλ. Α. Ἰψηλάντου, τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν, σ. 454—55.

2) Κατὰ τὸν Ἰψηλάντην ὁ Παΐσιος ἐπατριαρχευσεν ἔτη τρία.

3) Βλ. Χρονικῶν τοῦ ἐν Σύμῃ Ἀναγνωστῆριου, σελ. 93.

δεικνύεται ὅτι ὁ σοφώτατος διευθυντὴς τῆς κατὰ Πάτριον περιφήμου ἐκείνης Σχολῆς εἶχε σχέσεις καὶ μετὰ ὑψηλῶν τῆς Εὐρώπης προσώπων τῆς ἐποχῆς του.

§. 3.— Περὶ τοῦ ἱαμβικοῦ Κανόνος τοῦ Ἰωαννοῦλη ἐπιστέλλει μοι τὰς ἐξῆς πληροφορίας ὁ κ. Δ. Χαβιαρᾶς. «Ἐπισυνημμένον ἐπίσης εὐρήσεις ἀντίγραφον τοῦ ἀνεκδότου εἰς τὴν Ἑπαπαντὴν Ἰαμβικοῦ κανόνος. Ἴσως δὲν εἶναι ἄσκοπον νὰ σοὶ προσθέσω περὶ τούτου ὀλίγα τινά. Ἀντίγραφον τοῦ Κανόνος τούτου ἐκόμισεν εἰς Σύμην ὁ λόγιος Συμαῖος Ἰωάννης (κατόπιν Ἱερόθεος) Φωτιάδης Μαρκονῆς, λαβὼν ἐκ τῆς ἀγ. Λαύρας τοῦ Ἀθωνοῦ ὅπου χάριν προσκυνήσεως μετέβη ἐκ Κωνσταντινουπόλεως (ὅπου εἰκοσαετίαν ἐδίδαξεν), ὅτε μετὰ τὴν β' πατριαρχίαν του ἐν Ἀθῶνι διέμεινε καὶ ὁ ἀκίδημος Γρηγόριος Ε'. Ἐκ τοῦ ἀντιγράφου δὲ ὅπερ ἔλαβεν ὁ πατήρ μου Μιχαήλ ἐκ τοῦ τοῦ Ἰωάννου Φωτιάδου ἀντέγραψα τὸ στελλόμενόν σοι. . . Ὁ μακαρίτης Ἱερόθεος μάλιστα καὶ τοῦτο ἔλεγε πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ πρὸς ἄλλους ὅτι δηλονότι ὁ Κανὼν ἐποιήθη κατ' ἐπιθυμίαν ἐκφρασθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἱερομάρτυρος Γρηγορίου, αἶνα καὶ ἡ Ἑορτὴ τῆς Ἑπαπαντῆς. ἔχη Κανὼνα ἱαμβικόν.»

Κατὰ τὸν σεβασμιώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Ζακύνθου κ. Νικόλαον Κατραμῆν «Γεώργιος ὁ Ἰαννοῦλης ἐγεννήθη περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐν Ζακύνθῳ ἔνθα σπουδάσας καὶ παρὰ Παναγιώτῃ τῷ Παλαμᾷ, μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ Ἀθῶνα, ὅπου ἔτι μᾶλλον αὐξήσας τὰς ἑαυτοῦ γνώσεις καὶ λαβὼν τὴν μοναστικὴν κουρὰν ἐκλήθη Γεράσιμος. Ἐπανακάμψας δὲ τῇ πατρίδι καὶ μετερχόμενος τὸν Ἱεροκλήρυκα καὶ τὸν διδάσκαλον συνέγραψεν» ἀκολουθίας, ἁσματικὰ ἐγκώμια, κανόνας, καὶ κυριακοδρόμιον. Ἀπεβίωσεν δὲ εἰς Ἱεροσόλυμα.

Ἄπαντα τὰ ἐνταῦθα δημοσιευόμενα χειρόγραφα εἶχον μερικὰ σφάλματα.

Ἐπὶ τέλους ἐκφράζομεν τὴν ἡμετέραν εὐγνωμοσύνην τῷ κ. Δ. Χαβιαρᾷ ἐπὶ τε τῇ κοινοποιήσει τῶν σπουδαίων τούτων κειμένων καὶ ἐπὶ τῇ ἀξιεπαίῳ αὐτοῦ προθυμίᾳ μεθ' ἧς σπεύδει πάντοτε νὰ περισώζη ἐκ τῆς βεβαίας καταστροφῆς τὰ πατρῷα κειμήλια, παρέχων ἐπὶ τούτῳ ἑαυτὸν ἀξιομίμητον παράδειγμα ἄλλοις τε πολλοῖς ὁμογεγένησι καὶ ἰδίως τοῖς κατὰ τὰς σποράδας νήσους.

Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΚΕΡΑΜΕΥΣ

Α'.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΩΣ

ΠΑΙΣΙΟΥ Α'.

1652—1653.

Τῷ μακαριωτάτῳ καὶ εὐσεβεστάτῳ Πατριάρχῃ Μοσχολίας, μεγάλῃς τε καὶ μικρᾶς Ρωσσίας καὶ πασῶν τῶν ἐπαρχιῶν τῶν κατὰ γῆν καὶ θάλατταν παντὸς βορείου μέρους, κυρίῳ Νίκωνι, ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ ἡμῶν, συγκοινωνῷ τε καὶ συμποιμενάρχῃ τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολικῆς, χάριν καὶ ἔλεος καὶ εἰρήνην ἀπὸ θεοῦ πατρὸς καὶ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος, τῆς μιᾶς θεότητος καὶ κυριότητος, σὺν παντὶ τῷ ὑπ' αὐτοῦ ποιμνίῳ, ἱερομένοις τε πᾶσι καὶ λαϊκοῖς.

Πολλὴν εὐχαριστίαν ἐδώκαμεν καὶ δίδομεν καθ' ἡμέραν τῷ Θεῷ· ἐδέχθημεν τὰ γράμματα τῆς μακαριότητός σου διὰ τοῦ ἀγαπητοῦ ἡμῶν τέκνου Ἐμμανουὴλ· ἀπ' αὐτῶν γνωρίζομεν τὴν περισσὴν σου πρὸς Θεὸν εὐλάβειαν καὶ τὸν ἔνθεον καὶ διάπυρον ζῆλον ὅπου ἔχεις εἰς τὰ πράγματα τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, καὶ εἰς τὰς τάξεις τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, τὰ ὅποια ταῦτα συντροφιάζεις (καθὼς ἡ κοινὴ φήμη πάντων τῶν αὐτόθι ἐρχομένων κηρύττει) καὶ μὲ τὴν ἄκραν σου φρόνησιν καὶ σύνεσιν, καὶ σωφροσύνην ἀμώμητον, καὶ μὲ πᾶσαν ἄλλην ἀγαθοεργίαν, ὅπου στολιζεῖ τὸν ἀληθινὸν ποιμένα τῶν προβάτων τοῦ Χριστοῦ· δεδοξασμένον νὰ ᾔνε τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ νῦν τε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας ἄπαντας, ὅπου καθ' ἑκάστην γενεάν καὶ γενεάν σηκώνει ἀνθρώπους ἀξίους νὰ τὸν δουλεύουσι πρὸς οἰκοδομὴν τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ, καὶ κατ'

ταρτισμὸν τοῦ ποιμνίου του. Ἡ χάρις του νὰ σὲ διαφυλάττῃ εἰς ἐτῶν πολλῶν περιόδους, διὰ νὰ ποιμαίνῃς θεαρέστως τὰ πρόβατά σου, καθὼς ἤρχισες μέχρι τέλους, καὶ νὰ παραστήσῃς ἀμώμητον τὴν ποιμνὴν σου εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἰησοῦν. Τοιοῦτον λοιπὸν γνωρίζοντες ἡμεῖς μετὰ χαρᾶς ἀποκρινόμεθα εἰς τὰ ζήτηματα οὗτοῦ μᾶς γυρεύει κατὰ τὴν χάριν οὗοῦ θέλει ἐμπνεύσει εἰς ἡμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ ὁποῖον ἐπικαλούμεθα εἰς πᾶσαν ἡμῶν ἐπιχείρησιν, παρακαλοῦντες τὴν μακαριότητά σου ἂν σὰς φανῇ εἰς τὴν ἀρχὴν καμμία ἀπόκρισις οὗοῦ νὰ μὴ συμφωνῇ μετὰ τὰς συνήθειαις ταῖς ἐδικαῖς σας νὰ μὴ ἐλθετε εὐθὺς εἰς τινα ὑποψίαν, ἂν δὲν μᾶς ξαναγράψετε νὰ καταλάβετε καλὰ τὴν ἐννοιάν μας, διὰ νὰ εἴμεσθην πάντοτε ἠνωμένοι καθὼς εἰς μίαν πίστιν καὶ εἰς ἓνα βάπτισμα, οὕτω νὰ εἴμεσθην καὶ εἰς μίαν ὁμολογίαν, τὸ αὐτὸ λέγοντες πάντοτε, καὶ ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ, χωρὶς νὰ διαφέρωμεν ἀπ' ἀλλήλων εἰς κανένα πρᾶγμα, διατι καὶ ὁ Χριστὸς ἐπαρεκάλεσε τὸν Πατέρα του νὰ εἶναι τὸ ἓνα ὅσοι θέλουν πιστεῦσαι εἰς αὐτὸν· καὶ ὁ Παῦλος ἐξηγῶντας τοῦτο τὸ ἓν, λέγει, «παρακαλῶ ὑμᾶς ἀδελφοὶ διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵνα τὸ αὐτὸ λέγητε πάντες καὶ μὴ ᾖ ἐν ὑμῖν σχίσμα, ἥτε δὲ κατηρτισμένοι ἐν τῷ αὐτῷ νοῦ, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ γνώμῃ» δείχνωντας πῶς πρέπει νὰ ἔχωμεν τὴν ὁμόνοιαν ταύτην εἰς τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως μετὰ τὸν νοῦν καὶ μετὰ τὴν αὐτὴν γνώμην. Τοῦτο λέγω διατι βλέπω εἰς τὰ γράμματα τῆς μακαριότητός σου καὶ κλαίεται δυνατὰ εἰς τὴν ἀσυμφωνίαν κάποιων τάξεων οὗοῦ γίνονται εἰς μερικαῖς Ἐκκλησίαις, καὶ λογιᾶζει πῶς αὐταῖς νὰ φθειροῦσι τὴν πίστιν ἡμῶν, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπαινοῦμεν τὴν γνώμην, διατι ὁποῖος φοβάται τὴν παράθεσιν τῶν μικρῶν, φυλάττεται καὶ ἀπὸ τὰ μεγάλα· ἀμὴ διορθώνομεν τὴν ἐννοιαν, διατι ὅσον ἀπὸ τοῦς αἵρετικοῦς ἔχομεν πρόσταγμα ἀπὸ τὸν Ἀπόστολον νὰ τοῦς ἀπροφύγωμεν μετὰ πρῶτην καὶ δευτέραν νοουσίαν ὡς ἐξεστραμμένους, ὁμοίως καὶ τοῦς σχισματικοῦς, οἱ ὁποῖοι ἂν καλὰ καὶ νὰ φαίνονται πῶς συμφωνοῦσιν εἰς τὰ πλεῖστον τῶν ὀρθοδόξων, ἀλλ' ἔχουσι κάποια ἐδικὰ τοὺς ξένα ὀπὸ τὴν καθόλου γνώμην τῆς Ἐκκλησίας· εἰμὴ ἂν τύχη καὶ καμμία Ἐκκλησία διαφέρει ἀπὸ τὴν ἄλλην εἰς κάποιαις τάξαις, ὅχι καιρίαις καὶ οὐσιώδεις τῆς πίστεως, ἀλλὰ παραμικραῖς ὡσὰν εἶναι ὁ καιρὸς τῆς λειτουργίας, ἢ μετὰ ποῖα δάκτυλα νὰ εὐλογῇ ὁ ἱερεὺς, καὶ τὰ ὅμοια, τοῦτα δὲν κάμνουσι κανένα χωρισμὸν μόνον ὅταν φυλάττεται ἢ αὐτὴ πίστις ἀπαραλλάκτως. Διατι δὲν ἐπῆρξεν ἡ ἐκκλησία μας ἀπ' ἀρχῆς τὸν τύπον τοῦτον οὗοῦ κρατεῖ τώρα τῆς ἀκολουθίας, ἀλλὰ κατὰ μικρόν; διατι (καθὼς λέγει ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος ὁ Κύπριος εἰς τὸν λόγον οὗοῦ ἐπιγράφει ἀσύντομος ἀληθὴς λόγος περὶ

πίστεως καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, σιμὰ εἰς τὸ τέλος) πρῶτον ἐδιάβαζαν μόνον εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἕνδεκα ψαλμοῦς, ἐπειτα πλεῖστον, καὶ εἶχαι διαφορετικοῦς βαθμοῦς τῶν νηστειῶν καὶ κρεωφαγιῶν. Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος εἰς τὸ περὶ Πνεύματος ἁγίου εἰκοστῷ βιβλίῳ, λέγει, διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Νεοκαισαρείας, ὅτι δὲν ἐπροσθέσασι καθόλου εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοὺς, οὔτε πρᾶξιν τινα οὔτε τύπον μυστικόν, ἔξω ἀπ' ἐκεῖνον οὗοῦ ἐπαράδωκεν ὁ θαυματουργὸς Γρηγόριος, διὰ τοῦτο, λέγει, καὶ πολλὰ πράγματα οὗοῦ τελειόνονται ἀπ' ἐκεῖνοὺς φαίνονται νὰ εἶναι ἐλλειπῆ διὰ τὴν παλαιότητα τῆς καταστάσεως οὗοῦ ἐπῆρξαι ὅσα αἱ λοιπαὶ Ἐκκλησίαι ὕστερον ἐπαραλάβασιν· ἀλλὰ μῆτε τὰ ἀντίφωνα οὗοῦ ἔκαμεν ὁ Χρυσόστομος καὶ εἰς καθ' ἓν ἐπήγγυτο ὁ σταυρὸς δὲν τὰ ἔχει τώρα ἡ Ἐκκλησία. Καὶ πρὶν τῶν ἁγίων Δαμασκηνοῦ καὶ Κοσμᾶ καὶ ἄλλων ποιητῶν οὔτε τροπάρια, οὔτε κανόνες, ἢ κοντάκια ἐψάλλομεν· μετὰ ὅλον τοῦτο διατι ἐφυλάττετο ἢ αὐτὴ πίστις ἀπαραλλάκτως ἀπὸ ὅλαις ταῖς μερικαῖς Ἐκκλησίαις δὲν ἐδυνήθη ἢ διαφορὰ τούτη τῆς τάξεως νὰ κάμῃ νὰ ταῖς λογιᾶζουσι τότε σχισματικαῖς ἢ αἵρετικαῖς. Δὲν πρέπει λοιπὸν μῆτε τώρα νὰ λογιᾶζωμεν πῶς περιτρέπεται ἢ πίστις μας ἢ ὀρθόδοξος, ἂν ἓνας κάμνει τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ὀλίγον διαφορετικὴν ἀπὸ τὸν ἄλλον· εἰς πράγματα οὗοῦ δὲν εἶναι οὐσιώδη καὶ ἄρθρα τῆς πίστεως, μόνον νὰ συμφωνᾷ εἰς τὰ καιρία μετὰ τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν, καὶ διὰ νὰ γνωρίζωνται ποῖα εἶναι τὰ καιρία αὐτὰ καὶ οὐσιώδη τῆς πίστεώς μας, ἐσύνθεσεν ἡ ἁγία Σύνοδος ἡμῶν ἓνα βιβλίον εἰς κοινὴν γλῶσσαν ἐπιγεγραμμένον «Ὀρθόδοξος ὁμολογία τῆς πίστεως τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολικῆς, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπερισεφάλισαμεν ὅλα τὰ ἄρθρα τῆς πίστεως ἡμῶν τῆς ἀρχαίας· καὶ αὐτὸ κυρώσαντες ὑπέγραψαν ὅλοι οἱ ἀρχιερεῖς τούτου τοῦ κλίματος, καὶ οἱ κληρικοὶ μαζὴ μετὰ τὸν τότε Πρόεδρον τῆς Συνόδου, τὸν τῆς μακαρίας λήξεως Κύρ Παρθένιου, τὸν Γέροντα λέγω· ὁμοίως καὶ οἱ ἄλλοι τρεῖς Πατριάρχαι ἐρχόμενοι κατὰ καιροῦς εἰς τὴν Βύζαντος, καὶ ἀναγνόντες τὸ ὑπέγραψαν καὶ ἐκύρωσαν καὶ αὐτοὶ καθὼς εὐρίσκεται εἰς ἡμᾶς, καὶ αὐτὸ χρειάζεσθε διὰ νὰ εἴμεσθε καὶ τὰ πέντε Πατριαρχεῖα εἰς μίαν ὁμόνοιαν. Θέλομεν στείλει ἓνα ἀντίγραφον, ἀμὴ τώρα σέλομεν γράψαι διὰ ταῖς τάξαις οὗοῦ μᾶς ζητᾶτε, καὶ πρῶτον διὰ τὴν τάξιν τῆς θείας λειτουργίας, κατὰ τὴν συνήθειαν οὗοῦ κρατοῦμεν εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν προστιθέντες πάντοτε εἰς πᾶσαν τελετὴν καὶ κάποιαν ἐρμηνείαν διὰ νὰ περιπατῇ ἢ τάξις εὐμεθόδως.

Πρέπει λοιπὸν νὰ ἠξεύρωμεν ὅτι ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν οὗοῦ εἶπεν ὅταν ἐπαράδιδε τὸ σῶμα καὶ αἱμά του εἰς τὸ εἶδος τοῦ

ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου εἰπών, αὐτοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. Ἡ ἁγία Ἐκκλησία ἐπῆρεν ἔχει μόνον τὴν δύναμιν εἰς τὸ νὰ εἰμπορῇ νὰ ἀλλάσῃ τὸν ἄρτον καὶ οἶνον εἰς τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπρομήθευσε νὰ κἀν παντοτεινὰ ἐπάνω εἰς ἐκεῖνο τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ τὴν ἀνάμνησιν ὅλου τοῦ μυστηρίου τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας, καὶ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεώς του καὶ τῶν λοιπῶν, διατὶ μὴ λογιᾶσθαι τινὰς πῶς κάμνομεν τὴν ἀνάμνησιν τούτου διὰ νὰ ξαναθυμηθοῦμεν μόνον ἀπλῶς τοῦ σώματος καὶ αἱματός του, ὡσάν καὶ τοῦ θανάτου χωρὶς νὰ εἶναι κατὰ τὸ πρᾶγμα θάνατος, διατὶ αὐτὸς ἐκεῖνος εἶναι παρὼν, καὶ χρειαζόμεσθε νὰ τὸ ἐνθυμηθοῦμεν, ἀλλ' εἰς αὐτὸ ξαναθυμούμεσθε τοῦ θανάτου καὶ τοῦ πάθους του, καθὼς ὁ Παῦλος τὸ ἐξηγᾷ λέγων, «ὁσάκις γὰρ ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνετε, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε», ἀμὴ διατὶ ὁ θάνατός του προὑποθέτει τὴν γέννησίν του, τὴν κήρυξιν τοῦ Εὐαγγελίου, τὰ θαύματα, τὴν ἄθροισιν τῶν Ἀποστόλων, καὶ τὰ λοιπὰ μυστήρια ὅπου ἔκαμε πρὶν τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀναστάσεως, διὰ τὰ ὅποια καὶ ἐσταυρώθη. Διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία ἠθέλησε νὰ συνθέσῃ τὴν λειτουργίαν ταύτην μὲ πρόπον ὅπου νὰ περικρατῇ ὅλον τὸ μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, ἀπὸ τῆς γεννήσεως ἕως τῆς ἀναλήψεως καὶ τῆς ἐκ δεξιῶν καθέδρας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ τοῦτα νὰ τὰ παραστήσῃ μὲ ὕλικα σύμβολα, καὶ δρατὰ εἰς τὰς αἰσθήσεις τῶν τέκνων τῆς, διὰ νὰ ὀδηγῶνται μετ' αὐτὰ εἰς ἄβυλα καὶ ὑπερκόσμια· καὶ διὰ τὶ δὲν ἦτον εὐναλον νὰ ἤθελε μεταχειρισθῇ τόσα ὕλικὰ πράγματα ὅσα ἦσαν τὰ ἔργα καὶ πάθη τοῦ Κυρίου, ἐσμίγη εἰς ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα πολλὰ σημαίνονμενον κατὰ διαφόρους καιροὺς καὶ τόπους καὶ λόγους· ὦστε, λόγου χάριν, τὸ κάλυμμα τοῦ ποτηρίου νὰ σημαδεύῃ πότε ἓνα μυστήριον πότε ἄλλο, καθὼς θέλομεν ἰδεῖ παρακάτω· οὔτε ἡ αὐτὴ τάξις τῶν μυστηρίων φυλάττεται εἰς τὴν λειτουργίαν κατὰ τὴν τάξιν τοῦ χρόνου ὅπου ὁ Χριστὸς τὰ ἐπαράδωκε, ἀλλὰ ἄλλα λέγετε πρότερον, ἄλλα ὕστερον, ὡσάν τὴν ἁγίαν κοινωνίαν τὴν ὅποιαν ὁ Θεὸς τὴν ἔκαμεν εἰς τοὺς μαθητὰς πρὶν τοῦ πάθους, καὶ ἡμεῖς ὕστερα μετὰ τὴν ἀνάμνησιν τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Ἡ ἀρχὴ λοιπὸν τῶν μυστηρίων εἶναι αὕτη.

Α. Φέρουσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὴν προσφοράν καὶ σημαίνει τὴν παρθένον Μαρίαν ὅταν οἱ γονεῖς τῆς τὴν ἔφεραν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Κυρίου, καὶ ὁ ἱερεὺς μιμούμενος τὸν προφήτην Ζαχαρίαν τὴν βάλει εἰς τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων ἐκεῖ ποθὲν εἰς ἓνα τόπον ὥστε νὰ ἐνδυθῇ καὶ εἶναι ἑτοιμος διὰ τὴν προσκομιδὴν. Διὰ τοῦς χρόνους ὅπου ἔκαμεν εἰς τὸ ἱερόν

ἡ Παρθένος, ἀπ' ἐκεῖ σηκώνωνται τὴν φέρνει εἰς τὴν πρόθεσιν σημαδεύοντας τὸν δρόμον ὅπου ἔκαμεν ἡ Παρθένος μετὰ τὸν Ἰωσήφ εἰς τὴν Βηθλεὲμ διὰ νὰ ἀπογραφθῇ· καὶ ἐκεῖ αὖσι ἔγγυος (διὰ τὸ ὅποιον καὶ ἡ προσφορά εἶναι ἐντυπωμένη μετὰ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ) ἐγέννησεν εἰς τὸ σπήλαιον διὰ τὶ δὲν εἶχε ἄλλον τόπον ξενείας νὰ κοιεύσῃ ἀπὸ τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ, καὶ αὐτὸ σημαίνει τῆς προθέσεως τὸν τόπον ὅπου εἶναι κύλον καὶ ἐσκαμμένον μέσα· τότε ἀνέκλινεν εἰς τὴν φάτνην τὸ παιδίον καὶ εἶναι τὸ δισκάριον εἰς τόπον ἐκείνης, τὰ δὲ κάλυμματα δηλοῦσι τὰ σπάργανα ὅπου λέγει ὁ Λουκᾶς ὅτε ἐσπαργάνας αὐτὸν καὶ ἀνέκλινεν ἐν τῇ φάτνῃ· ὁ δὲ ἀστερίσκος δηλοῖ τὸν ἀστέρα ὅπου ἐφάνηκεν εἰς τοὺς μάγους, τὸ δὲ θυμιαστήριον καὶ τὰ θυμιάματα ὅπου βάλει εἰς αὐτὸ, κρατοῦσι τὸν τόπον τῶν δώρων μαγικῶν χρυσοῦ καὶ λιθάνου καὶ σμύρνης· ἀμὴ διατὶ ὁ προφήτης Ἠσαΐας λέγει πῶς ὅταν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ (δηλαδὴ) ἐγένετο παιδίον καὶ ἐδόθη ἡμῖν εἶχε τὴν ἀρχὴν ἡγουν τὴν βασιλείαν εἰς τὸν ὅμῶν του ὅπου δηλοῖ τὸν Σταυρὸν μετὰ τὸν ὅποιον ἐβασίλευσεν εἰς τὰ ἔθνη, καθὼς ὁ Χριστὸς λέγει, ὅτι δὲν ἐγενήθη διὰ ἄλλο τέλος ἄνθρωπος παρὰ διὰ νὰ ἀποθάνῃ, «καὶ γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἤλθε διακονηθῆναι ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν». Διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία ἐσμίγη εἰς ἓνα καιρὸν καὶ τόπον τὴν ἀνάμνησιν τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰησοῦ, μάλιστα ὅταν τὸν γεννᾷ ἀπὸ τὴν Παρθένον τὸν ἐκβάλει μετὰ τὴν λόγῃ λέγουσα «ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη Χριστὲ βασιλεῦ», καὶ τὰ λοιπὰ λόγια τοῦ δεσποτικοῦ πάθους ὅσα ἐπροεῖπον οἱ προφῆται ὅτι μέλλουσι γενέσθαι, καὶ οἱ Ἀπόστολοι ἐμαρτύρησαν ὅτι ἐγέννησαν. Καὶ ὡσάν ὁ ἱερεὺς ἐντυπώσῃ τὴν σφαγὴν τοῦ Ἰησοῦ καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ ἄρτου ὡσάν εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ ἀρνίου, οὕτω γὰρ σφάττεται ὁ ἀμνὸς μετὰ λαιμὸν στρεμμένον, νύττει καὶ ἐκ δεξιῶν τὴν πλευρὰν αὐτοῦ, καὶ ἐπειδὴ ἐξῆλθεν ἐξ αὐτῆς αἷμα καὶ ὕδωρ, ὁ δὲ Ἰωάννης παρὼν τὰ εἶδεν, ἐπίασε (καθὼς γράφουσιν τινὲς) ἀπὸ τὰ σκεύη ἐκεῖνα ὅπου εἶχασιν τὴν χαλὴν καὶ τὸ ὄξος, καὶ εἰς ἐκεῖνα μέσα ἐφύλαξε τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ μετὰ τὸ ὕδωρ, καὶ διατηροῦνται εἰς κάποιους τόπους· μέχρι τῆς σήμερον. Εἰς δὲ τὸν τόπον τοῦ σκεύους ἐκείνου ἔχει ἡ Ἐκκλησία τὸ ἅγιον ποτήριον, εἰς τὸ ὅποιον ἐγγίχει τώρα εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν οἶνον καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ ὕστερα ἀπὸ τὸν ἁγιασμὸν γίνεται τύπος ἐκείνου τοῦ ποτηρίου μετὰ τὸ ὅποιον ὁ κύριος ἐμετάδωκεν εἰς τοὺς μαθητὰς τὸ αἷμά του· καὶ μετὰ τὰ δύο τοῦτα μυστήρια τῆς γεννήσεως καὶ τῆς σταυρώσεως γίνεται ἡ πρόθεσις νὰ σημαδεύῃ δύο πράγματα, τὸ σπήλαιον διὰ τὸ ἓνα, καὶ τὸ Γολγοθᾶ διὰ τὸ ἄλλο· καὶ τὰ κάλυμματα ὁμοίως, διὰ μὲν τὴν γέννην δηλοῦσι τὰ σπάργανα, διὰ

δὲ τὸν σταυρὸν τὴν κοινὴν σινδῶνα καὶ τὸ σουδάριον, ἐνθυμέμεθα ἀκομ-
μη εἰς τὴν πρόθεσιν οὗτος ὁ γεννηθεὶς καὶ σταυρωθεὶς Ἰησοῦς ἐβασι-
λευσε διὰ τοῦ Σταυροῦ εἰς πάντα τὰ ἔθνη, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ
ἔστι τέλος. Καὶ ἐπειδὴ ἐκεῖνος ἐπρακτάτεσε τὸν πατέρα του ἵνα ὅπου
εἶναι ἐκεῖνος νὰ εἶναι καὶ οἱ διάκονοί του, διὰ τοῦτο βάλλομεν τρίγυρα
εἰς αὐτὸν τὰ τάγματα ὅλα τῶν ἁγίων, ἀρχίζοντες ἀπὸ τὴν Παρθένον,
ἧτις παρίσταται ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, καὶ ἐξ ἀριστερῶν τὰς μερίδας τοῦ
Προδρόμου, καὶ τῶν ἁγίων καθ' ἐξῆς, Ἀποστόλων καὶ προφητῶν, μαρτύ-
ρων, καὶ διδασκάλων, ὡς εἰς τὸν οὐρανόν, ἐπειδὴ ἡ καθ' ἡμᾶς ἱερουργία
εἶναι μίμησις τῆς οὐρανόθεν ἱεραρχίας, ὡς λέγει ὁ ἱερεὺς Διονύσιος. Κά-
τωθεν δὲ τῶν τριαδικῶν τούτων συστημάτων βάλλομεν ἀκόμη τὰς με-
ρίδας τῶν ζώντων καὶ τῶν κεκοιμένων, ὧν ἂν θέλομεν. ἀναμιμνησκό-
μενοι πῶς θέλει ἔλθει κριτῆς ζώντων καὶ νεκρῶν, (ὁ Ἰησοῦς οὗτος), καὶ
κατὰ τοῦτο πάλιν ἡ πρόθεσις δηλοῖ τὸν θρόνον τῆς βασιλείας τοῦ κυ-
ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸν θρόνον τῆς χριότητος του, εἰς τὸν ὁ-
ποῖον νῦν μὲν παριστάμεθα ζητοῦντες τὴν ἀφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν,
εἰς δὲ τὴν ἔλευσιν θέλομεν παρασταθῆ νὰ δώσωμεν λόγον τῶν ἔργων
μας. Ἀπὸ τούτου τὰ τέσσαρα πράγματα ὅπου κάμνομεν τὴν ἀνάμνησιν
εἰς τὴν ἁγίαν πρόθεσιν, ἤγουν τὴν γέννησιν, τὸ πάθος, τὸν θρόνον τῆς
χάριτος καὶ τὸν θρόνον τῆς κρίσεως, τὰ ἄλλα ἀφίνομεν εἰς τοὺς ἰδίους
τοῦς καιροὺς καὶ τόπους· καὶ στρέφομεν εἰς τὴν γέννησιν, καὶ ἀπὸ αὐ-
τὴν μεθοδεύεται ἡ θεία λειτουργία εἰς τρόπον τοιοῦτον· πρῶτον μὲν θυ-
μιῶν ὁ ἱερεὺς τὴν τε ἁγίαν πρόθεσιν καὶ ὅλον τὸ θυσιαστήριον εὐχαρι-
στεῖ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ ὅπου οὕτως ἠθέλησε καὶ
οὕτως ἐπρόσταζε νὰ γίνεταί, ἔπειτα δὲ ἀναπέμποντας εἰς τὴν φιλαν-
θρωπίαν του τὴν δόξαν ἐκείνην ὅπου καὶ οἱ ἄγγελοι ἐδώκασι εἰς τὴν
γέννησίν του, δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ μυστικῶς, διὰτι καὶ οἱ ἄγγελοι εἰς
μόνους τοὺς ποιμένας κατ' ἰδίαν τὴν ἀπεκάλυψαν, κλείει τὰς κάτω θύ-
ρας, τὸ δὲ καταπέτασμα ἀφίνει ἀνοικτόν, ἤγουν τὴν ἐπάνω θύραν, διὰ
νὰ δείξῃ ὅτι ὁ κάτω κόσμος καὶ ὄχλος ὁ πολὺς καὶ ἀπλοῦς δὲν ἐγνώριζε
τότε εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Χριστοῦ τὴν γέννησιν καὶ τὴν οἰκονομίαν του,
ἀλλὰ μόνοι οἱ ὑψηλοὶ καὶ θεοσιδεῖς, εἰς τὴν ὁποίαν τὴν ἤθελαν ἀποκαλύ-
ψει, ὡσάν ἦσαν οἱ προφῆται καὶ πατριάρχαι, ἡ Παρθένος, ὁ Ἰωσήφ, οἱ
ποιμένες· καὶ τότε λέγει τὸ «εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ
υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος», ἐπειδὴ μὲ τὴν ἐνσαρκον οἰκονομίαν ἐμυή-
θημεν τὸ μυστήριον τῆς ἁγίας Τριάδος· καὶ τὸν μὲν ἑσπερινὸν ὅπου ση-
μαδεύει τὴν σκοτεινὴν γνῶσιν καὶ ἀρχαρίαν τῆς θεογνωσίας, ἀρχίζομεν
μὲ τὸ «εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν», τὸν δὲ ὄρθρον ὅπου δηλοῖ τὸ φῶς τοῦ

παλαιοῦ νόμου μὲ τὸ «δόξα τῇ ἁγίᾳ καὶ ἁγιωσίᾳ καὶ ἀδιαιρέτῳ Τριάδι»,
τὴν δὲ ἁγίαν λειτουργίαν μὲ τὸ «εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ
τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος», διὰ τὴν πρῶτον ἐξεδήκαμεν ἀπὸ τὴν
εἰδωλολατρείαν, μὲ τὸ νὰ γνωρίσωμεν πῶς εἶναι Θεὸς ἀληθινός, εἰς τὴν
κόσμον ποιητῆς τῆς κτίσεως, δεύτερον πῶς εἶναι τρισυπόστατος κατὰ
τὰ σκιαῶδη κηρύγματα τῶν προφητῶν, ὕστερον δὲ μετὰ τὴν ἐνανθρώπι-
σιν ἀπεκαλύφθη φανερά καὶ εἰς ἡμᾶς· ὅτι αἱ τρεῖς αὗται ὑποστάσεις τῆς
θεότητος ἄλλαι δὲν εἶναι μόνον ὁ Πατὴρ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τὰ
ὅποια βαπτισθέντες ἐτελειώθημεν εἰς τὴν θεογνωσίαν. Ὑστερον ἀπὸ τούτου
λέγονται τὰ εἰρηνικὰ καὶ αἱ πρόσευχαί, διὰτι δὲν εἶναι μόνον ἡ θεία
λειτουργία ἀνάμνησις τῶν τοῦ Χοῦ παθημάτων, ὡς εἶπομεν, ἀλλὰ καὶ με-
σιτεία πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων· καὶ τότε οἱ
ψάλλται εἰκονίζοντες τοὺς προφῆτας ψάλλουσι ἀπὸ τὴν ἁγίαν παλαιάν
Γραφήν τὸ «εὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον» καὶ τὸ «αἶνει ἡ ψυχὴ μου τὸν
Κύριον», διὰτι ἂν καλὰ καὶ ἡ ἐνσαρκος οἰκονομία τοῦ Λόγου νὰ ἦτον ἀποκεκρυμ-
μένη ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ἀλλὰ εἰς τοὺς προφῆτας καὶ προπάτορας
ἦτον ξεσκεπασμένη καὶ ἠλπίζετο καὶ ἐξυμνεῖτο· καὶ εἰς ὅσον λέγονται
οἱ ὕμνοι τοῦτοι ὑποθέτομεν πῶς ὁ Χριστὸς νὰ ἀνατράφη καὶ νὰ ἤρχισε τὴν
κήρυξιν τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ ἡ πρώτη διδαχὴ ὅπου ἔκαμε καὶ ἐσανέ-
ρωσε τὸν ἑαυτόν του εἰς τὸν κόσμον ἦτον τὸ, «μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ
Πνεύματι καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ τότε ἀνοίγονται καὶ αἱ κάτω θύραι καὶ γέκεται
ὁ ἱερεὺς ἔμπροσθεν αὐτῶν βλέπωντας πρὸς τὸν λαὸν διὰ νὰ σημαδεύῃ τὸν
Χριστόν, κηρύττοντας τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὸν ὄχλον, ἀπὸ διὰτι δὲν ἔσκεν
εἰς μόνην τὴν Ἱερουσαλήμ νὰ εὐαγγελίζεν, ἀλλὰ ὑπάγεγεν καὶ εἰς ἄλλους
τόπους καὶ χώρας καθὼς ἔλεγεν «ἔγωγεν εἰς τὰς ἐχομένας κωμοπόλεις» ἤ-
γουν καὶ τὰς πλησίον κώμας καὶ πόλεις «ἵνα κἀκεὶ κηρύξω, εἰς τοῦτο
γὰρ ἐξεληλυθα» διὰ τοῦτο ὁ ἱερεὺς σηκώνωντας εἰς τὰς χεῖράς του τὸ
Εὐαγγέλιον ἐκβαίνει ἐξω πρὸς τὸν λαὸν καὶ λέγει «σοφία ὀρθή», ἤγουν ὅτι
τὸ Εὐαγγέλιον εἶναι ἡ ἀληθινὴ καὶ ἀσφαλτὴ σοφία, καὶ ὄχι ὡσάν ἐκείνη
ἡ τῶν Ἑλλήνων, ἡ ὁποία ἔφερνε τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν, καὶ
ἡμεῖς ὁ ἔθνικὸς λαὸς δείχνοντες ὅτι μετὰ χαρὰς ἐδέχθημεν τὸ Εὐαγ-
γέλιον ἀπακρινόμεθα ψάλλοντες, τὸ «δεῦτε προσκυνήσωμεν». Προπορεύε-
ται δὲ τοῦ ἱερέως λαμπίδιον, καὶ αὐτὸ σημαδεύει τὸν Προδρόμον Ἰωάν-
νην, περὶ οὗ γέγραπται «ἠτοίμασα λύχνον τῷ Χριστῷ μου», καὶ μαζῇ
μετ' αὐτὸν καὶ τοὺς ἄλλους προφῆτας οἱ ὅποιοι πρὶν τοῦ Χριστοῦ ἐκή-
ρυττον τὸν ἐρχομὸν του. Δηλοῖ ἀκόμη ἡ λαμπὰς αὕτη ὅτι λύχνος τοῖς
πόσιν ἡμῶν εἶναι ὁ νόμος οὗτος τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ τὸ «περιπατεῖτε εἰς
τὸ φῶς ἕως τὸ φῶς ἔχετε», καὶ «πιστεύετε εἰς τὸ φῶς ἵνα υἱοὶ φωτὸς γέ-

νησθε. Κυρίτων δὲ ὁ Ἰησοῦς τὸ Εὐαγγέλιον συνήγαγε τοὺς Ἀποστόλους καὶ τοὺς ἑπεμπε νὰ κηρύττουσι καὶ αὐτοὶ τὸν λόγον του, διὸ ἀναγινώσκεται ὁ ἀπόστολος, «καὶ πάλιν ὁ Ἰησοῦς εὐηγγελίζετο καὶ θαυματούργει» διὰ τοῦτο ἀναγινώσκεται τὸ Εὐαγγέλιον, ἢ ἀπὸ τὸν διάκονον ὁποῦ δηλοῖ τοὺς ἀποστόλους, ἢ ἀπὸ τὸν ἱερέα ὁποῦ δηλοῖ τὸν Χριστὸν, τὸ ὁποῖον Εὐαγγέλιον περικρατεῖ ποτὲ μὲν διδαχὴν τοῦ Κυρίου, ποτὲ δὲ θαύματα μεταξὺ δὲ τοῦ Ἀποστόλου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου δίδεται θυμίαμα διὰ τὸ εἰρημένον «Χριστοῦ εὐωδία ἐσμὲν τῷ Θεῷ, διδάσκοντες τὸν λόγον αὐτοῦ». ἕως ἧδε εἶναι τὰ μυστήρια ὁποῦ λειτουργεῖ μόνος ὁ ἱερεὺς ἢ μὲ τὸν διάκονον, ἀπὸ τὰ ὁποῖα καταλαμβάνομεν πότε πρέπει νὰ ἀνοίγῃται αἱ μεγάλαι θύραι τοῦ ἁγίου βήματος, ἤγουν ὅταν ἀρχίσωσιν οἱ μακαρισμοὶ, καὶ στέκονται ἀνοικταὶ ὥστε νὰ ἀρχίσωσι τὰ κατηχούμενα καὶ τότε κλείονται αἱ κάτω, διατι ἀποκρύπτονται τὰ ἅγια ἀπὸ τοὺς ἀμυήτους. Ὅταν δὲ καὶ ὁ ἀρχιερεὺς λειτουργῇ τότε ἐνθυμούμεσθε καὶ ἄλλα μυστήρια, διὰ τί ἐκεῖνος ἔστρωντας καὶ νὰ φορέῃ τὴν ἀρχιερατικὴν στολὴν ἔξωθεν τοῦ θυσιαστηρίου ἐμπροσθεν τοῦ λαοῦ, δηλοῖ τὸν Χριστὸν ἐλθόντα εἰς τὸν κόσμον, διὰ νὰ ζητήσῃ τὸ πλανώμενόν του πρόβατον εἰς τὰ ὄρη, καὶ ἀφῆκεν εἰς τὸν οὐρανὸν τὰ ἐνεσκήκοντα ἐννεά, τὰ μὴ πεπλανημένα, ἤγουν τοὺς ἀγγέλους. Τὸν δὲ οὐρανὸν προτυπώνει τὸ ἅγιον βῆμα, εὐρών ὁ Ἰησοῦς τὸ πλανώμενον πρόβατον αὐτοῦ κάτω εἰς τὴν γῆν τὸ ἐσκήκωσεν εἰς τοὺς δύο του ὤμους ἢ εἰς τὴν θεότητα καὶ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα· διὸ καὶ ὁ ἀρχιερεὺς ἐπιβάλλει εἰς τοὺς δύο του ὤμους τὸ ὠμοφόριον αὐτοῦ, στέκονται δὲ περικύκλω αὐτοῦ ὄλοι του οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ ἱεροδιάκονοι ὑπηρετοῦντες κατὰ τάξιν ὡς οἱ ἄγγελοι ὁποῦ ὑπηρετοῦσαν εἰς τὸν Χν εἰς τὸ ὄρος ἁπάνω ὑστερον ἀπὸ τὴν βάπτισιν αὐτοῦ καὶ τὴν κατὰ τοῦ διαβόλου νίκην, διατι λέγει ἡ Γραφὴ ὅτι «ἰδοὺ ἄγγελοι προσῆλθον καὶ διηκόνουν αὐτῷ· στέκεται δὲ ὁ πριμμικῆριος ἐμπροσθεν αὐτοῦ μετὰ λαμπάδος ἀναμμένης, «ὁ γὰρ Κύριος φησί, ἐγὼ εἰμὶ τὸ φῶς τοῦ κόσμου» καὶ πάλιν «οὕτω λαμπάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὰ ἐξῆς» Ὅπως δὲ τοῦ ἀρχιερέως ἔξω τοῦ βήματος, αἱ θύραι στέκονται ἀνοικταὶ πάντοτε δηλοῦσαι τὰς πύλας τοῦ οὐρανοῦ, ὁποῦ ἀνοίξαν μὲ τὸν ἐρχομὸν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν κόσμον, διὰ τὸ ὁποῖον εἶπε, «ἀπ' ἄρτι ὕψεσθε τὸν οὐρανὸν ἀνεωγότα καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου», καὶ ἐπειδὴ ἀνέβη πρὸς τὸν πατέρα του ὁ Κύριος ὡσὲν ἐπλήρωσε τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου» καθὼς ὁ αὐτὸς πρὸς ἐκεῖνον εἶπε «τὸ ἔργον ἐτελείωσα ὃ δέδωκάς μοι ἵνα ποιήσω αὐτό, νῦν δὲ πρὸς σὲ ἔρχομαι», ἔρχεται καὶ ὁ ἀρχιερεὺς ὑστερα ἀπὸ τὴ σοφία ὁρθῆ νὰ εἰσέβῃ εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων ἀφήνωντας πρῶτον τὴν εὐ-

λογίαν του εἰς τὸν κόσμον, καὶ «ὁ Ἰησοῦς γὰρ ἀναλαμβάνόμενος ἐπάρα τὰς χεῖρας αὐτοῦ εὐλόγησε τοὺς μαθητάς» καὶ εἰσεβαίνοντας φιλεῖ τὰς ἁγίας εἰκόνας, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι δι' αὐτοῦ κατηλλάγημεν τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ· καὶ οὕτως εἰσέρχεται πληρῶν τὸν τύπον ἐκεῖνου τοῦ λόγου ὁποῦ λέγει ὁ Παῦλος ὅτι «οὐκ εἰς χειροποιητὰ ἅγια εἰσῆλθεν ὁ Χριστός, ἀντίτασα τῶν ἀληθινῶν ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανὸν ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν», καὶ ὡσὲν ἔφθασεν ἕως τοῦ παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν καὶ ἐνώπιον αὐτοῦ προσενήχθησαν (ὡς φησὶ Δανιὴλ) ἐδόθη αὐτῷ ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ βασιλεία, ἤγουν ἡ ξεχωριστὴ ἐκεῖνη δόξα ὁποῦ εἶχε καὶ πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως, ἦν καὶ ἔτι εὐρισκόμενος εἰς τὸν κόσμον τὴν ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Πατέρα του εἰπὼν· «καὶ νῦν δόξασέ με σὺ, Πάτερ, παρὰ σεαυτῷ, τῇ δόξῃ ἣ εἶχον προτοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί». Διὰ τοῦτο οἱ ἄγγελοι προσκυνοῦντες αὐτὸν τὸν ὕμνησαν μὲ τὸν ἴδιον ὕμνον ὁποῦ καὶ πρότερον τὸν ἐδόξαζον, ἤγουν μὲ τὸ «ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος», μᾶτε προστεθέντες μῆτε ἐκβάλλοντες ἀπὸ τὴν τρισάγιον δοξολογίαν. Τούτους καὶ ἡμεῖς τὰ ἔθνη μιμούμενοι τὸν τρισάγιον ὕμνον ψάλλοντες, πέρνοντες τὰ μὲν ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, ἀπὸ τὰ σεραφεῖμ ὁποῦ εἶδεν ὁ Ἡσαίας, τὸ δὲ θεὸς καὶ ἰσχυρὸς καὶ ἀθάνατος, ἀπὸ τὸν προφήτην Δαβὶδ, ὁποῦ λέγει ἐδίψασεν ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν θεὸν τὸν ἰσχυρὸν τὸν ζῶντα», διὰ νὰ δείξωμεν ὅτι μία ἐκκλησία γέγονεν ἀνθρώπων καὶ ἀγγέλων, καὶ ὅτι μία καὶ ἡ αὐτὴ ὕμνωδία δίδεται συμφῶνως εἰς τὸν Χριστὸν καὶ ὑπὸ τῶν ἀγγέλων καὶ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Καὶ ὁ μὲν λαὸς οὕτως ἐξυμνεῖ τὸν Κύριον ἢ μὲν Ἰησοῦν Χριστὸν μαζῇ μὲ τὸν Πατέρα καὶ μὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὁ δὲ ἀρχιερεὺς δείχνωντας μὲ τὰ ἔργα τὸ τοιοῦτον μυστήριον κρατεῖ ἀναμμένον τὸ τρικῆριον εἰς τὸ Εὐαγγέλιον ἐπάνω μὲ δύο μόνα φῶτα, διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι ὁ ὕμνος τοῦτος πέμπεται εἰς τὰς δύο φύσεις τοῦ θεανθρώπου Λόγου. Ἐδιδάχθημεν ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελίου νὰ συνοξάζωμεν τὸν Χριστὸν μαζῇ μὲ τὸν Πατέρα καὶ μὲ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Καὶ μὲ τὸ ἅγιον πνεῦμα καὶ εἰς τὸ δύνάμις πάλιν ἀνάπτει καὶ τὸ τρίτον κῆριον διατι ὁ συμπροσκυνούμενος οὗτος Ἰησοῦς τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι μᾶς ἐδίδαξε τὸ μυστήριον τῆς ἁγίας Τριάδος· καὶ μετ' αὐτὸ ἐκβαίνωντας εἰς τὰς θύρας πρὸς τὸν λαὸν εὐλογεῖ εὐχόμενος· καὶ μεταδίδους τὰς θείας δωρεὰς κοινῶς καὶ ἀπὸ τὰς τρεῖς ὑποστάσεις τῆς ζωαρχικῆς Τριάδος, γέγραπται γὰρ ὅτι ἀναβὰς ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ δηλαδὴ αἰχμαλωτίσας πρότερον μὲ τὸν Σταυρὸν τὴν αἰχμαλωσίαν ἣτις ἐσμὲν ἡμεῖς, ἔδωκε δώματα τοῖς ἀνθρώποις ἤγουν τὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματος. Καὶ ὡσὲν δώσει τὴν εὐλογίαν ἔρχεται καὶ καθίζει εἰς τὸ ἱερὸν σύνθρονον καὶ ἀποθέτει τὸ ὠμοφόριον, δείχνωντας ὅτι προσήγαγε τὸ πρόβατον, τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐπαρέδωκεν εἰς τὸν Πα-

τέρει του, δι' αὐτοῦ γὰρ τὴν προσκωγῶν ἔσχηκαμεν πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Πατὴρ αὐτὸν ὑπερύψωσε καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ αὐτοῦ ἐν ταῖς ἐπουρανίοις, ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας, καὶ δυνάμεως, καὶ κυριότητος, καὶ παντὸς ὀνομαζομένου. οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ πάντα ὑπέταξεν ὑπὸ τοῦς πόδας αὐτοῦ· τὸ ὅποιον καὶ ὁ Δαβὶδ προήγγειλεν εἰπὼν, «εἶπεν ὁ Κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.» Τότε ἀρμοζόντως γίνεται ἡ φήμη καὶ τῶν βασιλέων ἱσταμένου τοῦ πατριάρχου ἐν σχήματι προσευχομένου· καὶ τοῦ πατριάρχου ἢ ἄλλου ἀρχιερέως, ἐκείνου μὲν καθημένου τῶν δὲ λοιπῶν ἱσταμένων ὡς εἰς προσευχὴν· καὶ τὴν φήμην ταύτην τὴν λέγουσι τρεῖς μὲν οἱ τοῦ βήματος καὶ τρεῖς οἱ ψάλλται ἔξω. Μετὰ τὰ μυστήρια ταῦτα ὅπου εἴπαμεν ἀκολουθεῖ ἡ ἐκτενὴς προσευχὴ κοινῶς διὰ ὅλους τοὺς χριστιανούς, καὶ ἐξέχωρα διὰ τοὺς κατηχομένους, ὅπου ἀκόμη δὲν ἐδαπτίσθησαν, καὶ ὅταν λέγετε τὸ «ἔνα καὶ αὐτοὶ σὺν ἡμῖν δοξάζωσι» ἀπλώνεται τὸ ἀντιμῖνσιον διὰ τὴν σημαίνει τὸν τάφον τοῦ Κυρίου, τὸν ὅποιον ὁ μὲν Ἰωσήφ ὡς κατηχοῦμενος καὶ ἔτι ἀκόμη ὡς τέλειος μαθητὴς τὸν ἐλατόμησε διὰ ἐδικὸν τοῦ καινούριον καθὼς εἶναι καὶ τὸ πᾶν τοῦ ἀντιμῖνσιου, ἀμὴ τὸν ἀφιέρωσαν ὕστερον εἰς τὸν Χριστόν. Κατόπι δὲ ἀπὸ τὰς προσευχὰς ταύτας ἐρχόμεθα εἰς τὸ μυστήριον τοῦ Σταυροῦ, καὶ εὐρίσκοντες τὸν Ἰησοῦν εἰς τὴν πρόθεσιν ἐσταυρωμένου ὡς εἰς τὸν Γολγοθᾶ, θυμιᾷ ὁ ἀρχιερεὺς τὸ ἱερατεῖον ὅλον πρὸς εὐχαριστίαν τῆς τοσαύτης δωρεᾶς τοῦ Θεοῦ, λέγων τὸ «ἐλέησόν με ὁ θεὸς ἕως τὸ ἀγάθυνον Κύριε», τὸ δὲ ἐπίλοιπον τὸ λέγει μετὰ τὴν ἀπόθεσιν τῶν θείων δώρων εἰς τὴν τράπεζαν· καὶ ἀποσκεπάζοντας τὴν κεφαλὴν του ἀπὸ τὴν μήτραν πέρνει τὰς μερίδας τῶν βασιλέων καὶ ἀρχιερέων, καὶ τοῦ λαοῦ ἀσκεπῆς ἕως νὰ δεχθῆ τὰ ἅγια, καὶ διὰ τί αὐτὸς ἐπιφέρει τὸν τύπον τοῦ Χριστοῦ δὲν σηκώνει ἀπὸς του τὰ ἅγια νὰ εἰσοδεύσῃ μετ' αὐτά, ἀλλὰ τὰ δίδει τοῦ ἱερέως καὶ διακόνου, ὅπου ὁπλοῦσι τὸν Ἰωσήφ καὶ Νικόδημον· τότε ὁ ἀέρας δηλοῖ τὴν σινδόνα καὶ τὰ λοιπὰ δύο καλύμματα τὸ τε σουδάριον, ὅπου ἐτύλισαν τὴν κεφαλὴν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ τάφου σπάργανα ἢ σάβανα· τὸ δὲ θυμιαστήριον βαστάζεται διὰ τὴν σμύρνην καὶ ἀλόην ὅπου ἠγόρασαν οἱ ἐνταφιασταὶ του καὶ ἤλειψαν τὸ σῶμα αὐτοῦ· καὶ διατὶ δὲν τὸν ἔθαψαν εἰς τὸν ἴδιον τοπον ὅπου ἦτον ὁ Σταυρός, ἀλλὰ τὸν ὑπάγαγον εἰς τὸν κήπον καὶ εἰς αὐτὸν ἦτον τὸ σπήλαιον ὁ τάφος, εἰσέβη καὶ ὁ ἱερεὺς ἀπὸ τὴν πρόθεσιν ὡς ἀπὸ τὸν Γολγοθᾶ καὶ ἐκβαίνει μετὰ τὰ ἅγια ἔξω εἰς τὸν ναὸν συντροφιασμένος μετὰ λαμπάδες καὶ ἔμπροσθεν καὶ ὀπίσθεν, ὅπου σημαίνουσι καὶ τοὺς προηγησαμένους προφήτας καὶ τοὺς ἀκολουθήσαντας ἀποστόλους· καὶ ἐνθυμούμενος τοῦ ληστοῦ ὅπου ὀλίγον

πρότερον ἤθελεν εἰπεῖ τὸ «μνησθητίμου Κύριος ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου,» παρακαλεῖ διὰ τὸν λαὸν ὅλον τὸν περισιῶτα λέγων, «μνησθεῖν κύριος ὁ Θεὸς πάντων ἡμῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ.» ὁμοίως καὶ ὁ λαὸς παρακαλεῖ τὸ αὐτὸ μετὰ πάσης εὐλαθείας καὶ κατανύξεως, προσκυνῶν ἕως ἐδάφους, ἔτι διὰ τί τάχα λογιᾶται πῶς εἶναι τελειωμένα τὰ ἅγια ἀλλὰ διατὶ κλαίει ἐν ταπεινώσει καρδίας, ἐνθυμούμενος τὰ ἁμαρτήματά του καὶ ζητώντας διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ συγχώρησιν εἰς αὐτὰ ἐκ βαθέων καρδίας ὅμοια μετὰ τὸν ληστήν· ἐρχόμενον δὲ τὸ σῶμα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ εἰς τὸ ἅγιον βῆμα μᾶς δίδει νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὰ τῆς ταφῆς μυστήρια. Λοιπὸν τὸ ἀντιμῖνσιον δηλοῖ τὸν τάφον ὡς εἴπομεν. ἡ δὲ ἅγια τράπεζα τὸν κήπον, τὸ κάλυμμα δὲ τοῦ ποτηρίου ὅπου ἀπομένει μέσα εἰς τὸ ἀντιμῖνσιον δηλοῖ τὴν σινδόνα, τὸ δὲ κάλυμμα τοῦ δισκαρίου τὸ σουδάριον, ὃ ἦν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἰησοῦ· διὰ τοῦτο τὸ λύει καὶ βάλει το καὶ αὐτὸ μέσα εἰς τὸ ἀντιμῖνσιον εἰς ἕνα τόπον, ὃ δὲ ἀέρας ὅπου ἕως τῶρα ἐσημάδευε τὴν σινδόνα πέρνεται ὡσάν νὰ ἦτον ὁ μέγας λίθος ὅπου ἐκύλισεν ὁ Ἰωσήφ εἰς τὴν θύραν τοῦ μνημείου· διὰ τοῦτο μετ' αὐτὸ σκεπάζει τὰ ἅγια καὶ τὰ θυμιᾷ πάλιν διὰ τὰ μῦρα τῆς σμύρνης καὶ ἀλόης κλείωντας τὰς θύρας τοῦ βήματος καὶ τὰς ἀπάνω καὶ τὰς κάτω, διὰ νὰ φανερώσῃ μετὰ ταῖς κάτω τὴν κρυφίαν τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὸν ἄδην κατάβασιν καὶ μετὰ ταῖς ἀπάνω τὴν κουστωδιάν ὅπου ἐβάλλασιν οἱ Ἰουδαῖοι εἰς τὸν τάφον διὰ νὰ μὴν ἔλθωσιν οἱ μαθηταὶ νὰ κλέψωσι τὸν Ἰησοῦν, μένει δὲ καὶ ὁ ἀστερίσκος εἰς τὸ μνημαῖ ἐπάνω διὰ νὰ σημαδεύῃ τὴν σφραγίδα ἣν ἔδωκαν σφραγίσαντες τὸν λίθον μετὰ τῆς κουστωδίας. Μετὰ ταῦτα ἀκολουθοῦσιν πάλαι προσευχαί· θέλοντος δὲ τοῦ Ἰησοῦ νὰ φανερώσῃ τὴν ἀνάστασίν του ἐγένετο σεισμὸς μέγας καὶ μετ' αὐτὸν ἤνοιξεν ὁ τάφος, καὶ οἱ φύλακες ἐφυγον, διὰ τοῦτο ὅταν λέγει ὁ διάκονος «τὰς θύρας ἐν σοφίᾳ πρόσχωμεν» σηκώνουσι οἱ ἱερεῖς τὸν ἀέρα καὶ τὸν σείουσιν ἐπάνω τοῦ τάφου κύπτοντος τοῦ ἀρχιερέως ὑποκάτω, καὶ ἀοίγουσι τὰς ἀπάνω θύρας τοῦ βήματος, δηλοποιῶντες τὴν ἀνοιξίν τοῦ τάφου, καὶ τὸν σεισμὸν καὶ τὴν φυγὴν τῶν φυλάκων, καὶ ὅτι ὁ ἀρχιερεὺς τῷ Χριστῷ συνθάπτεται διὰ νὰ συναναστῇ μαζῇ μετ' αὐτόν· διὰ τοῦτο καὶ τὸν ἀέρα πέρνουσι οἱ ἱερεῖς ἀπὸ ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀρχιερέως, ὃ δὲ λαὸς τότε λέγει τὸ σύμβολον τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, διὰ τί τὸ ἐξαίρετον μυστήριον τῆς πίστεως ἡμῶν εἶναι ὁ θάνατος καὶ ἡ ἀνάστασις τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ ὅποιον ἀκολουθοῦσι καὶ τὰ λοιπὰ, ἡ δὲ σφραγὶς ὅπου ἐδήλου ὁ ἀστερίσκος τότε σηκώνεται ὅταν ὁ ἀγγελικὸς ὕμνος ἄδεται, τὸ «ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, κύριος Σαβαώθ», ἐπειδὴ οἱ λευκοφανεῖς ἄγγελοι ταῦτα πάντα ἐξυπηρέτησαν· καὶ πάλιν προσευχαί ἰλα-

στήριοι και εὐχαριστήριοι, και ὁ ἄγιασμός τῶν ἁγίων δώρων νὰ κοινωνήσουσιν οἱ πιστοὶ χριστιανοὶ μὲ τέλειον σῶμα και αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλὰ πρὶν τῆς ἁγίας κοινωνίας κάμνει ὁ ἱερεὺς και τὸν τύπον τῆς αναστάσεως καθὼς και τῶν ἄλλων μυστηρίων. Ὑψώνει ὀλίγον ἀπὸ τὸ δισκᾶριον τὸν ἅγιον ἄρτον, και μὲ τὰ ἔργα νὰ δεικνύῃ ὅτι ἠγέρθη ὁ Κύριος, και μὲ τὰ λόγια παρακινεῖ τοὺς χριστιανοὺς νὰ προσέχουν εἰς τὴν μετάληψιν τῶν φοικτῶν μυστηρίων, διὰ τί τὰ τοιαῦτα ἅγια δὲν δίδονται παρὰ μόνον εἰς τοὺς ἁγίους. Ὑστερον ἀποὺ οἱ ἱερωμένοι κοινωνήσουσι μὲ σα εἰς τὸ θυσιαστήριον και οἱ ἀπόστολοι εἰς τὸν μυστικὸν δεῖπνον ἐκβαίνει ἕξω πρὸς τὸν λαὸν ὁ ἱερεὺς εἴτε ἀρχιερεὺς μὲ τὸ ἅγιον ποτήριον μόνον, διὰ τί εἰς ἐκεῖνο τὸ ποτήριον εἶναι ἐσμιγμένα και τὰ δύο εἶδη τοῦ σώματος και αἵματος τοῦ Κυρίου, τὰ ὁποῖα ὁ Κύριος ἐπαρέδωκεν νὰ τὰ κοινωνοῦμεν και τὰ δύο· και κοινωνᾷ μὲν και τὸν λαὸν μὲ τὴν ἱεράν μετάδοσιν, και σημαδεύει ἀκόμη και πῶς ὁ ἀναστάς ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τοῦ τάφου ἐφανέρωσε τὸν ἑαυτὸν του ζῶντα εἰς τοὺς ἀποστόλους και εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα δι' αὐτῶν, ἀμὴ διὰ τί δὲν ἐσυναναστρέφετο πάντοτε μὲ τοὺς μαθητὰς του ὡς και πρὶν τοῦ πάθους, ἀλλὰ δι' ἡμερῶν τεσσαράκοντα πότε ἐφαίνετο και πότε ὄχι, διὰ τί μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἦτον δεδοξασμένον τὸ σῶμά του. Καὶ διὰ τοῦτο εἰσεβαίνει πάλιν ὁ ἱερεὺς μὲ τὰ ἅγια, και δηλοῖ ὅτι κρούπεται ἀπὸ τὰ ὄμματα τῶν ἀποστόλων ὁ Κύριος. Ἡ δὲ ὕστερη φορὰ ὁποῦ ἐφάνηκεν εἰς αὐτοὺς, ἦτον εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλιζῶν ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀνελήφθη, διὰ τοῦτο και ὁ ἱερεὺς πάλιν στρέφεται μὲ τὰ ἅγια πρὸς τὸν λαὸν, λέγει ἐκφώνως τὸ «πάντοτε νῦν και εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων», δηλῶν τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου και μετὰ λόγου τὸ τέλος και μὲ τὰ ἔργα ὁποῦ μεταφέρει τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὴν ἁγίαν τράπεζαν εἰς τὴν ἁγίαν πρόθεσιν ὡς ἀπὸ γῆς εἰς τὸν οὐρανόν· και τότε ἡ τράπεζα μένει ὡς θρόνος τοῦ Θεοῦ και πατρός, ἡ δὲ πρόθεσις ὡς ἐκ δεξιῶν καθέδρα τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς. Καὶ ἐπειδὴ ἔταξεν ὁ Κύριος εἰς τοὺς μαθητὰς του ὅτι εἰς τὴν βασιλείαν του θέλει κάμει νὰ κάθωνται εἰς τὴν τράπεζάν του νὰ τρώγουσι και νὰ πίνουσι μαζῆ μετ' ἐκεῖνον ἐκεῖνα τὰ μυστικὰ φαγητὰ τῆς σοφίας, και τὰ καινούρια ποτὰ ὁποῦ εἶπε ὅτι «οὐ μὴ πῶ ἀπ' ἄρτι ἐκ τούτου τοῦ γενήματος τῆς ἀμπέλου ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὅταν αὐτὸ πίνω μεθ' ὑμῶν καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρός μου», δηλῶν τὴν τελειωτέραν ἀπόλαυσιν τῆς μακαριότητος, διὰ τοῦτο ἔρχεται πάλιν ὁ ἱερεὺς ἢ ὁ διάκονος και κοινωνᾷ δεύτερον, και καθὼς λέγουσι, δι-σκιζέει τὰ ἅγια, διὰ νὰ σημαδέυσῃ τὴν μέλλουσαν τότε μυστικὴν και τελευταίαν εὐωχίαν. Ὑστερον δὲ ἀπὸ τὸν μισμὸν τοῦ Χριστοῦ ἔμεινεν ἡ Παρθένος Μαρία εἰς τὸν κόσμον διὰ παρηγορίαν τῶν πιστῶν, και διὰ τοῦ-

το διαμοιράζεται εἰς τὸν λαὸν τὸ λεγόμενον ἀντίδωρον εἰς τόπον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἀπὸ τὴν προσφορὰν ὁποῦ εὐγῆκεν ὁ ἄμνος. Καὶ οὕτω τελειώνονται μαζῆ μὲ τὴν ἱεράν λειτουργίαν και ὅλα τὰ μυστήρια τῆς ἐνσάρκου οικονομίας. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ ἔργον τῆς ἁγίας κοινωνίας ἔχει κάτι ξεχωριστὰ πράγματα εἰς τοῦ λόγου του, και χρειάζονται ἐρμηνεῖαι, ἐπα-ναλαμβάνοντας τὸν λόγον λέγομεν, ὅτι μέλλων ὁ ἀρχιερεὺς νὰ κοινωνήσῃ ἐκβάλλει τὴν μήτρην ὡσάν ὁποῦ τότε δὲν φέρνει τύπον τοῦ βασιλέως Χριστοῦ, ἀλλ' ἀνθρώπου περικειμένου ἀσθενείαν, και τεταπεινωμένου· και στέκεται ἀσκεπῆς ἕως νὰ κάμῃ τὴν ἱεράν μετάδοσιν. Ἀποὺ λοιπὸν σημαδεύσει τὸν τύπον τῆς αναστάσεως μὲ τὸ νὰ ὑψώσῃ τὸν τύπον τοῦ ἡγιασμέ-νου ἄρτου ἀπὸ τὸ δισκᾶριον τὸν μελίζει εἰς τέσσαρα μέρη, διὰ τί οὗτος ὁ ἄρτος εἶναι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ ὁποῦ κόπτεται και διαίρεται χωρὶς νὰ μικρῆνῃ ἡ χάρις τῆς θεωμένης του σαρκός, διὰ τὸ ὁποῖον εἶπε «τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμα μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον» και τότε πιάνει τὴν μίαν μερίδα και τὴν βάλλει εἰς τὸ ἅγιον ποτήριον, διὰ τί εἰς τὴν ἀνάστασιν συνέρχον-ται και ἐσμίγονται ὅλα τὰ μέλη τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος και γίνονται το ἕνα· και τότε ἐγγέει εἰς τὸ βραστὸν ὕδωρ λέγων, «τὸ γένος πλήρης πνεύματος ἁγίου και τὸ λουτρὸν τὸ θεῖον τῆς καλιγγενεσίας», πρῶτον διὰ νὰ δεῖξῃ ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὁποῦ σκιαγραφεῖ τις πάντοτε εἰς τὸ πῦρ και εἰς τοὺς ποταμοὺς τῶν ὑδάτων εἶναι ὁποῦ κάμνει τὸ μυστήριον τῆς αναστάσεως, διὰ τί λέγει ἡ προφητικὴ φωνή, «ἐξαποστελεῖς τὸ πνεῦ-μα σου και κτισθήσονται και ἀνακαινεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς», δεύτε-ρον διὰ νὰ κάμῃ και τὴν γεῦσιν τοῦ αἵματος και ὕδατος θερμὴν καθὼς ἦτον ὅταν ἐξῆλθεν ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἰησοῦ, νὰ μᾶς δώσῃ νὰ νοήσωμεν ὅτι ἐκ ζῶντος σώματος ἐξέρχεται, και τρίτον νὰ δεῖξῃ ὅτι ταῦτα τὰ δύο, τὸ αἷμα και τὸ ὕδωρ, εἶναι ὁποῦ μᾶς τελειώνουσιν εἰς τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ μὲ τὸ ἅγιον βάπτισμα και μὲ τὴν θεῖαν κοινωνίαν σφραγίζωντάς μας μὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Τότε ὁ ἀρχιερεὺς πρῶτον κοινωνεῖ, λέγωντας τὰς μυ-στικὰς εὐχὰς ὁποῦ ἔχει ἡ μετάληψις, και ξεχωρῆ τὸ σπιστεύω κύριε και ὁμολογῶ ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ἀληθῆς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος», τὰ ὁ-ποῖα εἶναι τὰ ἴδια λόγια ὁποῦ ἀπεκρίθη ὁ Πέτρος εἰς τὸν Χριστὸν ὅταν ἐρώτησε τοὺς ἀποστόλους τίνα γνώμην ἔχουσι περὶ αὐτοῦ, και εἶπε «σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος», διὰ τί ὁ ἄρτος ὁποῦ λαμβάνομεν εἶναι ὁ αὐτὸς Χριστὸς ὁποῦ ἐβλεπον οἱ ἀπόστολοι τότε και ἐμαρτύρουν, μὲ τὴν πίστιν ταύτην και πρέπουσαν κατάνυξιν και φόβον· και μεταλαμβάνων διὰ στόματος αὐτοῦ τῆς σαρκός και τῆς θεότητος τοῦ Ἰησοῦ, και ἀύσιω-μος τῷ Χριστῷ μεταλαμβάνει τὸν μὲν ἅγιον ἄρτον καθάπαξ εἰς μίαν φορὰν, τὸ δὲ ἅγιον ποτήριον εἰς τρία βουφήματα, λέγων εἰς τὸ ὄνομα

τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διὰ τί ὅταν ὁ Χριστὸς ἔρχεται νὰ κατοικήσῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον δὲν ἔρχεται μόνος ἀλλὰ καὶ μετὰ πατρὸς καὶ πνεύματος· τὸ ὅμοιον κάμνουν καὶ οἱ λοιποὶ ἄρχιερεῖς, καὶ ἱερεῖς, καὶ διάκονοι, μεταδιδόντες αὐταῖς τοῦ πατριάρχου ἁπαξ τοῦ ἄρτου καὶ τρις τοῦ ποτηρίου· τότε δὲ φορεῖ τὴν μήτραν εἴτε κίδαριν εἰς τύπον τοῦ ἄρκου ἀρχιερέως Ἰησοῦ, καὶ μετὰ τὴν θείαν μετάληψιν πιάνοντας ὁ διάκονος τὸ δισκάριον, καὶ λέγωντας τοὺς ἀναστασίμους ὕμνους, ἔχουν τὸ «ἀνάστασιν Χριστοῦ θεασάμενοι» καὶ τὸ «φωτίζου ἡ νέα Ἰερουσαλήμ, καὶ τὸ «ὦ πάσχα τὸ μέγα καὶ ἱερότατον Χριστὸν», συναΐγει τὰ ἐπίλοιπα σώματα τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ μεταφέρει ἀπὸ τὸ δισκάριον εἰς τὸ ποτήριον μαζῆ μετὰ ὅλας τὰς μερίδας τῶν ἁγίων καὶ τῶν ἀνθρώπων, ζώντων τε καὶ κοιμημένων, διὰ τὸ ὅποιον μᾶς μέμφονται κατὰ πολλὰ οἱ Λατῖνοι πῶς σμίγουμεν τοὺς ἀνθρώπους μαζῆ μετὰ τὸ θεσεκαμένον σῶμα τοῦ Ἰησοῦ, καὶ πῶς νὰ γίνονται τάχα καὶ οἱ ἄνθρωποι σῶμα Χριστοῦ. Ἀλλ' ἡ ἀμώμητος καὶ ὀρθόδοξος ἡμῶν ἐκκλησία δὲν γίνεται ἔνοχος ἢ πταίικτρα ἀπὸ τὰς τοιαύτας κατηγορίας, διότι δὲν εἶναι δυνατόν ποτὲ νὰ γένη ὁ γυμνὸς καὶ ψιλὸς ἄνθρωπος Θεός· καθὼς ἔγινεν ὁ μεταβληθεὶς ἄρτος διὰ Πνεύματος ἁγίου· ἀλλ' ἐὰν καὶ προσκολληθῇ μετὰ τὸν Ἰησοῦν καὶ ἐσμίξασαι τὰ δύο εἰς τὸ ἓνα, καθὼς γίνεται καὶ ὅταν ὁ ἄνθρωπος κοινωνᾷ τὰ θεῖα μυστήρια, ἀλλὰ δὲν ἀλλάσσει ὁ ἄνθρωπος εἰς Θεόν, μόνον πέρνει τὴν θείαν χάριν ἀπὸ τὸν Χριστόν, μένει δὲ πάλιν ὁ ἄνθρωπος, ἄνθρωπος, καὶ ἂν πέρνη καὶ τὴν χάριν, καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ προσέχη ὁ ἱερεὺς νὰ μὴ μεταδώσῃ τινὸς χριστιανοῦ νὰ μεταλάβῃ ἀπὸ τὰς μερίδας νὰ μὴ πέσῃ εἰς εἰδωλολατρείαν· ἡ δὲ γνώμη τῆς Ἐκκλησίας μας διὰ τὴν ὁποίαν βάλει τὰς μερίδας τῶν ἀνθρώπων μέσα εἰς τὸ ποτήριον εἶναι διὰ νὰ ξεπλύνῃ τὰς ἀμαρτίας τῶν μνημονευομένων μετὰ τὸ τίμιον αἷμα τοῦ Δεσπότη, καὶ εἶναι τόσον, ὅσον ἂν ἤθελε πιάσει (χάριν λόγου) ὁ Ἰωάννης ὁποῦ ἐπαράστεκεν εἰς τὸν σταυρὸν κανένα ἁμαρτωλὸν νὰ τὸν φέρῃ ἀποκάτω ἀπὸ τὰς πληγὰς τοῦ Ἰησοῦ ὁποῦ ἔρρεον τὸ αἷμα νὰ τὸν ξεπλύνῃ μετ' αὐτὸ, διὰ τί τότε ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος δὲν ἐγένετο Χριστὸς κατὰ φύσιν, ἀλλὰ μόνον κεκαθαρμένος καὶ λελουμένος ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν μετὰ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ πολλοὶ εἰς τὴν ἡμετέραν ἐπαρχίαν ὁποῦ ἠξεύρουσι τὴν παρούσαν γνώμην λέγουσι, ὅταν βάλλουσι τὰς μερίδας εἰς τὸ ποτήριον, ὕστερον ἀπὸ τὰς ἀναστασίμους εὐχὰς τὰ λόγια ταῦτα, «ἀπόπλυνον, Κύριε τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἐνλαυθὰ μνημονευθέντων τῷ αἱματί σου τῷ ἁγίῳ πρεσβείαις τῶν ἁγίων σου» καὶ ἂν καλὰ καὶ ὅλοι δὲν τὸν λέγουσιν, ἀλλὰ ἔξωντας εἰς τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ νὰ ἔχῃ τὴν δύναμιν του νὰ καθαρῶν τὰ πταίσματα· κάνει ἐκεῖνο τὴν ἐ-

νέργειάν του, ἢ λέγομέν το ἡμεῖς ἢ δὲν τὸ λέγομεν, ἢ, καὶ εἰς τοῦτο δὲν στέκεται ὅλη ἡ δύναμις τῆς θρησκείας, διὰ τί ὅταν ὁ ἱερεὺς προσφέρει, παρακαλεῖ διὰ τὴν ψυχικὴν σωτηρίαν τινὸς ἀνθρώπου ζώντος ἢ κοιμημένου· δὲν ἐλπίζει εἰς τὴν ἀρετὴν του νὰ ἐπιτύχῃ δι' αὐτὴν τοῦ ζητουμένου ἀλλὰ εἰς τὴν δύναμιν καὶ χάριν τοῦ ἐκχυθέντος αἵματος ὑπὲρ ἡμῶν. Καὶ τοῦτο εἶναι ὁ λόγος τοῦ προφήτου Ζαχαρίου ὁποῦ λέγει «καὶ σὺ ἐν αἵματι διαθήκης σου ἐξαποστείλας δεσμίους σου ἐκ λάκκου οὐκ ἔχοντος ὕδωρ»· διὰ τί ὄχι μόνον τότε εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἀναστάσεώς του ἐξήγαγεν ἀπὸ τὸν Ἄδην τοὺς σκλάβους του μετὰ τὸ αἷμα τῆς Καινῆς Διαθήκης ὁποῦ χύνεται μυστικῶς εἰς τὴν θείαν ἱερουργίαν, λυτροῦνται καὶ ἀπὸ τὸν ἄδην αἱ ψυχαὶ τῶν πιστῶν διὰ ταῖς ὁποίας ἡ θυσία προσφέρεται, καὶ οἱ ζῶντες ἀπὸ πάσαν ψυχοβλαβῆ ἐπήρειαν τοῦ διαβόλου, διὰ τί δὲν ἔχει καμμίαν διαφορὰν τὸ αἷμα τοῦτο ἀπ' ἐκεῖνο τὸ ἴδιον ὅπως διόλου. Τούτη εἶναι ἡ τάξις ὁποῦ ἡμεῖς κρατοῦμεν εἰς τὴν λειτουργίαν μας τὴν ὁποίαν ἐλπίζω πῶς καὶ ἐσεῖς κρατεῖτε, ἢ ἂν διαφέρῃ τίποτε συμφωνήσετε καὶ ἐσεῖς μετ' ἡμῶν, ἵνα ἐν ἐνὶ στόματι καὶ καρδίᾳ δοξάζωμεν τὸν Θεόν.

Και περί μὲν τοῦ βαπτίσματος οὐδεὶς ἀντερεῖ· τὸ δὲ τοῦ ἁγίου μύρου τὸ ἑβδομὸν κεφάλαιον τῆς Ἐξόδου βεβαίως καὶ τὸ ἄ κεφάλαιον τοῦ Ἰασματος, ἐνθα περὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ φησὶ « μ υ ρ ο ν ἐ κ κ ε ν ω θ ἔ ν ὄ ν ο μ ᾶ σ ο υ » καὶ τὸ δευτέρον κεφάλαιον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου καὶ τὸ 25 κεφάλαιον τοῦ Ἠσαίου· καὶ τὸ θ καὶ τὸ β' τῆς ἄ ἐπιστολῆς τοῦ Ἰωάννου μορίῳ 27, ἐνθα φησὶ « καὶ ὁ μ ε ρ ε ς τ ὸ χ ρ ῖ σ μ α, ὃ ἐ λ ᾶ β α τ ε ἀ π' α ὐ τ οῦ ἐ ν ὁ μ ῖ ν μ ἔ ν ε ι », καὶ τὰ ἐξῆς.

Τὸ δὲ μυστήριον τοῦ παναγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ προσικόνισε μὲν καὶ ἡ Παλαιὰ διὰ τοῦ μάννα καὶ τοῦ ἄμνου τοῦ θυομένου ἐν τῷ Πάσχα (Κεφ. 16' τῆς Ἐξόδου), καὶ οἱ τῆς προθέσεως (κεφ. 25 τῆς Ἐξόδου) καὶ τοῦ Μελχισεδέκ, ἀλλὰ δὴ καὶ ἡ νέα Γραφή· αὐτὸς γὰρ ὁ Σωτὴρ ἰδίῳις χερσὶ παρέδωκε. Καὶ (ἀ πρὸς Κορινθ. κεφ. 11) ὁ μακάριος Παῦλος σαφῶς περὶ τούτου διέξεισιν (μορ. κγ') ἐνθα λαμπρῶς δεικνυσιν, οὐ τυπικῶς καὶ σκιωδῶς, τελεῖσθαι τὸ μυστήριον τοῦτο, καθὼς ὁ Λουθηροκαθόλικος ὠνειρόξατο, ἀλλὰ κυρίως καὶ ἀληθῶς. Διὸ μορίῳ κζ' ἐν τῷ αὐτῷ κεφ. « τ ὸ σ κ ε ὖ ο ς τ ῆ ς ἐ κ λ ο γ ῆ ς, φησὶν, ὥσθ' ὅς ἂν ἐσθίῃ τὸν ἄρτον τοῦτον, ἢ πίνη τὸ ποτήριον τοῦ Κυρίου ἀναξίως, ἐνοχος ἔσται τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου », καὶ τὰ ἐξῆς τοῦ ὕφους κατὰ τῶν ἄλλως φρονούντων ἐκστρατεύεται. Οὐκ ἄρα τύπος τὸ μυστήριον τοῦτο, ἀλλὰ πραγματικῶς τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν, οἱ τύποι γὰρ τῆς Παλαιᾶς, τὰ δὲ πράγματα τῆς νέας Διαθήκης. Διὸ καὶ ὁ Κύριος (Ματθ. κς') « τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, φησὶ, καὶ πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτο ἐστὶ τὸ αἷμά μου τὸ τῆς καινῆς Διαθήκης. » Καὶ εἰς τὸν Ἰωάννην ς', νά, « εἰάν τις φάγῃ ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ ὁ ἄρτος δὲ ἐν ἐγῶ δώσω, ἡ σὰρξ μου ἐστὶ. » Ὁ δὲ προτείνεις τοῦ Ἰωάννου ὅτι τὸ πνεῦμα ἐστὶ τὸ ζωοποιῶν, ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδὲν, οὐ περὶ τῆς ἰδίας σαρκὸς αὐτοῦ φησὶν ὁ Κύριος ὅτι ἀνωφελής, δι' αὐτῆς γὰρ εἰρηνοποίησεν ἡμᾶς, καθὼς ὁ Παῦλος κεφ. ἄ πρὸς Κολασ. μορ. κβ'. « ἐν τῷ σώματι τῆς σαρκὸς αὐτοῦ διὰ τοῦ θανάτου », καὶ εἰς τὸ ς' τοῦ Ἰωάννου, « ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἔχει ζωὴν αἰώνιον. » Τίς οὖν ἡ σὰρξ αὕτη ἣν λέγει οὐκ ὠφελεῖν; ἡ σαρκικὴ δηλαδὴ καὶ γήνην ἔννοια, περὶ ἧς εἰς τὴν β' πρὸς Κορινθ. κεφ. γ' μορίῳ ς' φησὶν ὁ μακάριος Παῦλος « τὸ μὲν γράμμα ἀποκτείνει, τὸ δὲ πνεῦμα ζωοποιεῖ », γράμμα ἐννοῶν τὴν σαρκικὴν ἔννοιαν. Τοῦτο ἐπικυροῖ καὶ ὁ Κύριος, Ματθ. 16, 17 μορίῳ, πρὸς τὸν Πέτρον λέγων « σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σε », καὶ ὁ Ἀπόστολος (Γαλ. ἄ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ ΚΥΡ ΜΑΚΑΡΙΟΥ

Ἦν πέμπει τῷ ἄρχοντι τῶν Ἀγγλων Σέρμαν.

Ἦδέως πάνυ διηλόθον σου τὰ τίμια καὶ φίλα γράμματα καὶ τὴν σὴν εὐγενεστάτην ἐθαύμασα ψυχὴν, περιειλημμένην τοσαύταις βιωτικαῖς φροντίσι, καὶ κάτω τιθείσαν ἐκείνας περὶ δογμάτων τὴν μελέτην ποιουμένην, τὸ δὲ καὶ τὴν ἐμὴν εὐτέλειαν ἐλεῖν εἰς σαφήνειαν τῶν ἠπορημένων πρὸ τῶν ἄλλων, οὐ μικρὸν δεῖγμα τίθεμαι τῆς σῆς ἀξιαγαστοῦ ταπεινοφροσύνης, ἣ καὶ χαριζόμενος οὐκ ἐνάρκησα πρὸς ἀπάντησιν ὧν ἀπαιτεῖ ἡ βαθεῖά σου σύνεσις.

Περὶ μὲν οὖν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας γίνωσκε ταύτην καθαρεύουσαν τὸ σύνολον τῶν παπικῶν καινοτομιῶν· ὃ δὲ σημειοῖς περὶ τῶν ἑπτὰ μυστηρίων ὅτι παρέλαβε παρὰ ἐπισκόπου Μουγουντζίου καὶ Πέτρου Λομπάρδου, πάνυ ψυχρὸν· πρὸ γὰρ αὐτῶν ἤνθησαν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, Βασίλειος ὁ Μέγας, καὶ ὁ σύγχρονος αὐτοῦ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καὶ ἕτεροι ἀριθμοῦ κρείττονες, ἐπίσημοι τῆ τε σοφίᾳ καὶ ἠθῶν ἀγιότητι, οἵτινες καὶ τὰ ἑπτὰ μυστήρια εὐχαῖς κατεκόσμησαν, ὡς ἐστὶν ἰδεῖν ἐν τοῖς πονήμασι αὐτῶν, καὶ μάλιστα Διονυσίου τοῦ πάνυ καὶ συγχρόνου τῶν Ἀποστόλων. Παρέλαβε δὲ ἡ Ἀνατολικὴ καὶ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τὸν ἑπτὰ ἀριθμὸν τῶν μυστηρίων παρ' αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ, καὶ τυπικῶς παρὰ τῆς παλαιᾶς Γραφῆς.

47) «οὐ προσεθέμην σαρκί καὶ αἵματι» καὶ πρὸς Ῥώμ. κεφ. 8, ε. «οἱ κατὰ σάρκα ὄντες τὰ τῆς σαρκὸς φρονοῦσι.» Καὶ ἄ πρὸς Κορινθ. ιε. «οἱ δὲ ἐν σαρκί ὄντες, Θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται.» Ἡ τοιαύτη οὖν σαρκικὴ ἔννοια οὐ μόνον οὐκ ὠφελεῖ, ἀλλὰ καὶ βλάπτει καὶ ἐναντία τῷ πνεύματι· ἄλλως τε οἱ Εὐαγγελισταὶ ἐν τῇ παραδόσει τούτου τοῦ μυστηρίου οὐδὲν τυπικὸν μόριον ἐχρήσαντο, καθὼς ἐν τῇ καθόδῳ τοῦ πνεύματος ἔφασαν ὡς ἡ περιστέρα «καὶ ἐφάνησαν γλώσσαι ὡσεὶ πυρὸς», ἀλλὰ κυρίας τὰ πραγματικὰς λέξεις. Ὁ Ματθ. 26 «ὁ Ἰησοῦς λαβὼν ἄρτον καὶ εὐλογήσας ἔκλασε καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς.» Καὶ ὁ Μάρκ. ιδ', 22 «λαβὼν ὁ Ἰησοῦς ἄρτον καὶ εὐλογήσας ἔκλασε καὶ ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς.» Καὶ ὁ Λουκ. 22, 19 «εὐχαριστήσας ἔκλασεν.» Εἰ δὲ πνευματικῶς καὶ τυπικῶς ἔνοιε· τούτο τὸ μυστήριον, οὐκ ἂν ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγε ἄ πρὸς Κορινθ. 11, 27, «δοκιμαζέτω δὲ ἄνθρωπος ἑαυτόν, καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω· ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει» μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου. Περὶ δὲ τοῦ «ἡ σὰρξ ὠφελεῖ οὐδὲν» ὅρα τὴν ἐρμηνείαν εἰς τὸν Χρυσόστομον καὶ Κυπριανόν, καὶ εὐρήσεις τὴν κατὰ σάρκα καὶ γήινην ἐπίνοιαν. Ὅρα καὶ Ἰουστίνον τὸν φιλόσοφον καὶ μάρτυρά εἰς τὴν β' ἀπολογίαν εἰς βασιλέα Ἀντωνῖνον, καὶ Βίρηνατον βιβλίον δ' κατὰ αἰρέσεων, καὶ Τερτουλλιανὸν βιβλίον β', καὶ ἄλλους μυρίους, ἐν οἷς ἐστὶ καὶ ὁ Κυπριανὸς περὶ τοῦ κυριακοῦ δείπνου, καὶ Ἀθανάσιος εἰς τὸν περὶ πίστεως λόγον καὶ εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ «ὅς ἂν εἴποι λόγον κατὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου», ἐνθα εὐρήσεις καὶ «τὸ πνεῦμα ἐστὶ τὸ ζωοποιῶν καὶ ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ» καὶ ὁ Κύριλλ. Ἱεροσολύμων δ' κατηχήσει. Παρίημι Βασίλειον, Χρυσόστομον, καὶ Θεολόγον Γρηγόριον.

Περὶ δὲ τῆς τιμῆς τῶν ἁγίων καὶ τῆς πρεσβείας οὐκ ἀνατρέποντες οἱ Ἀνατολικοὶ ἀ προτείνεις ῥητά, ὡς πρέσβεις τοῦ ἁγίου πρὸς Θεὸν τιμῶσι, οὔτε μὴν ὡς Θεοῦ, ἤπαγε τῆς τοιαύτης βλασφημίας, ἀλλ' ὡς φίλους ὡς δυσωποῦντας καὶ προσθεύοντας, ὑπὲρ ἡμῶν αἰέποτε. Καὶ ταύτην οὐκ ἀδέσποτον τὴν τιμὴν ἀπονέμομεν τοῖς ἁγίοις, ἀλλ' ἐκ τῆς Θεῆς Γραφῆς, ἐν ἧ καὶ ἄγγελος καὶ ἅγιος ὁράται σαφέστατα, ὅτι προσθεύουσι ὑπὲρ ἡμῶν. Τωβιτ ιβ' «ἄγγελος ἔφη προσηύχας σὺ καὶ ἡ νόμφη σου, ἐγὼ προσήγαγον τὸ μνημόσυνον τῆς προσευχῆς ὑμῶν ἐνώπιον τῶν ἁγίων.» Καὶ εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν ἐ μορ. 8 «πρεσβυτέρους εἶδεν ὁ Ἰωάννης, ἔχοντας φιάλας χρυσαῖς γεμούσας θυμιαμάτων, ἧτοι προσευχῆς, καθὼς μνημονεύει ὁ ἱερεὺς Χρυσόστομος καὶ Ἀμβρόσιος. Καὶ Ἀβραάμ. Γενέ. 48, «τοὺς τρεῖς ἄγγέλους ἰδὼν προσέδραμεν εἰς προσκύνησιν αὐτῶν.» Καὶ ὁ Ἰακώβ. Γενέ.

λγ', 24, «παλαίσας μετὰ ἀγγέλου τὴν εὐλογίαν ἐζήτησε.» Καὶ ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ κεφ. ε, 13 ἰδὼν ἄγγελον ἔπεσε καὶ προσεκύνησεν αὐτόν. Καὶ ὁ Ἀπόστολος πρὸς Ἑβραίους, κεφ. ε, «πᾶς ἀρχιερεὺς ἐξ ἀνθρώπων λαμβανόμενος, ὑπὲρ ἀνθρώπων καθίσταται τὰ πρὸς τὸν Θεόν.» Καὶ Ἰακώβος κεφ. ε «εἴ τις ἐν ὑμῖν ἀσθενεῖ, προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας.» Καὶ εἰς τὸν Ἰώβ. (42) ὁ Κύριος προστάζει τοὺς φίλους αὐτοῦ τοῦ Ἰώβ, ἵνα χρήσωνται πρέσβυν καὶ μεσίτην εἰς ἄφρασιν αὐτῶν, καὶ τὸν βασιλέα Ἀδιμέλεχ, (Γενέσ. 27,) ἵνα πρεσβεύσῃ ὑπὲρ αὐτοῦ ὁ Ἀβραάμ. Ἐντεῦθεν δὴλον καὶ ἄλλων μυρίων γραφικῶν τύπων, ὅτι ἡ πρεσβεία τῶν ἁγίων θεοφιλῆς ἅμα καὶ θεοπαράδοτος.

Περὶ δὲ τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης τὸ ἡ κεφ. τοῦ Λευϊτικοῦ μέτιθι· ἐνθα εὐρήσεις καὶ αὐτὸ τὸ μυστήριον ὡσπερ καὶ τὰ λοιπὰ τὸ κύρος ἔχοντα καὶ τὴν παράδοσιν ἐξ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν ἐν Εὐαγγελίῳ κεφ. θ' τοῦ Λουκ. τοὺς Ἀποστόλους διακόνους τοῦ μυστηρίου ἀπέδειξε· «τούτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν» εἰπὼν, καὶ βαπτίζειν ἐκέλευσεν, ὅτε καὶ ἱερεῖς χειροτόνηκε· κατελθόντος δὲ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ἀρχιερεῖς. Περὶ τούτου τοῦ μυστηρίου καὶ τὸ ε κεφ. τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας τοῦ ἱεροῦ Διονυσίου μετελθὼν εὐρήσεις πάντα τὰ τῆς ἱερατικῆς τάξεως.

Τὸ δὲ μυστήριον τῆς ἐξομολογήσεως καὶ μετανοίας τὸ ζ' κεφ. τοῦ Λευϊτικοῦ ἐπιθεβαιοῖ, καὶ ἐν τῇ Νέᾳ Διαθήκῃ ὁ Πρόδρομος κηρύττων βάπτισμα μετανοίας, καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ ἐν οἷς τοῖς Ἀποστόλοις δέδωκεν ἐξουσίαν δεσμεῖν καὶ λύειν, καὶ ὁ ἱερεὺς Ἰακώβος κεφ. ε τὸ αὐτὸ ἐπιθεβαιοῖ.

Ὅτι καὶ μυστήριον ὁ γάμος ἐν β' κεφ. τῆς Γενέ. δὴλον καὶ ἐκ τῆς σωματικῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου ἐν τῷ ἐν Κανᾷ γάμῳ, καὶ ἐκ τοῦ ε πρὸς Κορινθ. καὶ γ' πρὸς Ἑβραίους· καὶ τὸ μυστήριον τοῦ εὐχελαίου θεοπαράδοτον εἶναι δὴλον, ἐξ ὧν ἐχρίοντο ἐλαίῳ βασιλεῖς καὶ ἱερεῖς ἐν τῇ Παλαιᾷ· καὶ ἐκ τοῦ σ' κεφ. τοῦ Μάρκου, ἐνθα εἶληφον ἐλαίῳ οἱ Ἀπόστολοι πολλοὺς ἀρρώστους καὶ ἐθεραπεύοντο. Τούτο δὲ οὐκ ἂν ἐποίησαν εἰ μὴ ὁ Κύριος τούτο ποιεῖν αὐτοῖς διατάξατο. Τούτο ἐπικυροῖ καὶ τὸ ε κεφ. τοῦ Ἰακώβου. Ἐκ Θεοῦ ἄρα πάντα τὰ ἐπτὰ μυστήρια ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία παρέλαβεν ἄνωθεν καὶ οὐχὶ ἐκ τῶν ὁμόρων καὶ διδασκάλων ὑμῶν παπιστῶν, ἐξ ὧν πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν ἐν τῷ συμβόλῳ προσθήκην παρὰ τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἐδέξασθε.

Περὶ τῶν εἰκόνων ὁ τῆς Δαμασκοῦ Ἰκανῶς καὶ ἐντελέστατα πολυστίχους λόγους, καὶ αὐτὴ ἡ ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, πρὸς οὓς οὐδεὶς εὐφρα-

νών ἀντιπεῖν ἔχει. Ὁ δὲ χωνευτὸς μόσχος καὶ ἡ προσκύνησις τῶν μόσχων, καὶ αἱ χρυσαὶ δαμάλεις, οὐδὲ μοὶ προτείνεις ἢ σὴ τιμιότης, οὐδὲν ἰσχυροῦσι πρὸς τὴν κατὰ σχέσιν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων, ἀντικρυς εἰδωλολατρεία ὄντα ἐκεῖνα, καὶ μὴ ὄντων εἰκόνες. Ἡ δὲ τιμὴ ἦν προσφέρουσιν οἱ ἀνατολικοὶ ὀρθόδοξοι ταῖς εἰκόσιν, ὄντων ἐστὶ τιμὴ, ἄλλως τε οὐχ ὡς Θεοῦ, τιμῶσιν τὰς εἰκόνας, οὔτε μὴ λατρευτικῶς, ἀλλὰ σχετικῶς πρὸς τὸ εἰκονιζόμενον ἀνάγοντες τὸν ἰσὺν, ἦν δὴ τὰ τιμὴν τῶν εἰκόνων, ἐπειδὴ σύνοδος οἰκουμενικὴ γραφικαῖς καὶ λογικαῖς ἀποδείξεσι συνίστησι, παρέλκον ἐστὶ τὴν ἐμὴν εὐτέλειαν δι' ὄχλου γίνεσθαι τῇ σὴ τιμιότητι, ἥτις ἀπαθῶς καὶ νουεχῶς διεληθῆσα τοὺς περὶ εἰκόνων λόγους τοῦ τῆς Δαμασκού φωστῆρος οὐδενὸς δεηθήσεται ἑτέρου λόγου.

Πρὸς δὲ τὸ δ' αὐτῆς ζήτημα τό, ποῖα βιβλία οἶδεν ἀπόκρυφα ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, ἀποκρίνομαι: ἐπιπολαζόντων τῶν αἰρετικῶν κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, καὶ πολλὰ τῶν ἱερῶν βιβλίων νοθευσάντων, διαφόρους ἐκδόσεις ἐξέθεοντο αἱ Σύνοδοι, ἡ δὲ ἐν Καρθαγένει καὶ τὴν Ἰουδήθ καὶ Τωβίαν ἐν τῷ κδ' κανόνι αὐτῆς τοῖς κανονικοῖς καὶ γνησίοις βιβλίοις συναριθμοῖ· διὸ καὶ ἱερώνυμος ἐν τῷ προλόγῳ τῆς Ἰουδήθ, τὴν Ἀ σύνοδον φησὶ κεκυρωκέναι τὸ βιβλίον τῆς Ἰουδήθ· καὶ ὁ Κυπριανὸς εἰς τὸν περὶ ἱερωσάνης λόγον τὸν Τωβίτ θεόπνευστον καλεῖ βιβλίον. Καὶ [δ] πέ κανὼν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων τὰ τρία βιβλία τῶν Μακκαβαίων τῇ Ἐσθῆρ συγκαταλέγει· καὶ ὁ ἀρχαιότατος Κλήμης Ἀλεξανδρείας ζ' βιβλίον τῶν Στωμάτων, τὴν Σοφίαν Σειράχ ἁγίαν Γραφὴν καλεῖ· καὶ Κυπριανὸς ὁ μάρτυς γ' βιβλί· τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ, τὴν Σοφίαν Σειράχ θεόπνευστον ὀνομάζει· καὶ Ἐπιφάνιος Κύπρου, ἐν τῷ κατὰ ἀνομοίων, τοῖς ἱεροῖς βιβλίοις τὴν τε Σοφίαν τοῦ Σολομώντος καὶ τὴν τοῦ Σειράχ συγκαταλέγει· ἡ δὲ ἱστορία τῆς Σωσάννης, καὶ ἡ ᾠδὴ τῶν τριῶν παίδων, καὶ ἡ ἱστορία τοῦ Βήλ, αἰείποτε συνημμένα ἦσαν τοῖς κεφαλαίοις τοῦ Δανιήλ, καθάπερ καὶ τοῦ Βαρούχ τοῖς τοῦ Ἱερεμίου, ὡς αὐτὸς Ἱερεμίας λς' κεφ. μαρτυρεῖ, καὶ ὁ Θεοδώρητος ἐρμηνεύων αὐτὸ τὸ βιβλίον τοῦ Βαρούχ, θεῖαν γραφὴν καλεῖ. Οὐκ εἰσὶν ἄρα τὰ τοιαῦτα βιβλία ἀπόκρυφα.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτων ὡς (ἐν) συνόψει· ἡ δὲ σὴ τιμιότης ἐρρωμένη εἴη παρὰ Θεοῦ, καὶ τὴν ἀλήθειαν μὴ ἀποκάμη ποτὲ ἀνιχνεύουσα, χαίρειν εἰποῦσα τοῖς νεωτερισταῖς, ἀλλ' αἰείποτε ἀπαθῶς διώκουσα ἦν ἐπὶ πρῆσθευεν ἀλήθειαν περὶ τοῦ Καλβίνου καὶ Λουτέρου ἢ Βρεττανικῆ Ἐκκλησίας, καὶ ἡμῶν σύγγνωθι τῆς ὀλιγομαθείας.

Ἀφλά Μαρτίου κή.

Γ'.

ΚΑΝΩΝ ΙΑΜΒΙΚΟΣ

Εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου.

Τῷ Παναγιωτάτῳ, σοφωτάτῳ, καὶ θειοτάτῳ Ἀρχιεπισκόπῳ πρῶτῳ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ, Κυρίῳ, Κυρίῳ Γρηγορίῳ, δεσπότῃ καὶ προσκυνητῷ μαι Πατρί,

Ἡ τοῦ παναγίου καὶ τελεταρχικοῦ Πνεύματος χάρις διὰ τῆς ὑπὲρ ἐκ περισσοῦ ἀρετῆς τῆς χριστοδιαθέτου ὑμῶν ψυχῆς, τῷ περιβλέπτῳ τῆς ποιμεναρχίας ἀξιώματι ὑμᾶς ὑπεράρασα ἐδόξασεν, ἐπισυστέλλοντι καὶ προσεπαναχαίτιζοντι τοὺς ἐνώπιον ὑμῶν παρρησιασθῆναι, καὶ ὅποιονδήποτε δῶρον ὑμῖν ἀφοσιώσασθαι ἐθέλοντας, ᾧ Ἀρχιποιμάρτορ πανσέβαστε! Ἀλλ' αὐτῆς αὐθις ἡ χάρις τῷ θείῳ τῆς ἐπιεικείας χαρακτηρι μεγάλως κατακοσμήσασα, κοινὸν ὑψηλῆν, ποιμένα τε καὶ φιλόστοργον πατέρα, ἀγλαῶς κατεστήσατο. Τούτου χάριν οὐκ ἠνεσχόμεν ἄλλῳ τῷ προσάγων ἀναθεῖναι τὸν εἰς τὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ὑπαπαντὴν ἐξ ἀναξίου ἐμοῦ στήθους ὑποπεποιημένον τε καὶ ἐξυφασμένον ὕμνον, εἰ μὴ τῷ σῷ ἀξιαγάστῳ ὀνόματι, τῷ εἰς τὸ τετραμερὲς ἡμισφαίριον εἰς ἔκπληξιν τῶν εὐσεβούντων καταυγάζοντι. Θυμῆρει οὖν ἐπεβλέψατο ἐπ' αὐτὸν ὄμματι, ἵνα τῷ πανευκλεεστάτῳ ὑμῶν ἐπισεμνυόμενος ὀνόματι ἐπιμελωδῆται ταῖς ἀγίαις τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις, εἰς αἶνον μὲν καὶ δόξαν τοῦ δι-

ἡμᾶς καθ' ἡμᾶς χρηματίσαντος θεανθρώπου Λόγου, ἐμοὶ δὲ, εὐχός τε
καὶ σέμνωμα, τῷ τῆς πανσεβάστου μοι μεγίστης χάριτος ἀξιοθέντι.

Ἄωιδ'.

Τῆς ὑμετέρας πανσεβάστου, θειοτάτης καὶ θεοδοξάστου Παναγιότητος,
τέκνον ἐν Χριστῷ εὐπειθέστατον καὶ ὑποκλινέστατον.

Γεράσιμος ἱερομόναχος Ἰωαννουῆς Ζακύνθιος.

ΚΑΝΩΝ

Ἰαμβικός τῆς Ὑπαπαντῆς

φέρων ἀκροστιχίδα τὴν δε, διὰ στίχων ἠρωελεγειών,

Ποίημα Γερατίμου ἱερομονάχου Ἰωαννουῆς Ζακυνθίου.

Τήμερον ἀθανάτοιο ἔξυ πάϊς ἐκ γενέταο

Ἐς νέον ἀγνήσιν ἔικετο ἐν παλάμαις,

Ὦν πρέσβυς φρίττων χαίρων τε φέρει κάρτ' ἦτορ.

Ἄλλ' ἀνα σῶ δαίοις γ' ὄλβια ὕμνοπόλω.

Ἄωιδ' α', ἦχος β'. Ὁ τίριμος

«Θεῖω καλυφθεῖς.»

Τύραννον ἰσθμῷ Φαραῶ καταδύσας,

ἦγεν ἅπαντα Ἰσραήλ ὁ Δεσπότης

μέδων πέλων δέ, ἄχρονος νῦν ὡς βρέφος.

Ἐκὼν κρατεῖται ἀγκάλαις τοῦ πρεσβύτου,

ρύων με δεινῶν, ὅν βροτοὶ λατρεύσωμεν.

ὄντως ὁ λαὸς ὁ πρὶν ἠμαυρωμένος

νῦν παναληθῶς χάριτ' ἤξιωμένος.

Ἀδάμ. ξύλω γὰρ κατθανὼν θεωρίας

Θεῷ κατ' αὐτόν, γεγονότι συνάγει,

ἄδων, ὃς ὕμνῳ παγγενῆ εὐεργέτην.

Νόμον ὁ πρὶν δοῦς ἐν Σινᾷ τῷ θεόπτῃ

ἀνθρωποειδῶς, τὰ ἔθιμα τοῦ νόμου

τελῶν, προσήλθε τῷ Ναῶ ὡς βρέφος,

ὅν προσυπαντῶν Συμεὼν προσεκύνη,

«εἶδαν σε, κράζων, μερόπων σωτήριον.»

Ἄωιδ' γ'. «Ἐρρηξε γαστρός.»

Ὅσα προφητῶν ὁ μέγας Ἡσαίας

ἐνθους κατεβρόντησεν, ὡς θεσπεσίην,

οἷα θεουργῶς γαστρι ἔξει Παρθένος

σύμμορφον ἡμῖν· τέχεται δὲ ἀπάσης

πνοῆς δοτῆρα, κτίσεως τε πρύτανιν.

Ἄννα Φανουήλ, Σαβδαὼθ εὐχομένη,

Ἰστωρ προφήτης ἦτορ ἠδυνομένη,

στασα ἀκλινῶς, τῷ ναῶ ἠδρασμένη,

ἐκ φαντασίας ἱεράς κινουμένη,

«κλέος, βοᾷ, νῦν Ἰσραὴλ ὤφθη μέγα.»

Γόνον διφυῆ, βροτὸν ἀφθαρτον λόγον·

ἔχει σε κέντρον γηγενῶν οἷα φύτλη·

νημερτὲς ἀλλὰ κεντρόφυζ ἀμαρτία

ἔγρει με φεύγειν σέθεν ἐξωθουμένη,

τήν μοι βραβεύταις δύνάμιν κεντρομόλου.

Ἦδὴ δ'. «Ἄναξ ἀράκτων.»

Ἄνθραξ ὁ θεὸς παμφαέστατος Λόγος,
ὁ τοῦ Σεραφεῖμ μυστικώτατος πάλοι,
ἐν Ἡσαΐα, ῥύσιον δεδομένος,
στίλβων θεουργῶς διὰ κόσμησιν σέθεν
νῦν ᾧ καὶ ἡμᾶς, λαμπρύνων ῥύψαις Κράτορ.

Ἐοικεν ἕδειν, σὲ φυσίζως Κόρη,
ὄλις γὰρ οὖσα ναὸς ἡγιασμένος,
νήπιον ἀγναῖς Θεὸν ὠλέναις φέρεις
ἄπασαν ἐξαίροντα τοῦ κόσμου λύμην,
γένος βροτῶν οὖν, προσκυνουμέν σε πόθῳ.

Νεῦσον πρὸς ὕμνους οἰκετῶν σου, Παντάναξ,
ἤματα πάντα καχεκτούντιν κατ' ἦτορ,
σφόδρα γὰρ ἡμᾶς ἡ ῥύμη ἁμαρτίας
ιοῦσα ὠθεῖν πρὸς Χάρυβδ' ἀργαλέως.
Νίκην κατ' αὐτῆς ὁδὸς λατρευταῖς σου, Λόγε.

Ἦδὴ ε'. «Αὐτήριον καθαρεῖν.»

Ἰκόμενος μίμοντι τῷ Σιωνίτῃ
κράτιστον ἀξίωμα σὴν παρουσίαν
εἰς τὸν ὀριζόμενον ἄππετος ὄρος
τιμῆν δε φέρων σε νήπιον, Λόγε,
ὁ οὐρανοχθάνιος εὐ μ' ἀπολύσαις.

Ἐχηματίσθην Πνεύματος τοῦ ἁγίου
νηγάτιον δεξασθαι υἱόν σου, Κόρη,
προγνοῦς ἀτὰρ δὲ νοῦ τῷ τηλεσκοπῷ,
ἀκόντιον σεῖό τε ἦσει τὸ κέαρ,
λαῶν τῶ ἀμφίβολῳ ἀρθῶσιν ὅπως.

Ἄνθ' ὧν νεογνῶν τρυγόνων Ζεῦγος πάλοι
μελδόμενον θέσκελος, ᾧ Λόγε, γέρον
Ἄννα τε σάφρων· ὁ μὲν ἔλδων κατέχει
ἰόντα, ἡ δ' αἴρουσα ἀνθώμολογεῖ,
«σαυτήριον πάντεσιν ἦκες» ἐβῶν.

Ἦδὴ ς'. «Πλασμέν ἦν Χριστέ.»

Οἱ θανατωθέντες μὲν Ἀδάμ ἀθλίως
νῦν τῷ νέῳ χαίρετε Ἀδάμ ἐνθέως,
πετώντες ὕψει χειρᾶς εὐχαριστίας
ρήμασιν ἀγνοῖς εὐλογήσωμεν βρέφος,
ἐν ᾧ ἀφ' ἡμῶν ἠφανίσθη κατάρρα.

Σωτηρία ναίοντι ὠφθης, ᾧ Κράτορ,
βοραῖς λέοντος ὑποφήτη καὶ ὄφιν,
ὑποβρυχίως καθβαλὼν ἰαβόλο
σώζεις κραταιῶς δωρεᾷ φιλαγάθῳ
φύσιν Ἰησοῦ τὴν ἐμὴν καμπησίαν.

Ἐηγινὸν ἡμῶν νυκτι συζοῦσα πλάσις
ἴστης παλαίων μέχρι πρωΐας, Λόγε,
τῷ πατριάρχῃ Ἰακώβ, παντοκράτορ
τῆλε δε-ὄφθεις ὁ ζόφος τῶν πταισμάτων,
ὦ χριστοτερπῆ λαέ, χαίρων ἀνύμνει.

Ἦδὴ ζ'. «Σύμφωνον ἔθρόνησιν.»

Νέων μὲν οὐχ ἤφατο φλόξ Ἀσσυρίων
χαίροντες, οἱ δ' ἐψαλλον ὥσπερ ἐν δρόσῳ,
αἶνον ἀχράντῳ βασιλεῖ τῶν κτισμάτων,
ἴδμεν βοῶντες ποράδοξα καὶ ξένα.
Ῥύστα κράτορ ἄφθιτε, εὐλογητὸς εἶ.

Ωκιστα αἰ χίμαιραι αἰ μυστηρίων
 νῦν ἐξιχνιάζουσαι αἰσχύνθηθ' ἔρον
 τῇ πεπατημένη τε μωρᾷ σοφίᾳ,
 ἔχειν γινώσκειν δλοκλήριος λόγον
 φάτ' οὐδαμῶς· πῶς πιστεῖν οὖν εὐρηκέναι;

Ἐξωθεν ἐξέλαμψε μήτρας Παρθένου
 ῥύσιον εἶν' ἅπασι τηρήσας ξένως
 ἐν τῷ παναχράντῳ τε αὐτῆς ἀτόμῳ
 ἰσχὺν Χριστὸς κλειθρα τῆς παρθενίας
 κράτιστα δηλώσασα ἄφλεκτος βάτος.

ᾠδὴ η'. «Λύει τὰ δεσμά.»

Ἄδε τὰς ὠδὰς γλυκυθύμους ἢ κτίσις,
 ῥάνατε βουνοὶ ποταμοῦ, θυμηδίας
 τὰ φῶτα ἄψον ἡμεροδρόμοι φάος,
 ἦκε βροτωθὲν τὸ ἀνέσπειρον ξένως
 ταῦ θεοειδῶς τοὺς ἐρίζοντας φάειν.

Οἷα ἑορτὴ παγχαρῆς ἐπεφάνη
 ῥίμφα τὰ δεινὰ τῆς προμήτορος εἴθε,
 Ἀναβρυχθεὶς γὰρ δράκων σμερδαλέος
 λειμῶνι νύττει τὴν Δάμαρτα ἧς ἔδει
 λαμπρῶς, Κόρη, σὺ ἴασασθαι τὴν βλάβην.

Ἄπει ἐν Ἀδάμ Συμεῶν εὐθυβόλως
 νηχομένῳ δὴ φλεγυρῶ ἐνὶ ζόφῳ
 «ἀνάστα, κράζων, χαιρε, χαιρσὶν ἰδίαις»
 σαφῶς κατέσχον μὴν γε τὸν δεσμολύτην,
 ὦκα δὲ ἐκ πυλῶν σε αἶρει τοῦ σκότους.

ᾠδὴ θ'. «Χαίροις Ἄνασσα.»

Δεῦρο πόλοιο γῆς τε τὴν πλατυτέραν,
 οὐρανόων ταγμάτων ὑπερτέραν,
 ἰκέσιον δωροφοροῦντες τὸν ὕμνον,
 οἰκετικῶς δὲ προσκυνήσωμεν πόθῳ
 ἰδοὺ πρόκειται γὰρ σκέπη σωτήριος.

Σέλας ἄχραντον τὴν θεόδητον φύσιν
 γαστρὸς τυράννου, πᾶσαν εἰλυσας, Λόγε,
 ὅτι φέριστον πραγμάτων τῶν κρειττόνων
 λαβεῖν με, Σῶτερ, ὦ ξένων δωρημάτων
 βραβεῦσαι αὐθις σὴ ἐνώσει ἐξοχα.

Ἴσμεν τρίλιστε ὡς καθ' ἡμῶν τὰ πάθη.
 Αἶρει τὸ νίκος' ἀλλὰ πρέσβυς τυγχάνεις
 υἷεα πρεσβεύουσα ρυσθῆναι δίκης
 μεταδοθῆναι δάπεδον ναίειν πόλου
 ναὶ οἰκέταις σου ἰσχύεις μητρόθες.

Ὀλν τίθημι πρὸς σέ μου τὴν ἐλπίδα
 πρόστηθι καὶ ῥῦσαι με πυρὸς καὶ χάους,
 οἰκτεῖρον, οἰκτεῖρμονα τέξασα Λόγον,
 λόγους ἀμοιβόμενον εὐχαριστίας,
 ὦ παντάνασσα, χαιρε μοῖο ῥύσιον

Ἐμῷ Ἰησοῦ Μητρὶ τ' αὐτοῦ τὸ κλέος
 ἐμοὶ διδοῦσι περάναι τόν δε ὕμνον.

ΤΕΛΟΣ.

τρων περιπου, και καθήρχοντο μέχρι τῆς επιφανείας τοῦ θαλάσσιου πάγου. Ἐπειδὴ ὁ επικρατῶν ἀνεμὸς ἐν καιρῷ χειμῶνος ἦτο ὁ δυτικὸς, και ἐπειδὴ τὰ ἐλκυθρα ἐμελλον νὰ ὀδεύωσι πρὸς Βορρᾶν, ἔπρεπε νὰ παραιτηθῶσιν ἀπὸ τοῦ νὰ προχωρήσωσι κατὰ μῆκος τῶν παγοστιβάδων, και νὰ τὰς υπερπηδήσωσι τὴν μίαν κατόπιν τῆς ἄλλης κατὰ γωνίας ὀρθῶς. Τὸ ταξείδιον τοῦτο ὑπῆρξε διηνεκὴς πάλη κατὰ τῶν δυσχερειῶν ἀκαταπαύτως ἀναγεννωμένων· διότι κατὰ πᾶν ἐμπόδιον ὅπερ υπερπηδάτο, ἀνεφύετο νέον. Δὲν δύναται τις νὰ φαντασθῇ ὅποιαν ἀτονίαν ἰδοκέμαζον οἱ ἄνδρες οἴτινες, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν μακρῶν ἡμερῶν δὲν ἠδύναντο νὰ βραδίωσι μὲ σταθερὸν και ἐλεύθερον πόδα, και τὸ δυσχερέστερον ὄντες ἠναγκασμένοι, μετὰ τὴν ἐν ἐλκλήθροις ζεῦξίν των νὰ ἀνασύρωσι ταῦτα ἐπὶ τῶν ἀποτόμων πάγων, και μολαταῦτα μετ' ἀνηκούστους μόχθους νὰ βλέπωσιν ὅτι δὲν προχωρῶσιν, εἰμὴ πῶδας τινὰς! Ὡς δύναται τις νὰ ὑποθέσῃ και δικαίως εἰς 83° 2' βόρειον πλατος, ὁ διοικητὴς Albert Markhan ὤφειλε νὰ σταματήσει, καταπεισθεὶς ὅτι οἱ πάγοι, οἴτινες ἐξετείνοντο ἐνώπιόν του, και οἱ ἐξηνητῆ μένας τὰς δυνάμεις ἔχοντες σύντροφοὶ του, ἐκάλυπτον ἄπειρον ἔκτασιν διαστημάτων, ἃ ἀδύνατον ἦτο ἀνθρώπινον ὄν νὰ υπερπηδήσῃ.

Ἀπέχομεν πολὺ τοῦ νὰ θεωρήσωμεν μετ' ἀδιαφορίας, τοσαύτης προσπάθειας, και νὰ διαμφισβητήσωμεν πᾶν ὅτι τοῖς ὀφείλει ἡ ἐπιστήμη και ἡ ναυπλοία· οὐδεὶς περισσώτερον ἡμῶν ἐπεθύμει, ἵνα καλύπτονται εὐσεβῶς μὲ δάφνας οἱ τάφοι, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐπαναπαύονται τὰ περηγῶτα σώματα τῶν ἀπτοῦτων διερευνητῶν τῶν ἀρκτικῶν χωρῶν λυπούμεθα πολὺ ὅμως διὰ τὸ λυπηρὸν τέλος τῶν προσπαθειῶν τούτων. Αἰεὶς τὸν Β. Πόλον ἐκδρομαὶ θὰ ἐγκαταλειφθῶσιν, ὅπως ἐγκαταλείθησαν και αἰεὶς τὴν Νότιον. Ὁ καθηγητὴς Nordenskjold ἐπιφέρει ἐσχάτως κτύπημα, οὐτινος δύσκολον εἶναι νὰ μετρίσῃ τις τὴν δύναμιν, διελθὼν μὲ τὸ πλοῖόν του *Wega* (κατὰ πρώτην ἤδη φοράν μετὰ τριῶν αἰώνων ἀγόνων προσπαθειῶν) διὰ τοῦ Παγωμένου Ἰκεανου, ἐκ τῶν ὑδάτων τοῦ Ἀτλαντικοῦ εἰς τὰ τοῦ Εἰρηνικοῦ. Τοῦτο εἶναι τὸ τολμηρὸν ταξείδιον ὅπερ προτιθέμεθα νὰ συγκεφαλαιώσωμεν· ὁ εὐτυχὴς θαλασσοπόρος δὲν ἠδυνήθη μέχρι ταύτης τῆς ἡμέρας νὰ δώσῃ ἐπίσημον ἐκθεσιν τῶν παρατηρήσεών του, και κατὰ τὴν στιγμὴν ὅπου γράφομεν ταύτας τὰς γραμμὰς εἶναι ἀπομαμακρυσμένος ἑκατοστῶς τινὰς λευγῶν τοῦ τέρατος τοῦ ταξιδιᾶ του. Ἡ ἐργασία μας δὲν εἶναι ὀλιγωτέρας συμπαθείας ἀξία, τοῦλάχιστον τὸ ἐλπίζομεν, χάρις εἰς τὰς ἐγγράφους ἀποδείξεις τὰς διακαινωθείσας ὑπὸ τῶν ἀξιωματικῶν τῆς *Wega* εἰς τινὰς τῶν φίλων μας τῆς Yokohama, χάρις ἐπίσης εἰς τὰς ἀνεκδέχους ἐπιταλάς.

Ἡ ἐν τῷ Ἀσιατικῷ Παγωμένῳ Ἰκεανῷ

ΑΝΑΚΑΛΥΨΙΣ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΝΑΤΟΙΚΗΣ ΔΙΟΔΟΥ.

Τὸ προσπελάζειν τοῖς ἀπωτάτοις ὄρεισι τοῦ Παγωμένου Ἰκεανου, τὸ ὄρεον πιπτούσας ἀενάως ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τὰς ψυχρὰς ἀκτίνας τοῦ πολιτικοῦ ἀστερος, εἶναι ὄραϊόν τι ὄνειρον, ὅπερ ἐθώπευσαν πάντοτε και θάθωπεύωσιν ἐπὶ πολλῶν ἐτι χρόνων, οἱ ἐφάμιλλοι τῶν Parry, τῶν Ross, τῶν Mac-Clure, τῶν Franklin, τῶν Bellot και πολλῶν ἄλλων ἐνδόξων θαλασσοπόρων. Και ὅμως ὅσῳ αἱ δοκιμαὶ ἀνανεοῦνται, τοσούτῳ, πρέπει νὰ τὸ γνωρίζωμεν, τοῦτο τὸ ὄνειρον φαίνεται ἀδύνατον εἰς τὸ νὰ ἐπαληθεύσῃ· και ἐφθασάν τινες μάλιστα νὰ πιστεύωσιν μετὰ τοῦ πλοίαρχου Nares de l'Alert, ὅτι ἐκδρομὴ τις εἰς τὸν Β. Πόλον δὲν θὰ δώσῃ τίποτε περισσώτερον, εἰμὴ ἀποτελέσματα σχεδὸν ἀσήμαντα διὰ τὴν ἐπιστήμην και μηδαμινὰ διὰ τὸ ἐμπόριον. Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν δι' ἐλκλήθρου ἀφίξιν ἢ τὴν ἄλλως πως μέχρι τοῦ τελευταίου ὄρειου τοῦ μυστηριώδους πόλου, γνωρίζομεν ὅτι δεύτερος μετὰ τὸν Nares de l'Alert, ὁ διοικητὴς Albert Markhan, ἠδυνήθη νὰ πλησιάσῃ εἰς ἀπόστασιν 400 μιλίων, ἀλλ' ἐν ὁποίᾳ καταστάσει; ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας μόλις δίνουεν ἀπόστασιν 1 1/4 μιλίου. Ἐν τῇ πρὸς Βορρᾶν ἐπιπόρῳ αὐτοῦ πορείᾳ, ὁ διοικητὴς Markhan δὲν εὔρεν οὐδαμῶς λείαν ἐπιφάνειαν. Ἐνταῦθα ἠδύνατό τις νὰ εἶπῃ τὴν λίαν περιγραφικωτάτην ταύτην ἔκφρασιν «θάλασσα κυμαινομένη αἰφνιδίῳ, πεπηγυῖα.» Μεταξὺ τῶν ἐκ πάγων ταινιῶν, ὑψοῦντο σωροὶ λειψάνων κατασυντριβέντος πάγου, λείψανα ἀναλυθέντα ὑπὸ τοῦ προηγηθέντος θέρους, και ἔπειτα ἐν καιρῷ χειμῶνος ἐκ νέου πεπηγῶτα· ἦσαν δὲ ταῦτα ὀικνεὶ ὀχυρώματα ὀγκων γωνιωδῶν ὕψους 40—50 ποδῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀδύνατον ἦτο νὰ ἀνακαλύψῃ τις δίοδον. Κατὰ μῆκος τοῦ ἀποτόμου τούτου μεσοτείχου, ἐξετείνοντο παγῶνες ὕψους 100 μέ-

τὰς διευθυνόμενας ὑπὸ τῶν ἐνδόξων περιηγητῶν Dickson καὶ Sibiria-
kof, μεγαλοψύχων ἀνδρῶν, ἀφοσιωμένων ταῖς Γεωγραφικαῖς ἐπιστή-
μας, καὶ οἵτινες, ὑποστηριζόμενοι ὑπὸ τῆς Α. Μ. βασιλείας τῆς Σουηδίας
καὶ Νορβηγίας εἰσὶ πρῶτοι οἱ ὑποκινήσαντες τὴν ἐκδρομὴν.

Ἡ Γαλλικὴ μετάφρασις τῶν ἐπιστολῶν τοῦ κ. Nordenskjöld, γε-
γραμμένων Σουηδιστῶν, ἐχορηγήθη ὑπὸ τῆς κομησίας Μαρίας Λόβεν-
τελ (Maricde Loswendal). Δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ περιστείλωμεν τὴν
ἄκραν λύπην ἡμῶν ἀναλογιζόμενοι ὅτι μόλις ἔσχουμεν τὴν εὐτυχίαν νὰ
λάβωμεν τὴν τελευταίαν τῶν ἐπιστολῶν τῆς, ἀπέθανε, νέα ὄλως ἔτι, ἀ-
φραπασθεῖσα ὑπὸ ἀνιάτου νόσου.

Α'.

Ὁ ζηλότυπος τρόπος, καθ' ὃν οἱ Ἴσπανοὶ καὶ Πορτογάλλοι διενεμή-
θησαν κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα τὸ κράτος τῶν Ἰνδιῶν, τὰς φροντίδας, ἄ-
τινας κατέβαλον οἱ δύο οὗτοι λαοὶ εἰς τὸ νὰ ἀποκρύπτωσι τὰς θαλασ-
σίας ὁδοὺς, αἵτινες ὠδήγουν αὐτοὺς εἰς τὰς μυστηριώδεις ἀρωματικὰς
νήσους, διήγειρον ἐνωρὶς εἰς τὰ Β. Α. ἔθνη τὴν ἰδέαν τοῦ νὰ φθάσωσιν
εἰς τὰς πλουσίας ταύτας χώρας δι' ἄλλης ὁδοῦ καὶ οὐχὶ δι' ἐκείνης, ἣν
οἱ ἀντίπαλοί των ἠκολούθουν. Τρεῖς ἐδοκιμάσθησαν ἀλληλοδιαδόχως ἡ
πολική, ἡ βορειοδυτικὴ καὶ ἡ βορειοανατολικὴ διάβασις· ἡ πρώτη ὤφειλε
νὰ διαπλεύσῃ αὐθαδῶς τὸν Πόλον, ἡ δευτέρα ὄριον ἀναχωρήσεως εἶχε
τὰ βόρεια τῆς Ἀμερικῆς, ἡ δὲ τρίτη ἦν ὁ καθηγητὴς Nordenskjöld
ὤφειλε μετὰ τὸσαύτης ἐπιτυχίας νὰ ἀναλάβῃ, σκοπὸν εἶχε νὰ λο-
ξοδρομήσῃ κατὰ μῆκος τὰ παράλια τῆς Σιβηρίας καὶ νὰ εἰσέλθῃ διὰ
τοῦ Βεργιγείου πορθμοῦ εἰς τὸν Εἰρηνικόν.

Ἐν διαστήματι τριακοσίων ἐτῶν, ἀπείρων ἐκδρομῶν προσεπάθησαν
νὰ ἀνακαλύψωσι τὴν μίαν τούτων· οὐδὲν ὅμως κατορθώθη. Ἡ πρώτη
ἡ κυριωτέρα, καὶ ἣτις ἔσχε κάκιστον τέλος, ὡς ἡ τοῦ Φραγκλίνου ἔλα-
βε χώραν τὸ 1553. Διοικητὴς ταύτης ἦτο ὁ Hugh Willoughy, ὅστις
σκοπὸν εἶχε νὰ φθάσῃ εἰς τὸ κράτος τοῦ Cathay, καθὼς ὠνόμαζον τό-
τε τὴν Κίναν, διὰ τῆς Β. Α. διόδου διὰ τῆς ὁδοῦ δηλονότι, ἣν τόσον
εὐτυχῶς διατρέχουσιν ἤδη οἱ Σουηδοί. Ὁ Willoughby ἀφοῦ ἀνεγνώρισεν
τὴν Senjen νῆσον τῆς Β. ἀκτῆς τῆς Σουηδίας, κειμένη εἰς 70 Β. πλά-
τος ἐπροχώρησεν μετὰ τοῦ Durforth, ἕνα τῶν λοχαγῶν τοῦ 160 λεύ-
γας βορειοανατολικώτερον· ὑποθέτουν ὅτι προσωρμίσθησαν εἰς τὴν νέαν
Ζέμβλαν· οἱ πάγοι καὶ τὸ ψύχος τοὺς ἠνάγκασε νὰ στραφῶσι πρὸς τὰ

Β. Α. Πιθανώτατον πρὸς τούτοις ὅτι αἱ ὀμίχλαι τοὺς ἐμπόδισαν ἀπὸ
τοῦ νὰ ἴδωσι τὴν γῆν πρὸ τοῦ νὰ φθάσωσι τὸ ἀτόμιον τοῦ Azigina,
ποταμοῦ τῆς ἀνατολικῆς Λαπωνίας, ὀλίγον ἀπέχοντος τοῦ λιμένος Κέ-
γορ. Τὰ δύο πληρώματα εὗρον ἐκεῖ τὸν ἐκ τῆς πείνης καὶ ψύχους θάνα-
τον. Τὰ πτώματα καὶ τὰ συντρίμματα τῶν πλοίων τῶν ἀνεκαλύφθησαν
ὀλίγα ἔτη ἀργότερα ὑπὸ Ρώσων ἀλιέων.

Ἡ ἰδίᾳ ἐμπορικὴ ἐταιρεία ἣτις παρεσκεύασε ταύτην τὴν ἐκδρομὴν ἔ-
πεμψε κατὰ τὰ ἀκόλουθα ἔτη κατὰ τὴν ἰδίαν διεύθυνσιν περισσότερα
πλοῖα. Ὁ Stephen Buzrough τότε «ὁ πρῶτος ναύκληρος (πιλωτὸς) τῆς
Ἀγγλίας,» ἔρθε τὸ 1556 τὴν εἴσοδον τῆς θαλάσσης τοῦ Καρᾶ καὶ
ἄφισε τὸ ἴδιον τοῦ ὀνομα εἰς τὸν παρθμὸν ὅστις τὸν ὠδήγησεν ἐκεῖ.
Ἦναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ ἄπρακτος διὰ τρεῖς λόγους ἀπλότητος καὶ ἀ-
φελείας «πρῶτον, διότι ἀπήντησε πολλοὺς πάγους, δεύτερον διότι οἱ
βόρειοι ἄνεμοι ἀκαταπαύστως ἔπνεον, καὶ τρίτον διότι αἱ νύκτες ἦσαν
πολὺ μακραί.» Κατὰ τὸ 1580 ὁ Pelt καὶ ὁ Jackman εἰσηλθον ἐπίσης
εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ Καρᾶ διὰ τοῦ Sugor Shar, οἱ πάγοι ὅμως τοὺς
ἀπέκλειον τὴν ὁδόν.

Ὁ Pelt ἠδυνήθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ἀγγλίαν ὑγιῆς καὶ σῶος, ἀλλ' ὁ
Jackman, ὀλιγώτερον εὐτυχῆς κατεστράφη ἐπιστρέφων ἐκ τοῦ ταξιδείου
του. Ἡ ἀποτυχία τῶν ἐκδρομῶν τούτων ἀπεθάρρυνε τοὺς Ἀγγλοὺς, ἄλ-
λως τε ἄνδρας ἐπιμόνους, καὶ ἐπὶ πολὺν καιρὸν δὲν ἤθελον νὰ ἀναζη-
τήσωσι διόδον τινα. Οἱ Ὀλλανδοὶ συμβουλευόμενοι ὑπὸ τοῦ περιφήμου
αὐτῶν κοσμογράφου Pierre Plancius ἐσκέφθησαν τότε νὰ ἀνοιξῶσιν ὁ-
δὸν διὰ τῆς βορείας ἄκρας τῆς Νέας Ζέμβλας. Τρεῖς ἐκδρομαὶ πρὸς ἐκεῖνο
τὸ μέρος συνέβησαν κατὰ τὸ 1514, τὸ 1595, καὶ τὸ 1596, καὶ αἱ
τρεῖς διευθυνόμεναι ὑπὸ τοῦ Guillaume Barents, θαλασσοπόρου τολ-
μηροῦ καὶ γενναίου· δυστυχῶς αἱ δύο πρῶται δὲν ἠδυνήθησαν νὰ δια-
πλεύσωσι τὴν Νέαν Ζηλανδίαν, καὶ ἡ τρίτη ἠναγκάσθη νὰ διαχειμιάσῃ
ἐν τῇ Β. Α. ἀπομεινωμένη χώρᾳ. Κατὰ τὴν ἀνοιξιν ὁ Barents ἠθέλη-
σε νὰ βεβαιώσῃ ἐπὶ τὰ ἴχνη τῶν τῆ βοήθειά τῶν λέμβων, ἀλλὰ καθὼς
καὶ οἱ ἄλλοι ἀπέθανον ἐν τῷ διάπλῳ· οἱ σύντροφοὶ τοῦ εὐτυχέστερου ἔ-
φθασαν τὰς ἀκτὰς τῆς Ὀλλανδίας. Τὸ 1608 καὶ 1609 θαλασσοπόρος
Ἀγγλος ὀλίγον γνωστὸς ὁ Henry Hudson μεθ' ἑνὸς βρικήου, οὗ ἐπέ-
βαινον δώδεκα ἄνθρωποι μεθ' ἑνὸς ναυτόπαιδος, ἀπεφάσισεν ἀναχω-
ρῶν ἐκ τῆς Greenwich νὰ πλεύσῃ πρὸς τὰ Β. Α. μέχρι Ἰαπωνίας. Ἄ-
ἀναλογισθῆ τις τὸ ὅστρον τοῦτο τῶν κογχυλίων πλέον ἐπὶ τοῦ ἕκτα-
νοῦ φερόμενον ἀπὸ πάγον εἰς πάγον καὶ κινδυνεῦον πολλάκις νὰ κατα-
συντριβῆ, ἰστυδρομοῦν μετὰ τὸσοῦτου πληρώματος, καὶ ἐκτὸς σκοτει-

νοτάτων ὀμίλων, καὶ τρικομιῶν τῆς πολιτικῆς χιόνος! Καὶ ὅποιαν τροφήν ὁ Henry Hudson ἐδίδεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους του; Κρέας παστόν· καὶ διὰ ποτῶν ὕδαρ δυσώδεις· ὁ Σκωροῦτος, ἡ ἀνεμία, ἡ νοσταλγία ἐμάστιζον ἀλληλοδιαδόχως τοὺς δυστυχεῖς τούτους· ὅποια μεταβολὴ σήμερον, καὶ κατὰ πόσον εἴμεθα ἀπομεμακρυσμένοι τῶν ταλαιπωριῶν τούτων! Τὰ κράτη θέτωσι ὑπὸ τὴν διάθεσιν τῶν θαλασσοπόρων, ἄνδρας ἐπιστήμονας ἐν γένει, τὰ καλλίτερα πλοῖα τῶν στόλων των, ἄνδρας μετὰ πολλῆς φροντίδος ἐκλελεγμένους ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων καὶ ἐμπειροτέρων τοῦ ναυτικῆς των, οὐδὲν τοι· ὑπολείπεται· ἐνδύματα ἄτινα περιφρονοῦσι τὴν δριμύτητα τῶν χαμηλοτέρων θερμοκρασιῶν, ζωοτροφίας θαυμασιῶς διατηρουμένας, βιβλιοθήκας, μουσικὰ ὄργανα διάφορα μηδὲν τῶν τῆς Βαρβαρίας ἐξαιρουμένων, καὶ, ἐν γένει εἰπεῖν, πᾶν τὸ δυνάμενον νὰ καθησυχάσῃ τὸ πνεῦμα, καὶ νὰ διαφυλάττῃ τὸ σῶμα ἐν ἄκρᾳ ὑγείᾳ.

Τὸ ὑψηλότερον πλάτος εἰς ὃ ὁ Henry Hudson ἀνῆλθεν ἦτο 80° 23'. Χάρις εἰς τὰς διηγήσεις του, οἱ Ἄγγλοι ἴδρυσαν ἐν ταῖς θαλάσσαις τῆς Σπιτζεβέργης ἰχθυοτροφεῖα, ἄτινα ἐπὶ δύο αἰῶνας ἐπλούτισαν τοὺς ἰδιοκτῆτας των. Τοῦ Οὐσδωνος ὁμῶς τὸ τέλος ὑπῆρξε τραγικώτατον· τὸ πλήρωμα ἐπαναστατήσαν τὸν ἐπεβίβασε διὰ τῆς βίας ἐπὶ μιᾶς λέμβου, μετὰ τοῦ υἱοῦ του (παιδὸς ἔτι ὄντος), τοῦ μαθηματικοῦ Woodhouse, ὅστις αὐτοπροαιρέτως συνεταξείδευε μετὰ τὸν Οὐσδωνα, τοῦ ξυλουργοῦ, καὶ πέντε ναυτῶν, δῶσαν αὐτοῖς πυροβόλον, ξίφη τινὰ καὶ μικρὰν ποσότητα προμηθειῶν. Δὲν ἐγινέ ποτε λόγος περὶ τῶν δυστυχῶν τούτων, οἵτινες ἀναμφιβόλως ἀπέθανον ἐκ πείνης ἢ ἐθουσιάσθησαν ἐπὶ ἀφιλοξένου τινὸς ἀκτῆς.

Περὶ τὸν ἐνομίσαμεν νὰ ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα τὰς ἐκδρομὰς τοῦ Jones Poles, τοῦ Marmaduke, οἵτινες ἐφθασαν 82° βόρειον πλάτος, καθὼς καὶ τὰς τοῦ Baffin, τοῦ Folkerby καὶ τοῦ πλοίαρχου Wood. Ἀναμνησθῶμεν ὁμῶς ὅτι τὸ 1625 οἱ Ὀλλανδοί, ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Κορνηλίου Βόσμαν, ἠθέλησαν καὶ οὗτοι νὰ παραβιάσωσι τὴν Β. Α. διόδον· ἀλλ' ὁ Βόσμαν μετὰ βίας εἰσέδυσεν εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ Καρῆ. Δυνάμεθα νὰ ποιήσωμεν λόγον καὶ περὶ τινος Δανικῆς ἐκδρομῆς, ἐπισυμβάσης κατὰ ταύτην τὴν ἐποχὴν, καὶ ἣτις ἐπίσης μόλις ἐφθασε τὴν νῆσον Waigai, ὑποπτωχοὶ τινες Σκωγοῦται εὐρεθέντες ἐκεῖ, ὡς ἄξια περιεργείας ἀντικείμενα ἐφέρθησαν μέχρι Δανιμαρκίας.

Ἡ ἀπέπειρα ἐπανελήθη κατὰ τὸ 1778 ὑπὸ τοῦ Κοκ, ὅστις εἰσέδυσεν ἐν τῷ Παγωμένῳ Ωκεανῷ διὰ τοῦ Βεργιγίου πορθμοῦ, ἐπροχώρησε μέχρι τοῦ Β. ἀκροτηρίου, καὶ ἐπέστρεψεν ἄπρακτος. Ἐν τούτοις, καθ' ὄλοκλη-

ρον τὸν 18ον αἰῶνα καὶ ἀκολούθως, αἱ θάλασσαί, αἵτινες διὰ τῶν κυμάτων των βρέχουσι τὰ βόρεια καὶ τὰ δυτικὰ τῆς Γροελανδίας, καὶ αἱ ἐκτεινόμεναι ἐκ τοῦ Βαφινίου κόλπου, διὰ τοῦ τοῦ Smith μέχρι τῆς Hall, ἢ λεκάνη τοῦ Byam Martin, ἢ τοῦ Melville, ὁ πορθμὸς τοῦ Mac-Clure, καὶ πολλὰ ἄλλαι πολικαὶ χῶραι ἐπεσκέφθησαν ὑπὸ πολυαριθμῶν θαλασσοπόρων, καὶ πρὸ πάντων ὑπὸ σημαντικοῦ ἀριθμοῦ Σουηδῶν ἀλιέων, Νορβηγῶν, καὶ φαλαινοθηρῶν, οἵτινες ἕνεκεν τῆς ἑαυτῶν τόλμης θὰ ἐτόλμων νὰ ὑπάγωσι μέχρι τοῦ Β. πόλου, ἐν τῷ ἀκίνητον καὶ αἰώνιον μεσότειχον τῶν πάγων, οἵτινες ἐμπόδιζον τὴν προσπέλασιν, ἤνοιγε τυχαίως ἐνώπιόν των.

B.

Ἦδη καὶ περὶ τῆς Σουηδικῆς ἐκδρομῆς.

Τὸ ἀτμόπλοιον Wega ἐφοδιασθὲν μετὰ τὰ ἔξοδα τῆς Α. Μ. βασιλείας τῆς Σουηδίας, τοῦ κ. Dickson, καὶ κ. Sibiriakof, ἐγκατέλειψε τὴν 4 Ἰουλίου τὴν ἐπὶ τοῦ Gotha Gothenbourg, εἰς Tromsøe ἠνώθη μεθ' ἐνὸς μικροῦ ἀτμοπλοίου, Lena, καὶ τὴν 30 Ἰουλίου τὰ δύο πλοῖα ἐφθασαν εἰς Sugor Shar, ἔνθα τὰ πλοῖα Express καὶ Fraser περιέμενον μετ' ἀποστολῆς νὰ συνοδεύσωσι τὴν ἐκδρομὴν μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Yenissei. Τὴν 7 Αὐγούστου, ὁ στολίσκος ἐφθασε τὸν λιμένα Dickson, ἐν τῷ τελευταίῳ δηλονότι ὄριῳ αὐτοῦ.

Ὁ καθηγητὴς Nordenskjöld, ἀρχηγὸς τῆς ἐκδρομῆς, εἶχεν ἐπὶ τοῦ Wega, τὸν πλοίαρχον τοῦ πλοίου Palander, δεύτερον διοικητὴν, ἐνδοξον ἤδη διὰ τὰς εἰς τὸν Πόλον ἐκδρομὰς του τοῦ 1872, καὶ 1873· τὸν καθηγητὴν Kjellmann, βοτανικόν, τὸν διδάκτορα Almquist, ἰατρὸν καὶ βοτανικόν· τὸν διδάκτορα Stutberg, ζωολόγον, τὸν ἀξιωματικὸν Bove τοῦ ἰταλικοῦ ναυτικοῦ, ὑδρογράφον, τὸν ἀξιωματικὸν Hoegard τοῦ Δανικοῦ βασιλικοῦ στόλου, μετεωρολόγον, τὸν ἀξιωματικὸν Nodquist τῆς Ρωσικῆς Αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς, καὶ τέλος τὸν ἀξιωματικὸν Brusevitz, τοῦ βασιλικοῦ Σουηδικοῦ στόλου. Τὸ πλήρωμα συνέκειτο ἐξ εἰκοσι καὶ ἐνὸς ναυτῶν, ἐκλελεγμένων ἐκ τῶν εὐρωστοτέρων τοῦ Σουηδικοῦ καὶ Νορβηγικοῦ στόλου. Δύναται τις νὰ προσθέσῃ μετ' ἐκπλήξεως, διατὶ δὲν συνοδεύει τὴν ἐκδρομὴν ταύτην καὶ τὶς Γάλλος ἀξιωματικὸς τοῦ ἡμετέρου ναυτικοῦ; οὐδεὶς σοφὸς τῶν Ἀκαδημιῶν μας, οὐδεὶς πληρεξούσιος τῆς ἡμετέρας Γεωγραφικῆς Ἑταιρίας; Τοῦτο εἶναι κενὸν ἄξιον λύπης, καὶ

πρὸ πάντων διὰ τὸ ἡμέτερον ναυτικόν, διότι οἱ λιμένες ἡμῶν βρῖθουσι ἀξιωματικῶν, οἵτινες θὰ ἐδέχοντο μετ' εὐχαριστήσεως ἀποστολὴν ἐπὶ τοῦ *Wega*, ὁμοῦ μὲ ἀνδρας ἐπιστήμονας ὧν τὰ λοιπὰ ἔνδοξα ὀνόματα ἐφθιμεν εἰπόντες. Ἄς τὸ ὁμολογήσωμεν· ὁ λόγος τῆς εἰς θάνατον προσκλήσεως, εἰς ἣν οἱ ἡμέτεροι διοικηταὶ θὰ ὑπέκειντο, εἶναι ἡ αἰτία τῆς ὀλίγης προσοχῆς, ἣν οἱ ὑπουργοὶ τοῦ ναυτικοῦ καὶ τοῦ ἐμπορίου ἔδωσαν εἰς τὰς ἐν *Στοκχόλμῃ* γενομένας προσπάθειάς πρὸς ἀνακάλυψιν τῆς *B. A. διόδου*.

Τὸ ἐν τῇ *Καρικῇ* θαλάσῃ ταξείδιον τοῦ Σουηδικοῦ στολίσκου ὑπῆρξεν εὐτυχέστατον· μόλις ἀπῆντησε κρύσταλλά τινα, δὲν ἐχρειάζετο παρὰ μικρά τις προσπάθεια διὰ νὰ συντρίψῃ πᾶν τὸ προξενὸν ἀντίστασιν. Τοῦτο ἤλπιζον ὁ διοικητὴς *Palander* καὶ ὁ ἔνδοξος σύντροφός του. Ὁ τελευταῖος οὗτος δις ἐπεσκέφθη τὰς ἐκβολὰς τοῦ *Yenissei* τὸ 1875 καὶ 1876, καὶ ἦτο πάντοτε πεπεισμένος ὅτι τὰ ὀρητικὰ βεῦματα τοῦ ποταμοῦ τούτου ἠνωμένα μετὰ τοῦ Ὄβιου συνεκράτουν ἐλευθέραν πάγων τὴν θάλασσαν τοῦ *Καρὰ*. Αὕτη ἡ σπουδαία παρατήρησις, ἥτις ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐβεβαιώθη τὸν ἔκαμε νὰ δοκιμάσῃ τὸ 1878 τὴν τελειοτέραν δίοδον. Τὸ *Express* καὶ τὸ *Fraser*, ἀφοῦ μετεβίβασαν τοὺς ἀνθρακὰς των ἐν ταῖς ἀποθήκαις τοῦ *Wega* καὶ *Lena*, ἐπανεκάμψαν τὴν ἐν τῇ *Εὐρώπῃ* ἄγουςαν. Τὴν 10 Αὐγούστου οἱ θαλασσοπόροι ἤρχισαν νὰ ναυπλοῶσι ταύτην τὴν φορὰν εἰς χώρας ἀγνώστους αὐτοῖς. Διαβαίνοντες ἐπισθεν τῶν νήσων, αἵτινες εὐρίσκονται παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ *Piassina*, εὗρον δίοδον ἐλευθέραν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀκόλουθον πρῶταν ἔνεκεν σκοτεινῆς ομίχλης, ἔπρεπε νὰ ἀγκυροβολήσωσι ἐν τῷ κόλπῳ μικρᾶς νήσου παρὰ τὸ ἀκροτήριον *Sterlegon*, εἰς 74° 51' βόρειον πλάτος.

Ὁ *Nordeuskjeld* ἔδωκεν εἰς τὸ νησιδριον τοῦτο τὸ ὄνομα τοῦ *Minin*, ἀτρυμήτου ἀξιωματικοῦ Ῥώσσου, ὅστις ἐφθασεν ἐνταῦθα τὸ 1840 ἐπιβαίνων ἐφ' ἐνὸς μικροῦ πλοίου. Μετὰ μεσημβρίαν ὁ καιρὸς ἐγένετο εὐθιός, τὸ δὲ *Wega* καὶ *Lena* διηυθύνοντο ὄλαις δυνάμεσι πρὸς Βορρᾶν· ἐν καιρῷ νυκτὸς μεγάλοι ὄγκοι πλεῖστων πάγων διήλθον πλησίον των, εὐτυχῶς ὅμως δὲν προσεκρούσθησαν. Τῇ 13 Αὐγούστου τὸ *Wega*, ὅπερ προηγεῖτο τοῦ *Lena*, κερπήθη πρὸς τὰ ἐμπρὸς γῆν, ἀπέχουσαν μόλις 50 μέτρα τοῦ πλοίου, καὶ ἦντινα ἡ ομίχλη μέχρι τοῦδε τοῖς ἀπέκρυπτεν. Εὐρίσκοντο ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς *Χερσονήσου*, ὅπισθεν τῆς ὁποίας εὐκόλον ἦτο νὰ διακρίνωσιν ἀπείρους παγῶνας.

(Ἔπεται συνέχεια).

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ).

Θ. ΖΕΝΙΩΔΗΣ.

Ο ΓΟΥΣΛΟΣ

ΚΑΙ

Η ΔΗΜΩΔΗΕ ΠΟΙΗΕΙΕ ΤΩΝ ΕΛΑΒΩΝ.*)

Ὁ δυτικὸς λοιπὸν κληρὸς τὸν γοῦσλον προσέβαλε προπάντων μετὰ ζέσεως καὶ κατάρρωσε νὰ τὸν ἐξαφανίσῃ ἐξ ὅλων τῶν βορείων σλαβικῶν χωρῶν, δι' ὅπερ καὶ αἱ παλαιότεραι τῆς Πολωνίας, Βοσείας καὶ αὐταὶ αἱ Ῥωσικαὶ βραβυθίαι ἐξηφανίσθησαν· τῆς καταστροφῆς ταύτης διέφυγον μόνον τὰ μέρη ἐκεῖνα, ἐνθα ὁ κληρὸς ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑκκλησίας· ἐκεῖ μόνον ἐπέζησεν ὁ γοῦσλος, καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ζωογονῇ τοὺς λειμῶνας· ἐκεῖ ὡς πανταχοῦ τὸ διακριτικὸν του γνῶρισμα εἶναι ἡ ἀδιάσειστος πίστις, μετ' ἧς διατηρεῖ διὰ μέσου τοσοῦτων ἀναστατώσεων καὶ μεταρρυθμίσεων τὸν τύπον καὶ τὰς τῆς πατρίδος του παραδόσεις· οἱ αἰῶνες διαδέχονται ἀλλήλους, μετ' αὐτῶν ἡ κοινωνία ἀλλάσσει καὶ μεταμορφοῦται, ἀλλὰ τὰ νέα ἔργα τοῦ γοῦσλου καθομοιάζουσιν ἄλλοτε τοῖς παλαιαῖς. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς δίνης καὶ τύρβης τῶν συρμῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν μας ὁ γοῦσλος μένει ὁ αὐτός, ὡς καὶ αἱ προαιώνια ἐκεῖναι ὄρεις τῶν παρθένων δασῶν, τῶν ὀρειῶν αἱ ρίζαι ἀνθοῦσιν ἀκαταπαύστως παραφυάδας παρομοίας τῷ κυρίῳ κορμῷ, ἐξ οὗ καὶ ἔχουν τὴν ἀρχὴν των. Διὰ τῆς ποιήσεως δεικνύεται προπάντων ἡ ἀδελφότης τῶν σλαβικῶν λαῶν, ἐφ' ᾧ καὶ ὁ Πολωνὸς συγγραφεὺς Βοιτζίκκης εἶπε περὶ

*). Βλ. *Συνέχισαν* ἐν σ. 167.

της φυλής του μετά πλήρους αληθείας, ότι «τὰ δοτὰ τῶν δοτῶν τῶν πατέρων ἡμῶν, οἰκογένεια εἴμεθα μία καὶ ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἀτμοσφαιρας παντοῦ ἡμῶν τρέφεται ἡ φαντασία». Αυστυχῶ, ἡ ἀπεριόριστος ἐπίρροια τῆς δύσεως ἐδημιούργησεν ἐν Ῥωσσίᾳ, Πολωνίᾳ καὶ Βοσνίᾳ εἰδός τι ἀκαδημαϊκῆς καὶ τεχνικῆς ποιήσεως, ἣτις εἶναι ξένη ἀπομίμησις ἀρμύζουσα ὀλίγον τῷ σλαβικῷ πνεύματι, καὶ ἣτις ὅσον ὠραία καὶ ἄνθηται, δὲν θὰ δυνηθῆ ποτὲ ν' ἀνταγήσῃ εἰς τὰς καλύβας· καὶ πράγματι ἀφ' οὗτου ἡ ποίησις κατέστη σοφῆ, ἂν δὲν πρωτότυποῦται μὲ θρησκευτικὸν σεβασμὸν ἐπὶ τοῦ δημῶδου ἄσματος δὲν θὰ βραδύνη ν' ἀπωλέσῃ τὴν δύναμιν τῆς ἀποκαθισταμένη ψυχρᾷ ἀπομίμησις τῶν παλαιῶν ἀχρήστων τύπων καὶ παύουσα τοῦ εἶναι ἐθνικῆ' ἐπὶ τούτῳ δὴ οἱ βόρειοι Πολωνοὶ καὶ Ῥῶσοι εἶναι οἱ πτωχότατοι ὅλων τῶν σλάβων εἰς τὰ καθαρῶς δημοτικὰ ἄσματα· διότι πᾶν, εἰς ὅτι σήμερον ἀποδίδουσι τὸ ὄνομα τοῦτο, δὲν εἶναι ἢ ἔργα ἐν τῇ δύσει μορφωθέντων ποιητῶν, καὶ ἅτινα δὲν κερκηνταί ποτε σχεδὸν τὴν τοπικὴν καὶ καθαρῶς φυσικὴν ἐμπνευσιν· ἔστι δ' εἰπεῖν ὅτι, ὁ μεσαιῶν, θεωρούμενος ὡς ἡ περίοδος τῆς νεότητος τοῦ σλαβικοῦ πληθυσμοῦ, διετηρήθη ἀκέραιος μεταξὺ τῶν Ἰλλυροσέρβων, ἰὸν ὁποῖον ἀνευρίσκει τις ἐν τοῖς νόμοις, ἐνδουμασίαις, χοροῖς, παροιμίαις καὶ προπᾶντων ἐν τῇ ποιήσει αὐτῶν. Μὴ ἀποδίδοντες ὅθεν σεβασμὸν πρὸς τοὺς ἀφανηφόρους τῆς Πετροπόλεως ποιητὰς, δυνάμεθα νὰ ἐπιβεβαιώσωμεν ὅτι ἡ ἐθνικωτέρα ποίησις ἐν ταῖς σλαβικαῖς χώραις εἶναι σήμερον ἡ τῶν Σέρβων καὶ Ἰλλυριῶν· τοῦθ' ὅπερ βλέπομεν ὅτι ἐκεῖ προπᾶντων οἱ δόκιμοι ποιηταὶ ζητοῦσιν εὐσεβῶς ἐν τῷ λαῷ καὶ τοῖς ἡθεσιν αὐτοῦ τὰς ἐμπνεύσεις των. Δικαίως δ' εἶπεν ὁ περίφημος Κολάρ ὅτι, ἀλλοχόστῃ ὁ ποιητὴς ψάλλει διὰ τὸν λαόν, ἐνῶ παρὰ τοῖς Σλάβοις ὁ λαὸς διὰ τοὺς ποιητὰς των.

Ἡ χαρακτηριστικὴ αὕτη παρατήρησις δεικνύει πόσον ἡ ἀληθῶς δημῶδης ποίησις, ἡ ποίησις τοῦ γοῦσλοῦ, διετηρήθη καθαρὰ καὶ ἀνέπαφος παρὰ τοῖς Ἰλλυροσέρβοις. «Ὅπως μᾶθες τὴν στενωτέραν σειρὰν τῆς γενεαλογίας των, δὲν ὑπάρχει ἢ εἰς τῷ τρόπῳ· τὸ νὰ ταῦς φέρῃς εἰς εὐθυμίαν, ἔπτε νὰ ἄσωσι, διότι δὲν δύνανται νὰ τὰς διηγηθῶσιν· ἅμα ὅμως ἀρχίσωσιν, ἅμα ἡ μελωδία ἔλθῃ εἰς ὑποστήριξίν των, ἐξακολουθοῦσι τὰς πειρήσας των ὀλόκληρον τὴν νύκτα καθήμενοι ὑπὸ τὰς πζαρδάκας των, ἔχοντες τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν Οὐρανὸν προσηλωμένους· ὅταν δ' εἰς κορσεθῆ πάραυτα τὸν διεδέχεται ἄλλος καὶ ἐξακολουθεῖ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τόνου τὸ πετροπαράδοτον ἄσμα. Περὶεργον ἤδη πῶς ραψοδαίαι πόσον μακρὰ, τασοῦτον πιστῶς ἱστορικῶς ἠδυνήθησαν οὕτω νὰ διατηρηθῶσιν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν ἄνευ τῆς βοήθειας τοῦ τύπου· τὸ φαινόμε-

νον τοῦτο δὲν ἐξηγεῖται εἰμὴ ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῆς βαθείας ἀπομονώσεως, ἐν τῇ ἔξων' μόλις ἦδη εἶναι εἰς καὶ ἡμῖς αἰὼν ὅπου οἱ διάφοροι Ἰλλυροσέρβικοι πληθυσμοὶ διότι ἀπομεμονωμένοι ὅλου τοῦ κόσμου, μὴ γινώσκοντες ἢ τὴν ἰδίαν ἱστορίαν, κατέφευγον ἀπέναντι τῶν κατακτητῶν εἰς τὰς ἐνδόξους ἀναμνήσεις τῆς πατρίδος των, ὡς εἰς τι ἀπαραβίαστον ἄσυλον, ἐν ᾧ οἱ υἱοὶ των ἀπὸ τῆς γεννήσεώς των ἀπεκαμιζόντο ἐν τῇ κοίτῃ των ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἤχων τοῦ γοῦσλοῦ.

B.

Πρὸ ὀγδοήκοντα ἐτῶν οὔτε ἠσθάνοντο ἔτι τὴν δημῶδη ποίησιν οὐδὲ τὴν φορὰν αὐτῆς ἐνενοῦσαν, ἀλλ' ἐθεώρουν αὐτὴν ὡς σύμπλεγμα μύθων περὶ τὰς φανταστικὰς νύμφας περιστρεφομένων. Ἐν Ῥωσσίᾳ λ. χ. ἅπας ὁ ἐπικὸς κύκλος τῶν πρώτων ρωσικῶν ραψοδιῶν, ἀναφερομένων εἰς τὸν Βλαδίμηρον, ἐπὶ πολὺ ἐθεωρήθη ὡς ἄθροισμα ἰδανικῶν διηγημάτων, τῆς φαντασίας τῶν μουζικῶν ἀποκύημα· καὶ τὰ ἄσματα ταῦτα ἐδημοσιεύθησαν μάλιστα ἐν Πετροπόλει ὡς μῦθοι κατὰ τὸ 1820 ὑπὸ τοῦ πρίγκηπος Τσερτελέφ. Τὰ ἄσματα ἐν ταῦταις ταῦτα τῶν μουζικῶν παρετηρήθη ὅτι εἶναι ἱστορία, καὶ δὴ ἱστορία καθαρῶς ἐθνικῆ, ἐκτὸς βεβαίως τῶν διαποικιλμάτων, ἅτινα κατὰ καιροὺς προσετέθησαν· καὶ αὐταὶ δὲ εἰ παραμικρὰ λεπτομέρεια παρουσιάζουσιν, ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον, χαρακτῆρας τοπικῶν ἐθίμων, τὰ ὁποῖα πολύτιμα ἦθελον εἶσθαι διατηρούμενα.

Πρῶτοι οἱ βερβοὶ γερμανοὶ, οἵτινες περιπαθῶς καταγίνονται πρὸς πᾶν ἔστω καὶ ὀλίγον ὁμοιάζον τῇ ἐποποιίᾳ τοῦ *Nibelungelied*, αὐτοὶ πρῶτοι ἐσπούδασαν μετ' ἰδιαζούσης προσοχῆς τὴν ποίησιν τῆς φυλῆς· περὶ τοῦ γοῦσλοῦ ὅμως οὐδαμῶς ἔτι εἶχε γίνεαι λόγος. Ἐκεῖνος ὅστις τὸν ἀπεκάλυψε, (τὴν ποίησιν), ὑπῆρξεν ἄγνωστός τις γοῦσλάρος τῶν ρωσικῶν στεππᾶν, ὁ Κοζάκος Ἰακωβίτζ, ἐπιλεγόμενος Κίρχας, ἡ Κύριλλος Δακιλόβ. Γεννηθεὶς, ἄγνωστον ποῦ καὶ πότε, ὁ Κίρχας ἐπὶ τῇ αἰτήσει καὶ τῇ αὐταρκεσίᾳ τοῦ πλουσίου μοσκοβίτου, τοῦ γερουσιαστοῦ Προκοπίου Δεμιτόφ, συνῆθροισε περὶ τὰ τέλη τοῦ XVIIIου αἰῶνος πλείστα τῶν δημοτικῶν ἰσμάτων τῆς πατρίδος του, τῶν ὁποίων σύντομος ἐπιτομὴ ἐξεδόθη κατὰ τὸ 1804, διηλθεν ὅμως ἀπαρατήρητος. Ἔως ὅτου κατὰ τὸ 1818 ὁ φιλόσοφος Καλαϊδοβίτζ κατὰ παραμίνησιν καὶ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ κόμητος Νικολάου Ρομαντζόφ ἐδημοσίευσεν ἐντελῆ, μὲ ὑποση-

μειώσεις και σχεδόν κατά τὸ ἥμισυ ἀυξηθεῖσαν τὴν συλλογὴν τοῦ γηραιοῦ Κοζάκου Κίρχα. (1). Τούτην ὁ ἐκδότης Καλαινοβίτζ ὡς εὐχαριστούμενος ἐκ τῆς μεγάλης κλίσεως, τὴν ὁποίαν ὁ γηραιὸς Κοζάκος δεικνύει πρὸς τοὺς μεσημβρινούς λαούς, προσπαθεῖ ν' ἀποδείξῃ ὅτι οὗτος ὑπῆρξεν ἀλήτης, ὅστις διήλθε τὴν ζωὴν του πλανώμενος ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον τῆς Ρωσσίας· διότι ἂν καὶ ὁ Κίρχα ἀγαπᾷ τὸ Κίεβον, καὶ τοὺς δημοτικότερους ποιητὰς ἐξυμνεῖ, γνωρίζει οὐχ ἥττον κατὰ βάθος τὴν Σιβυρίαν, ἔνθα φαίνεται ὅτι ἐπὶ πολὺ ἔμεινεν, ὡς συναθροίσας πλείστα τῶν ἄσμάτων τῆς, εἰς τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται μετὰ τῆς μεγαλητέρας λεπτομερείας τὰ σιβυρικά ἔθιμα, καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν τὴν διάλεκτον τοῦ Ἰρκούτζκ ὁμιλούντων,

Περὶ δὲ τῆς γενικῆς γλώσσης ὄλων τούτων τῶν τεμαχίων δυνάμεθα ν' ἀποφανθῶμεν ὅτι αὕτη ἀνέρχεται εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ XVIIIου αἰῶνος· ἀλλὰ τὸ ἱστορικὸν καὶ αὐτὴ ἡ ἀρχικὴ σύνθεσις ἀναμφιβόλως ἀνέρχονται εἰς πλεον μεμακρυσμένην ἐποχὴν. Οὕτω λοιπὸν ὁ Κίρχας Δανιλόβ ἠρέσθη νὰ συναθροίσῃ ἀρχαῖα ἄσματα, δυστυχῶς κολοβῶνων καὶ τροποποιῶν αὐτὰ κατὰ τὰς ἰδέας του, πανομοίως ὅπως, κατὰ τὴν αὐτὴν σχεδὸν ἐποχὴν, εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον τῆς Ρωσσίας, ἐν Δαλματία, ἄλλος τις γουσλάρος ὁ Κατζίτζ ἐπρατεν. Οὐχ ἥττον κατασκοπῶν τις κατὰ βάθος τὰ ἄσματα ταῦτα βλέπει ὅταν εἶναι ἀκριβεστάτη ἱστορικὴ ἀλήθεια. Πᾶν ὅ,τι μᾶς διαγοῦνται περὶ τοῦ μεγάλου Βλαδιμήρου, τῶν τροπαίων του, τῶν εἰς τὸ Κίεβον ἐστιασέων του εὐρίσκεται ἂν καὶ μαρμαμένον, εἶναι ἀληθές· εἰς ἀρχαῖα χρονικά. Ἡ εὐνοϊκὴ ὅμως διὰ τὸν γουσλάρον μοσκοβίτην ἐποχὴ εἶναι ἡ τῶν ταταρικῶν εἰσβολῶν, ἧτις τῷ παρέσχον ὕλην ὄλων τραγικοῦ καὶ δραματικοῦ ὕφους, συνάμα δὲ πάντοτε ἐπὶ τῆς ἱστορίας στηριζομένην. Οὕτως ὁ τζάρος Ἀλβιάκ, τῶν ρώσων δυνάστης, ὅστις χαρακτηρίζεται εἰς τὰς πιέονας τοῦ Κίρχα, δὲν εἶναι ἄλλος ἢ ὁ χάν Βυζβέκ. Παρὰ τῷ Κίρχα ὡσαύτως εὐρίσκομεν ἐξυμνούμενον τὸν Μιχαὴλ Βασελεβίτζ, ὅστις κατὰ τὸ 1619 ἠλευθέρωσε τὴν Μόσχον «εἰς τῶν Τζερκέζων τοῦ Καυκάσου, τῶν Τζούδων, τῶν Καλμούκων, τῶν Βαχιρῶν καὶ τῶν Λουθεριανῶν (Σουεδῶν). Ὁ γουσλάρος οὗτος καὶ τοὶ λία ἐπιχαρηματικός· καὶ τοὺς ἀναχρονισμοὺς πολλαπλασιάζων ἀναποριστᾷ ἐντούτοις ἀξιοθαύμαστα τὸ δημοτικὸν πνεῦμα τῶν Ρώσων, ὅπερ, ἀπέναντι τοῦ

(1) Drevniie rossiskia stikhotvorenita sobranija Kircheiu Danilovins (ἀρχαῖα ῥωσικαὶ ποιήσεις συλλεγεῖσαι ὑπὸ Κίρχα Δανιλόβ). 1 τόμ. εἰς 4ον, Μόσχα, 1848.

Σερβικοῦ. ἔχει τὰς ἱστορικές του ἀναμνήσεις λίαν συγκεχυμένας, καὶ πλησιάζει εἰς τὰ συμβάντα καὶ τὰς ἐποχάς, ἀφοῦ διέλθει δι' ἑνὸς τρομεροῦ φιρδὴν μίγδην. Ἐν τῷ Κίρχα ἐν τούτοις ἀναγνωρίζει τις τὸν μεσημβρινὸν ῥώσσον, διότι περὶ τούτων προπάντων ἀσχολεῖται καὶ τὸ τυχοδιωκτικὸν αὐτῶν ἐνστικτον συμμεριζόμενον.

Ἦτο ὅμως ἀνάγκη ἀπαθέστερος φιλόσοφος νὰ ἀφιερῶθη εἰς τοὺς βορείους ῥώσσους καὶ τὰς δημῶδεις ποιήσεις των. Ἐφάνη τέλος ὁ ἀκάματος Σακαρόφ, τοῦ ὁποῖου ἡ δημῶδης συλλογὴ, δημοσιευθεῖσα κατὰ τὸ 1841, εἶναι πηγὴ ἀνεξάντλητος πρὸς τὴν σπουδὴν τοῦ βορείου γ ο ὕ σ λ ο υ· οἱ πολυπληθεῖς συγγραφεῖς τῆς Μόσχας, οἵτινες ἐπὶ τὰ ἔχνη αὐτοῦ ἐβάδισαν, οὐδόλως κατώρθωσαν νὰ τῇ ἐξισωθῶσι. Ἐκτὸς τούτου, ἀνθαμιλλώμενος μετὰ τῶν βορείων, οἱ μεσημβρινοὶ ῥώσσοι ἔψαλλον τὰς πιέονας των, τὰς ὁποίας συλλέξας ὁ ξεζηλωμένος αὐτῶν συμπατριώτης Μαξιμουβίτζ, ἀφῆκεν ἡμῖν ἐν τῇ συλλογῇ του, δημοσιευθεῖσα πρὸ 27 ἐτῶν, θησαυρὸν ποιήσεως, ἧτις πρὸς τὸ θέλγητρον τῶν σκωτικῶν τριστρόφων (ballades) ἐνάνει τὴν ἀκαλλιέργητον εὐεργετικότητα φυλῆς πρωτοτύπου μανάσπ.

Παρὰ τοῖς Ἰλλυροσέρβοις ἐν τούτοις ἡ σημερινὴ Εὐρώπη δύναται κάλλιον νὰ εὕρῃ ἀναγεννητικὸν χυμὸν διὰ τὴν φιλολογίαν τῆς. Ὁ τολμηρὸς Βοσνιακ Μιλουτινοβίτζ, ὁ Βούκ Στεφانوβίτζ, βλαβίικας τῶν Μαυροβουνίων Σοκβοτίτζ, ὁ Γαῖης ἐν τῇ Danibsa ilirska, ὁ Στάνκος Βράζ, ὁ Κουκουλιέβιτζ, πάντες οὗτοι ἐτίμησαν τὸν γ ο ὕ σ λ ο υ : ἐναντίον ὅμως τῆς ἀναμφισβητήτου πρωτοτυπίας τῶν ἔργων των, πάντες οὗτοι οἱ λογάδες νόες, ἔσχον ὡς πρῶτα ἐν τῇ δημοτικῇ ποιήσει μύστιν μοναχὸν τινα δαλμάτην, Ἀνδρέαν Κατζίτζ, ὅστις γεννηθεὶς τῷ 1729 ἀφιέρωσεν ἅπασαν τὴν ζωὴν του εἰς τὸ νὰ ἐμψυχῶνῃ τὸ Ἰλλυρικὸν πνεῦμα καὶ τὰς παραδώσεις του. Ἐξ ὄλων τῶν γουσλάρων, οἵτινες πρὸ χιλίων ἐτῶν, οἱ μὲν παραδίδωσι τοῖς δὲ τὴν καλλιέργειαν τῆς ποιήσεως τῆς φυλῆς ἐν τῷ σλαβικῷ κόσμῳ ἐπιχειρήσιν των, ὁ Ἀνδρέας Κατζίτζ δικαιούται διὰ τοῦ σοβαροῦ χαρακτηρὸς καὶ, τρόπον τινά, ἱεροῦ τῶν ἔργων του νὰ ἐξαίρεθῃ. Πᾶσαν τὴν ζωὴν αὐτοῦ θυσιάσας πρὸς τὴν σπουδὴν τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ τῶν εὐνλεῶν χρόνων τῆς χώρας του, πᾶν ὅ,τι ἠδυνήθη νὰ συλλέξῃ ἐκ τῶν Ἰλλυρικῶν ἠρωϊκῶν ἄσμάτων εὐρίσκεται ὑπ' αὐτοῦ κατατεθειμένον εἰς δύο τόμους, ἐπιγραφόμενους : Bargovon ugodni navoda slovinskoga (Δοκίμια ἐπὶ τῆς σλαβικῆς φυλῆς). Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι γεγραμμένον ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους μετὰ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ μετ' αὐθάδους ἐπὶ τῶν λεγομένων πεποιθήσεων, μετὰ πυρὸς πατριωτισμοῦ, ἅτινα καὶ ἔτι σήμερον ἐκπλήττουσι τὸν ἀναγνώστην, καὶ ἅτινα οὐδόλως μικρὸν συνέ-

Εἷς νέος στρατιώτης.
 Φίλοι, τὴν γῆν καὶ ἡμεῖς ὁμοίως
 διήλομεν πολεμισταί·
 καὶ μετ' ἀνδρίας καὶ τιμῆς
 τὰς κεφαλὰς ἡμῶν ἀξίως
 ἔστεψαν δάφναι ἀγασταί,
 εἴμεθα τέκνα σας κ' ἡμεῖς !

Ὁ χορὸς δόκλῆρος.
 Ἄς ἀντηχήσωσ' αἱ φωνοὶ μας
 ἐδῶ! αἱ ἐπιθυμηταί;

Οἱ Στρατιῶται.
 Ἄς ἄσωσ' οἱ πολεμισταί μας.

Χορὸς Παρθένων.
 Ἄσατε φίλοι νικηταί.

Χορὸς.
 Πάντες ἐδῶ ἄς εὐχηθῶμεν,
 τὸ πᾶν ὠδῶν ἄς πληρωθῇ !

Οἱ Στρατιῶται.
 Ὁ Καῖσαρ.

Χορὸς Παρθένων.
 Μετὰ τῆς Λιβίας.

Οἱ Στρατιῶται.
 Καθεὶς ἄς ἀπομακρυνθῇ.
 Χορὸς Παρθένων.
 Ναὶ προσφιλεῖς ἄς μακρυνθῶμεν,
 Ὁ Χορὸς, ἀποσυρόμενος.
 Σᾶς χαιρετῶμεν ἐκ καρδίας.

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΑ.

Αὔγουστος, Λιβία, Ὀκταβία.

Αὔγουστος ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν ἐξερχόμενον χορὸν.

Χαίρετε φίλοι.—Ναί, Λιβία, προσφιλής,
 ὁ Καῖσαρ νῦν ἐνταῦθα προσεκάλεσε
 τὴν Ὀκταβίαν. Πρὸ πολλοῦ μικρὰ φροντίς,
 φιλότατη μου Λιβία, μὲ κατέλαβε,
 διὸ τὰς συμβουλὰς σας ἐπεθύμησα.

Λιβία.

Ποία φροντίς ὑμᾶς, μεγαλειότατε,
 νὰ καταλάβῃ δύναται ;

Αὔγουστος.

Ἢ ! βέβαια,
 καμμία, ὅταν βλέπω τὴν Λιβίαν μου
 φέρουσαν εἰς τὰ χεῖλη τὸ μειδιάμα.
 Ἄφ' ἧς στιγμῆς, φιλότατη μου, ἠνώθημεν,
 καὶ τὸν αὐτὸν ἀέρα ἀναπνέομεν,
 καὶ τοὺς ποτνίους ἔτι θεοὺς δύναμαι
 νὰ ἐξεγείρω διὰ τὴν ζηλότυπον
 καὶ ὄντως πανολβίαν εὐτυχίαν μου.

Λιβία,

Ἄφου δὲν ἀπαιτεῖτ' ἡ ἡ καρδία μου,
 ὦ ! τί λοιπὸν φοβεῖσθε ἄρχον, εἴπετε !

Ὀκταβία.

Μὴ ἤρξατο ἐχθρὸς τις ν' ἀναφαίνηται;
 ἢ μὴ συνωμοσίας ζῆφος αἴρεται
 ὑπ' ἄλλου τινὸς Βρούτιου ;

Αὐγουστος.

Ὅχι, φίλαι μου.

Οἱ νέοι Βροῦτοι τώρα ἠσυχάζουσι,
καὶ ἡ Ῥώμη, ὡς νομίζω, ὡς ἐγώ,
καὶ ἐκείνη ἐβαρύνθη.

Ὁκταβία.

μὴ εἶναι λοιπὸν
νενικημένος βασιλεύς, ὃς ἀπειθεῖ,
ἢ ἄγριος τις Σκύθης, ὅστις δυστροπεῖ
νά ἀποτίσῃ τοὺς συνήθεις φόρους του;

Αὐγουστος.

Ὁ οὐρανὸς δὲν φέρει μαῦρα σύννεφα
καὶ ἡ γῆ ὑπνώττει ἐν σιγῇ ἀμέριμνος.

Λιβία.

Καίσαρ, μὴ εἶν' ἐκ τύχης οἰωνὸς κακός;
ἐπενεργεῖ πολλάκις ὄπλοῦν ὄνειρον
καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ σφωτέρου πνεύματος.
ἀλλὰ δι' ἕνα, ὅστις λέγει τ' ἀληθῆ,
πολλὰ τοιαῦτα εὗρηται ψευδόμενα.

Αὐγουστος.

Πολλάκις δι' ὄναιρου μ' ἐξεγείρουσι
ἐκ τοῦ βαθέως ὕπνου μου οἱ Πότνιοι.
Καὶ δὲν μ' ἐμβάλλει εἰς τρόμον μὲν αὐτὸ ποσῶς
καθόλου δὲν μὲ μέλλ' ἀλλὰ σκέπτομαι.
διὰ τὸ κράτος, δι' αὐτόν μου τὸν λαόν,
ὃν ἀγαπῶ, καὶ ὅστις μὲ ἠγάπησε.
Ποσῶς δὲ δι' ἐμέ, ποσῶς! δὲν σκέπτομαι.

Λιβία.

Ἐλέγετ' ὅτι εἴσθε εὐτυχῆς πολὺ,
ἀφ' οὗ σᾶς ἀγαπῶσιν, ὑψηλότατε.

Αὐγουστος.

Εἴθε, Λιβία, τοῦ παιδρου μετώπου σου
τὸ στέμμ' αὐτὸ ἀπομακρίνει πάντοτε
μελαγχολίαν πᾶσαν· εἴθε οἱ θεοὶ
ὑπὸ χαρᾶς μακρᾶς τὸ περιστέφουσι·
εἴθε μόνον ἐγὼ ἐπιβαρύνομαι,
δι' ἣν κληρονομίαν, ἐν διανομῇ,
ἐν τῷ θανάτῳ ἔλαβον τοῦ Καίσαρος,
ὁπότε αὐτός, τῶν ἀνδρῶν ὁ μέγιστος,
ὑπὸ ἀγρίου ξιφιδίου κτυπηθεῖς,
ἔπεσ' ἀφίωνα νὰ τῷ φύγῃ τῶν χειρῶν,
ὁ κόσμος καὶ τῆς γῆς ὅλα τὰ θέλητρα.

Τοῦ κοινοῦ νόμου πάντων ἐξαιρούμενον
τὸ πνεῦμά σου, δεικνύει ἐνταυτῷ
παρὰ τὴν ὠραιότητα καὶ σύνεσιν.
Ἡξεύρω ἡ ψυχὴ μου σ' εἶναι προσφιλῆς.
Μέχρι τοῦ νῦν ἡ ποθητὴ μου ἀδελφῆ
μ' ὑπερῆξεν μόνη Ἑγερία, φυγὴ μου.
Ἀλλὰ ἐπὶ τῶν δύο βραχιόνων σας
σήμερον στηριζόμενος θὰ κέκτημαι
δύο πιστοὺς καὶ αἰωνίους φύλακας:
Ἐρωτα καὶ φιλίαν.

Λιβία.

Ἵψηλότατε

Θέλουν σᾶς εἶν' εἰλικρινεῖς καὶ ἄδολοι.

Αὐγουστος.

Ὅθεν ἐξαίσιαί μου συμβουλεύτριαί
στιγμάς τινὰς τῆς προσοχῆς σας δότε μοι.
Ἐκ τοῦ Ἄκτιου ἐπιστρέφων πρὸ μικροῦ,
ὁπότε πάντα ἤδη μ' ὑπετάγησαν,

ΤΟ ΟΝΕΙΡΟΝ ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ.

κ' ἔμενον μόνος κύριος τοῦ σύμπαντος,
 μὴ ἔχων ἢ νὰ βασιλεύσω, πρὸς στιγμήν
 μίαν ἡμέραν μοι ἐπῆλθε σκέψις τις,
 βλέπων τὴν Ῥώμην στεῖραν τῶν τυράννων της,
 πολίτευμα νὰ δώσω δημοκρατικόν,
 καὶ οὕτω νὰ συντρίψω εἰς τὴν χεῖρά μου,
 ἐν στιγμή μίᾳ τρία σκῆπτρα, νικητής.
 Ἦδη ἐξεδικήθην· τί μὲ ἔμελλε
 δι' ὅλα τ' ἄλλα; μ' ἦσαν ἀδιάφορα.
 Ἐν τῷ σχεδίῳ τούτῳ μου ἐνόμισα,
 ὅτι ὑπῆρχεν οὐρανία ἔμπνευσις.
 Ἀλλ' ὡς συμβαίν' εἰς ὅλα τὰ ἀνθρώπινα,
 πρὶν ἢ προῦθ' ταχὺς εἰς τὴν ἐκτέλεσιν,
 τοὺς γνωστοτέρους παρ' ἔμοι ἐκάλεσα,
 τῶν περιφραμιστέρων μας πολιτικῶν,
 καὶ εἰς αὐτοὺς τὰς σκέψεις μου ἀνήγγειλα.
 Ἰπὸ παντοίους ὁμοῦ τρόπους πάραυτα
 τὰ σχεδιά μου κατεπολεμήθησαν.
 Καὶ μοι ὑπῆρξεν ὅλως ἀκατόρθωτον,
 μὲ τινα τῶν μερίδων νὰ συμβιβασθῶ.
 Ὅθεν ἐξηκολούθουν ὦν δὲ Κύριος,
 ἀκολουθῶν τῆς τύχης τὰ βουλευμάτα...
 Πλὴν τὴν ἰδέαν ταύτην μου τὴν ἄφρονα
 σήμερον ἀπεδίωξα τοῦ πνεύματος.
 Μοι εἶν' ὁ θρόνος λίαν νῦν εὐφρόσυνος,
 ἢ ὥστε νὰ θελήσω ν' ἀπομακρυνθῶ,
 (τῇ Διβίᾳ)
 ἀφ' ἧς στιγμῆς ἀνῆλθες σὺ πλησίον μου...
 Πλὴν κατ' αὐτὰς μὲ θλίβει νέα θάσανος·
 ἢ δόξα ἐν ἔμοι αὔθις ἐγείρεται,
 ἀκόρεστος ὡς εἶν' ἡ δόξα πάντοτε.
 Ματαίως τὴν ἀνάπαυσιν ἐζήτησα.
 Τὸ δῶρον τοῦτο δι' ὅσως μὲ φθονοῦν,
 φρικώδης τυραννία εἶναι δι' ἐμέ.
 Ἐμέ, ὃν πάντες ἔβλεπον ἐκάστοτε
 τὴν ὀκνηρίαν θεωροῦντα, τῶν θνητῶν
 ὡς τὸν θανάσιμον καὶ ἄγριον ἐχθρόν,

ὄφειλω τώρα ἐν ἀργίᾳ νὰ βιώ,
 ὄφειλω ἔχων ὑποχείριον τὸ πᾶν,
 νὰ λησμονήσω νέος τάσον πῶς νὰ ζῶ
 μάλις τοῦ ζῆν ἀρχίσας... ἀλλ' ὡς πρότερον
 καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς βασιάνου μου αὐτῆς,
 ἐσυμβουλευθῆν τοὺς τῆς Ῥώμης ἐκλεκτοὺς.
 Ἐκ τούτων οἱ μὲν πρῶτοι μὲ προέτρεψαν
 τοὺς νόμους νὰ ἀλλάξω τοὺς ὑπάρχοντας,
 νὰ σχηματίσω οὕτω λαοὺς κὶ ἄρχοντας,
 ν' αὐξήσω ὅσον δύναμαι τὰ πλούτη μου,
 κὶ οὕτω νὰ μένω βασιλεύων πάντοτε·
 οἱ δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου, μ' ἐσυμβούλευσαν,
 ν' ἀκολουθήσω τὰ ἀνδρεία βήματα,
 νὰ τὰ διέλθω, καὶ ἐκείθεν τοῦ Ἰνδοῦ
 ἐν τάχει νὰ τραπῶ εἰς ἀνακάλυψιν,
 ἀγνώστων τόπων καὶ λαῶν πολὺ μακρῶν.
 Ἐκείνοι νῦν, οἳ θέλουσι τὸν πόλεμον,
 πιστεύοντες μὲ τοῦτο νὰ μ' ἠδύνωσι,
 σκοπέλους μοι δεικνύουν φοβερούς,
 οὗς ν' ἀποφύγω πρέπει μετὰ προσοχῆς.
 Οἱ δ' ἀφ' ἑτέρου τὴν εἰρήνην θέλοντες,
 μοι φέρουσι προτάσεις καὶ ζητήματα,
 ἀν καθιστῶσιν ἔτι ἀπεχθέστερον
 ἐκεῖνο, ὃ νὰ πράξω ἀπεχθάνομαι...
 Ἰδοὺ λοιπὸν, ὅποιον ἦν τὸ αἴτιον,
 δι' ὅπερ, ἀδελφὴ μου, σ' ἐπροσκάλεσα,
 καὶ περὶ οὗ, φιλότατη μου, ἐπράκειτο.

Ὀ κ τ α β ί α.

Ὅτε ὁ Καίσαρ, ἀδελφὴ μου προσφιλες,
 ἰδὼν διαψευθεσίας τὰς ἐλπίδας του,
 ταχὺς τὸν Ῥουβικῶνα ὑπερπήδησε,
 ὅπως εἰσβάλλ' εἰς Πομπήταν, πλεόν ἢ
 εἰς εἰς τὰς μάχας λευκανθεῖς πολεμιστῆς,
 πλησίον αὐτοῦ ἦτο, ὃν αὐδέποτε
 ἐσυμβουλευθῆν ὅτε δ' αἱ σημαῖαι του

ἔσπευδον ὑπὸ τοῦ βορρᾶ κυμαίνουσαι
ἀπὸ τῶν κορυφῶν τοῦ ὄρους Ἄλπεων,
καὶ ὅτε ἤδη ἤρχετο, εἰς χεῖράς του
κρατῶν τὸ ξίφος, ἤδη μόλις ἤξευρον
ὅτι ὁ μέγας Καῖσαρ ἦτο καθ' ὁδόν.
Καὶ τώρα οὕτως ὁμιλεῖ ὁ Αὐγουστος ;
Πῶς γνώμας ξένων ἀπαιτεῖ καὶ συμβουλᾶς ;
Πῶς ἀμφιβάλλει, ἐνδιάζει, ἀπορεῖ ;
Εἶπατ' ὅποια, πρὸς θεῶν, ναί, εἶπατε,
μεταβολὴ ἐπῆλθε, ὥστε δύναται
πρὸ τούτου οὕτω ν' ὁμιλώσιν ἀποιεῖ ;
Τοιαῦτα Καῖσαρ, λέγοντα ἀκούουσα,
ἢ δὲν σᾶς ἐννοῶ, ἢ, ὡς μοι φαίνεται,
ἐν τῇ καρδίᾳ κρύπτετε μυστήριον,
ἴσως μεγαλεπήβολόν τι τόλμημα,
ἐξ οὗ καὶ ἡ ἀνία σας προέρχεται.
Ἄλλ' ἀπ' ὁποίας εἶπατέ μοι ἐποχῆς,
ὁ κύριος τῶν πάντων καταδίκασε
τοὺς διαλογισμούς του, ἐν σιγῇ μακρᾷ ;
Πρ' ὁποίας λοιπὸν τύχης ἢ καὶ συμφορᾶς
ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Καίσαρος ἐδίστασε ;
Μὴ τῆς Μοδένης εἶναι οἱ ἀγροί, ἢ μὴ
τὰ τείχη τῆς Περούσης τὰ ὑψίκρανα ;
Μὴ εἶναι ὅτε ὁ Μάρκος Ἀντώνιος
ὑπὸ τῶν σημαίων μας κατασυντριβεῖς
ἔφευγε σκυθρωπός, ταχὺς καὶ ἔντρομος
μετὰ τῆς μελανῆς κί ὠχρᾶς συζύγου του ;
ἢ μὴ ὅτε ὁ Βροῦτος, ἀπαρνούμενος
τὴν ἀρετὴν, ἀπέθνησκε μαχόμενος ;
Μὴ ὅτ' ὁ νέος Καῖσαρ — ὡς σᾶς λέγουσι —
ἀδόξως εἰς τὴν Ῥώμην ποτ' ἐπέστρεφεν ; . . .
Τώρα δέ, ὁ τοσοῦτον πρὶν διάφορος
κί ἄλλοιός Καῖσαρ δὲν ἐξέρχεται ταχὺς
εἰς τοῦ πολέμου τ' ἄθλα τὰ ἐπίδοξα,
ἂν ὅχ' οἱ ῥήτορές του συναινέσωσι !
ὦ ! δὲν ζητεῖτε μιᾶς δούλης συμβουλὴν ;
ἐνθυμηθῆτε, ἄρχον, τὸν Ὀκτάβιον...

Οὐδὲν δι' ὑμᾶς εἶν' αὐτὰ τὰ ἄσματα,
τῆς δάφνης οὐτ' οἱ κλάδοι, καὶ ἐν ὄνομα
ἐν μόνον μιγνυόμενον ἀρμονικῶς,
ἐν τῇ φωνῇ τοῦ λαοῦ τούτου σύμπαντος ;
εἰς τὰς ἡμέρας ταύτας, αἱ ἐγένοντο
χαρᾶς καὶ ἡδονῶν εἰς ὑμᾶς πρόξεναι,
κί εἰς ἃ; θυμάτων πλήρεις οἱ βωμοὶ εἰσίν,
ἐνθυμηθῆτε τὸν ταχύπουν ἵππον σας
ὡς ἀστραπὴ ταχεῖα διαβαίνοντα.
Καὶ τέλος ἂν τὸν πόλεμον συνάψητε
ἐνθυμηθεῖτε τὰς τρεῖς λέξεις, τὰς ἐξῆς,
ἃς νικητῆς ὁ Καῖσαρ μᾶς ἀπέστελλε
πρὸ μικροῦ «Ἦλθον, εἶδον καὶ ἐνίκησα...»

Αὐγουστος.

Ἦ ἀδελφὴ μου προσφιλῆς, εὕρισκε τις
ἐντὸς τῆς νέας καὶ ἀγνῆς σου κεφαλῆς
τὸ πνεῦμα τῶν Ῥωμαίων τὸ ἀρχέγονον,
διψοῦν τὰς κατακτήσεις καὶ τὰ τρόπαια.
Ὁ ἵππος οὗτος, οὐτινος τὰ βήματα
τοσοῦτον προσφιλεῖ εἰς σὲ ἐφάνησαν
μοὶ ἐδωρήθη Ὀκταβία διὰ σὲ
ὑπὸ τῶν βασιλέων εἰς τὴν Αἴγυπτον...
Καὶ σὺ δὲ τώρα προσφιλεῖς Λιβία μου,
νὰ πράξω τί ὀφείλω ἀποκρίθητι.

Λιβία.

Εἰς τοῦτο ἐδῶ, ἄρχον, τὸ ἀνάκτορον
ξένη σχεδὸν καὶ ἔρημος εὕρισκομαι.
Καὶ ἤδη μόλις πρὸ τῶν ἱερῶν βωμῶν,
ἵνα προσευχηθῶ τὸ γόνυ ἐκλίνα.
Ἐλθοῦσα μόνη εἰς τὴν Ῥώμην τὴν κλεινὴν,
οὐδένα ἄλλον ἢ ὑμᾶς ἐγνώρισα.
Ἡ Ῥώμ' εἰς ταύτην, ἄρχον, τὴν περίστασιν,
τοσοῦτον σοβαρῶς ἐνδιαφέρεται,

ὥστε νομίζω δὲν μοι ἐπιτρέπεται
τὴν γνώμην μου νὰ εἶπω.

Αὐγούστου.

Εἶναι δὲ αὐτὴ :

Λιβία.

Προκρίνω τὴν εἰρήνην, καὶ δὲν ἀγαπῶ
τὴν δόξαν τοῦ πολέμου τὴν δόλπειραν.
Ζητῶ συγγνώμην μᾶλλον δὲ θὰ ἐδίδοι
καὶ τῆς ζωῆς μου, ἂν μοι ἦτο δυνατόν,
ἢ νὰ δυσαρεστήσω ὄντα προσφιλῆ,
οἷα ἡ Ὀκταβία, ἀδελφὴ ἀγνή.
Πλὴν, πλὴν ὁ αὐτοκράτωρ ἤδη ἐπραξε
πάν ὅ,τι νὰ τολμήσῃ κανεὶς δύναται.
Ἐκ τοῦ Ἀκτίου ἐπιστρέφων, ὤφειλε
νὰ ἀπολαύσῃ κ' ἂν μικρὰν ἀνάπαυσιν.
Εἶμαι γυνή, ὦ ἄρχον, τὸ ὁμολογῶ !
Ναί! τὴν ψυχὴν αἰσθάνομαι παλαίουσαν,
ὅτε ἤχει ἡ σάλπιγξ ἡ πολέμιος.
Ἢδη ὁ Καῖσαρ ἔλαβεν ἐκδίκησιν·
ὑμεῖς, ὦ ἄρχον, μόνος τὸ ἐλέγετε.
Ἡ κεφαλὴ τοῦ Βρούτου αἱματόφυρτος
πρὸ τῶν ποδῶν σας ἀπηνῶς ἐκύλισεν.
ὁποῖόν τι νὰ πράξῃτε σὰς ἔμεινεν ;
Πατέρα σὰς καλεῖ ἡ πατρίς σήμερον,
ὑπερβαλλόντως ὁ λαὸς σας ἀγαπᾷ,
σὰς θέτει εἰς τὴν θείαν τάξιν τῶν θεῶν·
κί ἐν μέσῳ αὐτῶν ζῶντα . . . εἰς τὴν γῆν . . .
σὰς βλέπει εἰς τοῦ οὐρανοῦ τὰ δώματα . . .
Μία δὲ μάχη ἢ μία κατάκτισις
τί νὰ προσθέσῃ δύνατ' εἰς τὴν φήμην σας ;
ἢ, ἂν νικᾶτε, νέον τί θὰ μάθωμεν ;
Τὴν εὐτυχίαν ἂν ζητῆ τις ὑπερβεῖν
ἀπρεπὲς ἔργον πράττει κί ἀθεάρεστον.
Ὁ Καῖσαρ εἰς τὸν λόγον του ἐπόμενος

διήλθεν, ὡς γνωρίζομεν, τὸν βύακα,
ὅστις μᾶς φέρει εἰς τὸ Καπιτώλιον.
Πλὴν νὰ ἐπαγρυπνώσιν ἔτι ἐπ' αὐτοῦ,
οἱ παντοκράτορες ἀπέκαμον θεοί.
« Ἄρκει » τῷ εἶπ' ἡ τύχη ἡ ἀμετάτρεπτος.
Σκεφθῆτε παῖον ὄνομα κατέχετε.
Τὴν ἱστορίαν σεβασθῆτε. Ἴδετε
τὸ μέλλον. Καὶ μὴ, Καῖσαρ, μὴ ἀφήσητε
νὰ καταλάβουν ὑμᾶς φροῦδα ὄνειρα.
Ἡ δόξα σας, ἀνήκει μόνον εἰς ἡμᾶς,
κί ὑμεῖς ἀδυνατεῖτε νὰ τὴν θίξητε.

Ὀκταβία.

Ὁ εἰς τὰς μάχας τὸ νικᾶν καλῶς εἰδὼς
τῆς δόξης δὲν γνωρίζει ποῦ τὸ ὄριον.

Λιβία,

Καὶ ἡ εἰρήνη νίκη εἶν' εἰς ὄντινα
εἰρήνην θέλει.

Ὀκταβία.

Πλὴν τὴν ἀποστρέφεται
εὐκόλως τις.

Λιβία.

Ἀναμφιβόλως δύναται·
πλὴν πρέπον εἶναι νὰ ζητῆται πάντοτε.

Ὀκταβία.

Ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Καίσαρος, διάδοχος
τοῦ καὶ πατρός του, περιφήμου ἥρωος,
διὰ πολέμου ν' ἄρχῃ πρέπον πάντοτε.

Αιθία.

Διὰ εἰρήνης, ἀδελφή μου ἢ μαχῶν,
δ' ἀνεφίδς τοῦ Καίσαρος δ' ἐνδοξος,
θα ἐπίδειξῃ τὴν ἰσχὺν τοῦ σήμερον.

Αὐγουστος.

Ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ ταῦτ' ἀρκετὰ.
Πλησίασον δὲ τῶρα Ὀκταβία μου
καὶ εἰς τὴν ἰθὺς Αἰθίας θῆς τὴν χεῖρα σου.
Καὶ τοὶ ὕμῶν αἱ γῶνιμ' εἶναι διάφοροι,
πλὴν μ' εἶναι καὶ αἱ δύο προσφιλέσταται.
Ἐδῶ ἐνδίδω, καὶ ἐκεῖ ὑποχωρῶ.

(τῇ Ὀκταβίᾳ).

Αἱ θύραι τοῦ πολέμου ἂν ἀνοίξωσι,
σὺ θὰ μὲ συνοδεύσῃς, σὺ γενναία μου
καὶ φίλη τῇ πατρίδι προλεμίστρια.

(τῇ Αἰθίᾳ)

ἂν εἰς τὰς μάχας εὐτυχῆσω κατὰ τι,
σὺ θὰ μ' ἠδύνῃς, σὺ θὰ μὲ παρηγορεῖς.
Κ' αἱ δύο εἰς αὐτὸν μ' ἀνακαλέσαστε.

Χαίρετε... ἐνθυμηθεθε ὁμῶς πάντοτε
ὅτι σὰς ἀγαπῶ... καὶ πάλιν χαίρετε,..

(ἡ Αἰθία καὶ ἡ Ὀκταβία ἐξέρχονται).

(Ἡ συνέχεια εἰς τὸ ἐπόμενον).

ΜΙΧΛΗΝ Δ. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ.

Η ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΧΑΛΔΑΙΟΙΣ.

ΤΠΟ

Ferdinand Hoeffler. *)

Ἡ ἐπιστήμη τῶν Χαλδαίων ἦτο κοινὴ καὶ τοῖς Ἀσσυρίοις καὶ τοῖς Βαβυλωνίοις. Ἐπίσης οἷτε Ἕλληνες καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, ἐξ ὧν παρελάβομεν σχεδὸν πᾶν ὅ,τι γινώσκομεν περὶ τῶν Χαλδαίων, ἐννοοῦσι δι' αὐτῆς τῆς ὀνομασίας οὐχὶ ἰδιαιτέρον λαόν, ἀλλὰ τάξιν εἰδικῶς ἐνασχολουμένων εἰς τὴν ἀστρονομίαν καὶ τὴν ἀστρολογίαν. 1)

Οἱ λαοὶ οἱ ὁποῖοι κατοικοῦσιν εἰρεσίας κοιλάδας ὡς τὴν τῆς Μεσοποταμίας μετὰ τοῦ Εὐφράτου καὶ τοῦ Τίγριδος καὶ οἱ ὁποῖοι ὡς ἐκ τῆς θερμότητος τοῦ κλίματος ἀναγκάζονται νὰ ταξειδεύωσιν ἐν καιρῷ νυκτός, ὅπως ὀδηγήσωσι τὰ ποίμνια αὐτῶν εἰς νομάς, «ὕπὸ οὐρανὸν αἴθριον (coelum ex omni parte patens atque apertum)», οἱ λαοὶ οὗτοι, λέγω, ἔπρεπε βεβαίως νὰ ἐνασχοληθῶσιν ἐνάρις εἰς τὴν περὶ τῶν ἄστρον θεωρίαν. Ἡ παρατήρησις αὕτη εἶναι δικαιοτάτη ἀπέδωκε δ' αὐτὴν ὁ Κικέρων

*) Ἐκ τῆς Histoire del' Astronomie. Paris, 1873. σ. 64—76.

1) Ὁ μὲν Ἡρόδοτος συνίστησιν ἡμῖν τοὺς Χαλδαίους ὡς ἱερεῖς τοῦ Βήλου, ἐθνικοῦ θεοῦ τῶν Βαβυλωνίων. Ὁ δὲ Στράβων ἀποκαλεῖ αὐτοὺς σοφοὺς τῆς Βαβυλωνίας, καὶ ὁ Διόδωρος θεωρεῖ αὐτοὺς ὡς τάξιν τινὰ ἀνθρώπων παρὰ τοῖς Βαβυλωνίοις, ὡσπερ τὸ τάγμα τῶν ἱερέων παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις. Ἄλλως τε εἰς πλεῖστα κράτη τῆς Ἀνατολῆς, οἱ λαοὶ ἐκ παλαιοτάτου χρόνου διήρηνται εἰς τάξεις, ὧν ἐκάστη ἀπελάμβανε τὰ προνόμια καὶ τὰ δικαιώματα αὐτῆς.

τοῖς Ἀσσυρίοις, οἵτινες ἐκλαμβάνονται συνήθως ὡς συνώνυμοι τῶν Βαβυλωνίων.

Εἰς ποίαν δὲ ἐποχὴν ἀνέρχονται αἱ ἔρευναι τῶν Βαβυλωνίων; Ἐὰν πιστεύσωμεν αὐτοὺς τοὺς Βαβυλωνίους αἱ περὶ οὐρανοῦ παρατηρήσεις αὐτῶν ἤρχισαν πρὸ 470,000 ἐτῶν. «Ἀλλά, προσθέτει ὁ Κικέρων ὅστις ἐχορήγησεν ἡμῖν τὴν πληροφορίαν ταύτην, οἱ ἄνθρωποι οὗτοι εἰσὶν ἢ κενόδοξοι ἢ ἀμαθεῖς ἢ καὶ ἀναίσθητοι· διότι ψεύδονται ἀναιδῶς μὴ σεβόμενοι τὴν κρίσιν τῶν μεταγενεστέρων. 1). Ἐκ τούτων δὲ βλέπομεν ὅτι ὁ μέγας Ῥωμαῖος ῥήτωρ δυσηρεστεῖτο, διότι ἀπένειμαν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος τοσοῦτον ἀπωτάτην ἀρχαιότητα.

Κατὰ τὸν Διόδωρον οἱ Χαλδαῖοι διΰσχυρίζοντο ὅτι αἱ ἀστρονομικαὶ αὐτῶν ἔρευναι ἀνέρχοντο εἰς 470000 ἔτη πρὸ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ὁ δὲ Ἰάμβλιχος ἀπέδιδεν εἰς τὰς παρατηρήσεις τῶν Ἀσσυρίων περίοδον ἀορίστου ἐκτάσεως. «Οἱ Ἀσσύριοι, λέγει, οὐ μόνον ἠρέυνησαν τὰ ἄστρα ἐπὶ 72000 ἔτη, ὡς διαβεβαίωσεν τοῦτο ὁ Ἰππάρχος, ἀλλὰ διετήρησαν καὶ τὴν μνήμην ἐπὶ τῶν περιόδων καὶ ὀλοκλήρων τῶν τροχιῶν τῶν ἑπτὰ πλανητῶν.» 2).

Εἰς τὸ ἐδάφιον, ὅπερ πρὸ ὀλίγου ἀνεφέραμεν, οἱ πλανῆται παριστάνονται ὑπὸ τὸ ὄνομα κ ο σ μ ο κ ρ ά τ ο ρ ε ς, διότι τοῖς ἀπέδιδον, κατὰ τὰς ἀστρολογικὰς διδασκαλίαις, τὴν διοίκησιν τοῦ κόσμου. Οἱ πλανῆται ὑπετίθεντο ὅτι ἐβασίλευεν ἕκαστος κατὰ σειρὰν ἀλληλοδιαδόχως. Ὁ δὲ βασιλευὼν πλανῆτης ἐκαλεῖτο χ ρ ο ν ο κ ρ ά τ ω ρ. 3). Ἀλλ' ὁ Ἰάμβλιχος δὲν ἀναφέρει ἡμῖν πῶς οἱ Ἀσσύριοι παρατήρησαν τὰς περιόδους ταύτας, οὔτε μάλιστα ἐκ πόσων ἐτῶν σσένεκειτο ἑκάστη τῶν περιόδων τούτων.

Οἱ διάφοροι οὗτοι διΰσχυρισμοὶ διὰ τοσοῦτον μακρινὴν ἀρχαιότητα εἰσὶ προδήλως ὑπερβολικοί. Ἄλλοι δὲ πάλιν τούτων εἰσὶ μεμετριάσμενοι, ὥστε προσεγγίζουσιν ἐπὶ μᾶλλον εἰς τὴν ἀλήθειαν. — Εἶναι δὲ οἱ ἐξῆς: «Ἦκουσα, λέγει ὁ Σιμπλικίος, ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι ἐπίσταντο γραπτῶς τὰς ἀστρονομικὰς παρατηρήσεις αἵτινες ἐγένοντο πρὸ 2000 ἐτῶν καὶ αἵτινες

1) Ὁ Κικέρων, περὶ μαντείας, Α'.

2) Σημείωσις τοῦ Πρόκλου ἐπὶ τοῦ Τιμαίου τοῦ Πλάτωνος, βιβ. κγ. σ. 31. ἐκδοσ. de Bäle.

3) Firmicus Naternus. lib. VI, cap XXXIII. XI.

συνέβησαν παρὰ τοῖς Βαβυλωνίοις πρὸ πολλῶν ἐτῶν 1)· ὁ Σιμπλικίος, μαθητῆς τοῦ Δαμασκίου καὶ τοῦ Ἀμμονίου. ἔζη περὶ τὰ 550 ἔτη πρὸ τῆς ἡμετέρας χρονολογίας. Ἐὰν δὲ ἡ ἔνδειξις αὐτῶν εἶναι ἀκριβής, ἐξ ἀνάγκης ὀφείλομεν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι αἱ ἀστρονομικαὶ ἔρευναι τῶν Αἰγυπτίων ἀνέρχονται εἰς 3800 περίπου ἔτη.

Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἐπιγένους, οὔτινος μνείαν ποιεῖται ὁ Σενέκας, αἱ ἀστρονομικαὶ θεωρίαι διετηροῦντο παρὰ τοῖς Βαβυλωνίοις ἐπὶ δπτῶν πλίνθων. 2) — Ὁ Ἐπιγένης οὗτος, κατὰ τὸν φυσιοστωρα Πλίνιον, ἦτο περιφανὴς συγγραφεὺς, σπουδάσας τὴν τῶν Χαλδαίων ἀστρονομίαν.

Ὁ Καλλισθένης, μαθητὴς τοῦ Ἀριστοτέλους, ὁ συνοδεύσας τὸν Ἀλέξανδρον κατὰ τὴν ἐπὶ τῆς Ἀσίας ἐκστρατείαν αὐτοῦ, εὔρεν ἐν Βαβυλωνίᾳ θεωρίαις ἐπὶ πλίνθων ἐγγεγραμμένας, ἅς κατὰ τὴν εἰσήγησιν τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ μετεκόμισεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Αἱ ἀρχαιόταται, καθὼς ἐπιβεβαίωσεν ὁ Σιμπλικίος ἐν τοῖς εἰς Ἀριστοτέλην ὑπομνήμασιν αὐτοῦ, εἰσὶν αἱ κατὰ 1903 ἔτη προγενέστεραι τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐπειδὴ δὲ ὁ κατακτητὴς οὗτος ἀπέθανεν εἰς τὰ 324 π. Χ. αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος θεωρίαι ἀνέρχονται εἰς 2227 ἔτη πρὸ τῆς χριστιανικῆς χρονολογίας, ἢ 404 ἔτη μετὰ τὸν κατακλισμὸν τοῦ Μωϋσέως, ὑποτιθεμένου τοῦ κατακλισμοῦ τούτου ὅτι συνέβη κατὰ τὰ 2328 πρὸ τῆς ἡμετέρας χρονολογίας.

Ἀλλὰ σπουδαῖαι ἠγέρθησαν ἀντιλογίαι κατὰ τῆς ἀθεντικότητος τῆς διαπομπῆς τοῦ Καλλισθένους. Κατὰ πρῶτον, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης οὐδαμοῦ ἀναφέρει περὶ τῶν πλίνθων τούτων, αἵτινες θὰ ἠδύναντο νὰ ἐπιδείξωσι τοσαύτας ἡμέρας ἐν τῇ χρονολογίᾳ τῶν Ἀσσυρίων βασιλείων. Εἶτα δὲ ὁ Ναβονασσάρ εἶχε καταστρέψει πάντα τὰ προγενέστερα τῆς βασιλείας του ἱστορικὰ μνημεῖα, ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἀναγορεύσεως αὐτοῦ βασιλέως· τοῦτο δὲ ἐπιβεβαίωσεν καὶ ὁ Βερόζιος, οὔτινος μνεία γίνεται ἐν τῇ χρονολογίᾳ τοῦ Συγκέλλου.

Ἡ δὲ χρονολογία αὕτη ἄρχεται ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς βασιλείας τοῦ βασιλέως τούτου τῆς Βαβυλωνίας. Τὰ δὲ ἔτη αὐτῆς σύγκεινται ἐκ 365 ἡμερῶν, καὶ μετὰ ἀπλούστατον λογισμὸν εὐρίσκεται ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς χρονολογίας ταύτης συμπίπτει μετὰ τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους 747

1) Simplicius, Commentar, in Aristot. de Coelo lib II, fol. 117 (édit. Ajdine).

2) Senéque, Quaestiones naturales IV, 3.

πρὸ τῆς χριστιανικῆς χρονολογίας. Ὅθεν ὅταν ὑποτεθῆ ὅτι ὁ Καλλιस्थένης ἔπεμψεν εἰς τὸν Ἀριστοτέλην ἀστρονομικὰς ἐρεῦνας, αὐταὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὦσι προγενέστεραι τῆς ἐποχῆς τοῦ Ναβονασσάρ. Ὁ δὲ Βερόζιος παρέχει ἐνταῦθα ἀναμφισβήτητον ἀθηναικότητα διότι ὁ ἱστοριογράφος οὗτος τῆς Χαλδαίας ἦτο σύγχρονος τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἐσχημάτισε διδάκτωρ τῆς ἀστρονομίας ἐν τῇ νήσῳ Κῶ. 1). Ἐκτὸς τούτου, ὁ ὑπὸ Πλινίου ἀναφερόμενος Βερόζιος, εἶπε θετικῶς ὅτι αἱ ἀστρονομικαὶ ἐρευναι αἱ διατηρηθεῖσαι ἐν Βαβυλωνίᾳ ἐπὶ ὀπτῶν πλίνθων (coetiles laterculae) δὲν ὑπερβαίνουσι τὰ 490 ἔτη. 2). Ὅλαι αἱ πραγματεῖαι, αἵτινες προσπαθοῦσιν νὰ θεωρήσωσι τοῦτο τὸ ἐδάφιον τοῦ Πλινίου ἠλλοιωμένον, ἀντιβαίνουσιν εἰς τὴν ὀρθὴν κριτικὴν. 490 ἔτη ἀναφέρονται εἰς τὴν χρονολογίαν τοῦ Ναβονασσάρ, ἐὰν παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ Βερόζιος ἐγεννήθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξάνδρου (εἰς τὰ 324 Π. Χ.) καὶ ὅτι ἀπετελείωσε τὴν ἱστορίαν τῆς Χαλδαίας, δυστυχῶς μὴ διασωθεῖσαν, τὸ τρίτον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ βασιλέως Ἀντιόχου τρίτου, ἐπικληθέντος Θεοῦ (εἰς τὰ 257 Π. Χ.) πρὸς ὃν ἦτο καθιερωμένη ἡ ἱστορία αὐτῆ.

Ἡ μαρτυρία τοῦ Βερόζιου δὲν εἶναι λοιπὸν δυνατόν ν' ἀπορριφθῆ. Ἄλλως τε ἐπιβεβαιούται ὑπὸ τοῦ Ἐπιγένους, ὅστις ἀναβιβάζει ὁμοίως τὰς ἀστρονομικὰς ἐρεῦνας τῶν Χαλδαίων εἰς τὸ πρῶτον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Ναβονασσάρ. Προσθέτομεν τέλος ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀστρονόμοι πρὸ τε τοῦ Ἰππάρχου καὶ μετ' αὐτὸν δὲν ἐγνώριζον ἀστρονομικὰς θεωρίας προγενεστέρας τῆς χρονολογίας τοῦ Ναβονασσάρ. Ἐὰν δὲ ὁ Πτολεμαῖος εἶχε συλλάβει τοιαύτην ἰδέαν ἤθελε φανῆ χρήσιμος. λ. χ. ἡ ἀρχαιοτάτη ἐκλειψὶς Σελήνης, ἣν ἀναφέρει ὁ Πτολεμαῖος, συνέβη κατὰ τὸν πρῶτον μῆνα τοῦ 26ου ἔτους τῆς βασιλείας τοῦ Ναβονασσάρ. Ἡ ἀποκλειστικὴ μνεία, ἣν ὁ ἀστρονόμος οὗτος ποιεῖται, τῶν μεταγενεστέρων τῆς χρονολογίας ταύτης θεωριῶν καὶ ὅτι ἡρεῖνα καὶ αὐτὸς ὡς οἱ ἀρχαιοτάτοι, εἶναι ἀποχρῶσα ἀπόδειξις ὅτι ἄλλοι δὲν ἐγνώριζον ἀστρονομίαν.

Κατὰ δὲ τὴν παράδοσιν τῶν Αἰγυπτίων οἵτινες ἐπιζητοῦσιν εἰς ἑαυτοὺς ν' ἀποδώσωσι τὴν ἀρχὴν πάσης ἐπιστήμης, οἱ Χαλδαῖοι ἦσαν ἀποικία τῶν ἱερέων αὐτῶν οὗς εἶχε μετοικήσει ἐπὶ τῆς ὄχθης τοῦ Εὐφράτου ὁ Βήλος, ὅστις μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἀπέλαβεν θείας τιμῆς· ὥστε πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἤγειραν ναὸν ἐκ πλίνθου, ὅστις ἐθεωρεῖτο ὡς ἐν ἐκ τῶν θαυ-

1) Vitruvii, IX, 7.

2) Plinē Histoire natur. VII, 57.

μάτων τοῦ κόσμου· ἦτο δὲ ὁ ναὸς οὗτος τετράγωνος δώδεκα σταδίων ὕψους. 3). Ἐν δὲ τῷ μέσῳ τοῦ κολοσσαίου τούτου κτηρίου ὑψοῦτο πύργος ὀκτώστεγος ἢ μάλλον συγκείμενος ἐξ ὀκτῶ πύργων ἐπὶ ἀλλήλων τιθεμένων, ἐξ ὧν ὁ κατώτατος εἶχεν ὕψος σταδίου καὶ τόσον πλάτος μετὰ κλίμακος ἐξῶθεν συνεστημένης καὶ μετὰ περιστροφῆς ὑψομένης μέχρι τῆς κορυφῆς τῆς τελευταίας στέγης, ἣτις ἐστήριξε τὸ θυσιαστήριον τοῦ θεοῦ, οὗ τινὸς τὸ χρυσοῦν ἀγαλμα ἀνηγέρθη ὑπὸ τοῦ Ξέρξου. Τὸ κτήριο τοῦτο ἦτο ἔτι ἐντελὲς ἀκέραιον εἰς τὰ 450 ἔτη πρὸ τῆς ἡμετέρας χρονολογίας, καθ' ὃν χρόνον ἐταξίδευεν ὁ Ἡρόδοτος, ὅστις περιγράφει τοῦτο λεπτομερῶς. Καὶ ὅμως μετὰ ἑκατὸν τριάκοντα περίπου ἔτη, ἐπὶ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὁ πύργος ὁ ὅποιος ἐχρησίμευεν ὡς ἀστροσκοπεῖον εἶχε πλέον καταστήσει ἐρείπιον. Ὁ Μακεδὼν κατακτητὴς ἠθέλησε νὰ τὸν ἀνεγειρήσῃ αὐθις, ἀλλ' ἀπεποιήθη τὴν ἐπιχείρησιν· μόνη δὲ ἡ ἀνακαθάρισις τῶν καταπτωμάτων εἶχεν ἀσχολήσει δέκα χιλιάδας ἀνθρώπων ἐπὶ δύο δλοκλήρους μῆνας. 2).

Τὰ ἐρείπια τοῦ Mudjelibah ἀνακαλυφθέντα ὑπὸ νεωτέρων περιηγητῶν, ἐγγύτερον τοῦ Hilleh, εἰς τὰ ὄχθας τοῦ Εὐφράτου, φαίνονται ἀνήκοντα εἰς τὸν πύργον τοῦ Βήλου 3). Σημειωτέον δὲ ὅτι τὰ ἐρείπια ταῦτα, ὡς τὰ ἡμέτερα ἀστεροσκοπεῖα, τοποθετημένα οὕτως, ὥστε νὰ παρατηρῶνται τὰ τέσσαρα ἀρχικὰ σημεῖα καὶ ἀπὸ τὰς τέσσαρας πλευρὰς αὐτῶν, τοῦθ' ὅπερ συμβαίνει καὶ εἰς τὰς πυραμίδας τῆς Αἰγύπτου.

Ὅπως ποτ' ἂν ᾖ, οἱ Χαλδαῖοι κατέλιπον τὰς πολυτίμους θεωρίας ἐξ ὧν ἠντλησαν μεγίστας ὠφελείας οἱ Ἕλληνες ἀστρονόμοι. Ἡ δὲ ἀρχαιοτάτη τούτων, λέγει ὁ Πτολεμαῖος, εἶναι ἡ θεωρία μιᾶς σεληνιακῆς ἐκλείψεως συμβάσης ἐν Βαβυλωνίᾳ τὴν 29 τοῦ αἰγυπτιακοῦ μηνὸς Θώθ, ὅστις συμπίπτει μετὰ τῆς 40 μαρτίου τοῦ 721ου ἔτους Π. Χ. ἡ δὲ ἐκλειψὶς αὕτη ἤρξατο μετὰ μίαν ὥραν τῆς ἐμφανίσεως τῆς Σελήνης, ἣν δὲ ὀλική. Ἡ δὲ δευτέρα σεληνιακὴ ἐκλειψὶς, ἣς ἡ θεωρία εἶχε φανῆ τοῖς Χαλδαίοις, συνέβη τὸ ἐπιὸν ἔτος, τὴν νύκτα τῆς 8 πρὸς 9 μαρτίου τοῦ 720ου ἔτους πρὸ τῆς ἡμετέρας χρονολογίας.

Οἱ Χαλδαῖοι ἐγίνωσκον ἐκ παραδόσεως ὅτι ἡ Σελήνη λάμπει δι' ἄλ-

3) Ἦτοι 420 μέτρα (1260 πόδας) ἐὰν ἐκλάβωμεν τὸ στάδιον πρὸς 420 μέτρα.

2) Διοδ. 44, 31.

3) Ὁ πύργος οὗτος ἦν, καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα ὁ Πύργος τῆς Βαβήλ, περὶ οὗ γίνεται λόγος ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ.

λοτρίου φωτός και ότι αι εκλείψεις αὐτῆς προέρχονται ἐκ τῆς ἐπ' αὐτῆς πεσοῦσης σκιάς τῆς Γῆς, Ἐν τῇ θεᾷ λοιπὸν τῶν φυσικῶν τούτων φαινομένων δὲν ἦτο δυνατόν νὰ καταληφθῶσιν ὑπὸ περιέργου φόβου, ὅστις παρέσυρε τοὺς ἄλλους λαοὺς τῆς Ἀσίας εἰς τὴν ὑπόθεσιν ὅτι εἰς δράκων ἐκτείνει τοὺς μέλανας αὐτοῦ ὄνυχας ἐπὶ τοῦ ἐκλείποντος ἄστρου και ἐπιζητεῖ νὰ τὸ καταβροχθίσῃ.

Οἱ Χαλδαῖοι ἀντὶ νὰ ὑποθέσωσι τὴν Σελήνην ὡς δορυφόρον τῆς γῆς, τὴν κατέταξαν εἰς τὴν χορείαν τῶν πλανητῶν· ἀλλὰ τοῦλάχιστον ἐφρόντισαν νὰ προσθέσωσιν ὅτι ὁ μικρότερος οὗτος τῶν πλανητῶν φαίνεται μεγαλύτερος, και ἐκτελεῖ τὴν περιόδον του εἰς ὀλίγον χρονικὸν διάστημα, διότι εἶναι πλησιέστερος πρὸς τὴν Γῆν.

Εἶναι τοῦλάχιστον ἀπίθανον ὅτι οἱ Χαλδαῖοι εἶχον ἀποκτήσει πραγματικῶς μακρὰν συνέχειαν παρακατατιθεμένων θεωριῶν ἐν τῷ ἀστρονομικῷ πίνακι. Δὲν ἦτο λοιπὸν δυνατόν νὰ δὴγῶνται εἰς τὸ προλέγειν τὰς συμβησομένας ἐκλείψεις τῆς Σελήνης εἰμὴ μόνον ὑπὸ ἰδιαιτέρας μεθόδου, ἣτις ἐφηρμόζετο συνάμα και ἐπὶ τῶν ἐκλείψεων τοῦ Ἡλίου, διότι, καιτοι ὁ Πτολεμαῖος δὲν διαψεύδει τὰς θεωρίας τῶν ἐκλείψεων τοῦ Ἡλίου ὀφειλομένας τοῖς Χαλδαίοις, ἠδύνατο ὅμως νὰ γινώσκωσιν ἀκριβῶς τὸ προλέγειν αὐτὰς ὅπως και τὰς ἐκλείψεις τῆς Σελήνης, ἐὰν πράγματι εἶχον ἀνακαλύψει τὴν περίοδον τῶν δέκα ὀκτὼ ἐτῶν καλουμένην σά ρ ο ς εἰς δὲ τὴν χαλδαϊκὴν γλῶσσαν σ ἄ χ α ρ α, Σελήνη. 4).

1) Βλ. Σουΐδαν, ἐν τῇ λέξει Σ ἄ ρ ο ς.

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ).

ΣΤΜ. I. ΚΥΠΡΙΑΝΙΔΗΣ

ΤΙΜΩΡΙΑ.

Τὸν εἶδον! ὦ, τί θέαμα σκληρὸν και φοικαλέον!
Τὸν εἶδον και τὸ βῆμά μου ἀπέσυρον με φρίκην.
Τοὺς ὀφθαλμοὺς μου ἐκλεισα νὰ μὴ τὸν ἴδω πλέον,
δὶς νὰ μὴν ἴδω πρὸ ἐμοῦ τοιαύτην καταδίκην.
Ἀλλοίμονον! ἦτον αὐτός, ἦτον αὐτός ἐκεῖνος,
ὅστις προχθὲς ἐμάχετο τοσοῦτον ἀκινδύνως; ! . . .

Μάτην λοιπὸν, ἀπαρνηθεὶς και ἔθνος και ὀρησκείαν,
εἰς αἰμ' ἀθῶον ἔσπευσε τὰς χεῖρας νὰ μολύνῃ,
Μάτην λοιπὸν ἀντέταξε τοσαύτην ἀδικίαν,
ἵνα γυμνώσῃ τὸν πτωχὸν και πλούσιος νὰ γείνη.
Ἵπάρχει ἀνωθεν ἡμῶν θεότης μία μόνη
ἣτις φωτίζει τοὺς καλοὺς, τοὺς δὲ κακοὺς . . . τυφλόνει.

Ἄ! ὅταν οὗτος ἔτρεχε τὸν ἄλλον νὰ ληστεύσῃ,
ὅταν ἀγγέλων ἀδελφὰς συνέτριβε καρδίας,
ἠδύνατο, τὰ πλούτη των ἀρπάξων. νὰ πιστεύσῃ
ὅτι θὰ ἔλθῃ δι' αὐτὸν ἡμέρα τιμωρίας: . . .
Πρὸτὲ δὲν τὸ ἐπίστευεν.. ἀλλ' ἤδη τιμωρεῖται
Εἶναι τυφλός, ἀόμματος και στένει και λυπεῖται...

Τυφλός! εἰς σκότος ζοφερόν, εἰς νύκτα αἰώνιαν,
μὲ ὄνειρα ἀπαίσια, μὲ τύψεις συνειδότος
σύρει τὸ βῆμά του, χωρὶς βοήθειαν καμμίαν,
τρέμων και ὅταν ἐλαφρὸς τὸ οὖς του πλήσῃ κρότος
εἰς τῆς ἀμάξης ἴσταται τὸν κρότον αἰφνηδῶς
συστρέφων ὄμματα θολά, μαινόμενος ἀγρίως.

ὦ! τίς τὴν ἄσκοπον αὐτοῦ πορείαν, τίς ταράττει;
Μὴ ἕκαστος τὸ βῆμά του μακρὰν αὐτοῦ δὲν πρέπει;
Ἄλλ' ὡς κακοῦργος πάντοτε σκιάς θυμάτων πλάττει,
Σκιάς θυμάτων και τυφλὸς νομίζει ὅτι βλέπει.
Και σπεύδει... ἀλλ' ἐπὶ πετρῶν σκληρῶν τὰ βήματά του
προσκοπτοῦσι κ' αἰσθάνεται τὴν ζάλην τοῦ θανάτου.

Εἶναι τυφλός, ἀλλοίμονον ! ὁποῖα καταδίκη !
 Φεῦ ἀγνοεῖ ποῦ φέρεται.. τὸ σκότος τὸν καλύπτει
 Δὲν βλέπει εἰμὴ φάσματα αἰμοσταγῆ, τί φοβίη !
 Καὶ φεύγει διὰ τὰ κρυβῆ καὶ φεύγει... ἀλλὰ πίπτει.
 Ὅμως ἀξίαν ὁ Θεὸς προσάπτει τιμωρίαν
 εἰς μίαν τόσον ἄλλοτε ἀνεύσπλαγχνον καρδίαν.

Ἦλθεν ὁ πένγς, ἔκρουσε τοῦ οἴκου του τὰς θύρας,
 πλὴν τὸν ἐδίωξε σκληρῶς καὶ ἄρτον τῷ ἠρήθη.
 τοὺς θρήνους ἤκουσε μητρὸς καὶ ταλαιπώρου χήρας
 ἀλλὰ δὲν τὰς ἐλέησε καὶ δὲν συνεκινήθη.
 τέκνον τοῦ ἄδου, ὀπαδοῦ καὶ ὄργανον κακίας
 ὑπάρξεις κατερήμωσε καὶ ἤρπασεν οἰκίας.

Κλαίει ἀκόμη ἔρημος καὶ δυστυχῆς ἡ κόρη
 ἣν ἐγκατέλειπεν ἀφ' οὗ τῆ ἔκλεψε τὸ μῦρον·
 ὑπάρχει ἔτι ὁ πατήρ, εἰς ἃν ποτὲ ἐδώσει
 τὴν δυστυχίαν, τὴν καλὴν τιμὴν του διασύρων...
 τοιαῦτα τέρατα, οὐχὶ ἀνθρώπους μέ καρδίας,
 πολλὰ πολλὰ τις ἀπαντᾷ ἐντὸς τῆς κοινωνίας.

Τώρα λοιπὸν ὅτε αὐτὸν τὸ σκότος περιβάλλει
 καὶ τρέμει, καὶ τὴν ἀπειλὴν μικροῦ παιδοῦ φοβεῖται,
 τίς ἀσεβῆς, τίς δύναται ποτὲ νὰ ἀμφιβάλλῃ
 ὅτι δικαίως ἐπὶ γῆς, δικαίως τιμωρεῖται;
 Ἄ! εἰς Θεὸς μᾶς διοικεῖ καὶ εἰς Θεὸς μᾶς κρίνει.
 Γνωρίζει ποῦ τὸν κεραυνὸν ἐκείνος διευθύνει.

Ἄπὸ τὰ ὕψη τ' οὐρανοῦ, ἀπὸ τὸν μέγαν θρόνον,
 τὸ βλέμμα του ἐπὶ τῆς γῆς ὁ Ἰψίστος τινάζει.
 καὶ τὰς καρδίας ἐρευνᾷ καὶ τοὺς νεκροὺς ἐτάζει.
 Οὐδὲν κρυπτὸν πρὸ τοῦ Πατρὸς δὲν μένει τῶν αἰώνων.
 Τὸ πᾶν γνωρίζων, ὡς πατὴρ καλός, ἐνδυναμῶνει
 τοὺς ὀπαδοὺς τῆς ἀρετῆς, πλὴν τοὺς κακοὺς... τυφλῶνει.

—1879—

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΟΝΤΖΑΛΙΔΗΣ.